

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

73954

TÜRKİYE'DE İNANÇ TURİZMİ VE SEYAHAT ACENTELERİNİN
İNANÇ TURİZMİNE OLAN İLGİLERİNE YÖNELİK BİR
UYGULAMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Mustafa AKSOY

DANIŞMAN
Yrd.Doç.Dr.Azize TUNÇ

73954

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM
DOKÜMAN

ANKARA, 1998

ABSTRACT

FAITH TOURISM IN TURKEY AND A CASE ABOUT TRAVEL AGENCIES

The religious factors take an important place in the rules those organise human and social life. When we look at the history of tourism we see that travels those aim religion take an important place in the aims of travel. In the Middle Ages while approximately the whole guides of religions ordered their believers to visit sacred cities in their religious rules they didn't only take on an obligation but also they formed an economic action. The richness seen in the sacred cities of middle age bornt in the religious travels. Religion is an important factor in the travels those take place in the past.

In this study, general information about tourism and faith tourism are pointed. In the first section the point of view of Christian, Jevish and Islam religions to tourism are evaluated and attraction centers of this religions in Turkey are pointed. In the second section, inventions those are gained from the survey that is applied to the A group Travel Agency in Ankara. In the conclasion and suggestion part the suggestions which aimed to maximum gain for Turkey from the faith tourism are painted

ÖZET

TÜRKİYE’DE İNANÇ TURİZMİ VE SEYAHAT ACENTELERİNİN İNANÇ TURİZMİNE OLAN İLGİLERİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

İnsan ve toplum hayatını düzenleyen kuralların temelinde dini faktörler önemli yer tutmaktadır. Turizmin tarihçesine bakıldığında, dini amaçlı seyahatler tarih boyunca, seyahat amaçlarının içinde önemli yer tutmuşlardır. Ortaçağlarda hemen hemen bütün dinlerin rehberleri, dini kurallar arasında kutsal şehirlerin ziyaretlerini de emrederlerken yalnız dini bir borç yüklenmemiş, aynı zamanda ekonomik hareket oluşturulmuşlardır. Ortaçağın kutsal şehirlerinde görülen zenginlik ve refah, dini seyahatlerden doğmuştur. Günümüzde yapılan özellikle kültürel amaçlı seyahatlerde, din motifinin önde gelen etmenlerden biri olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu tez çalışmasında, genel turizm ve inanç turizmi ile ilgili kavramsal bilgiler ortaya konmuştur. Birinci bölümde; Musevilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinin turizme bakış açıları değerlendirilmiş, bu üç büyük hak dinin Türkiye’deki belli başlı çekim merkezleri envanter halinde tanıtılmıştır. İkinci bölümde; Ankara’da faaliyet gösteren A grubu seyahat acentelerine yönelik olarak yapılan anket çalışmasından elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Sonuç ve Öneriler bölümünde ise Türkiye’nin inanç turizminden azami ölçüde fayda sağlayabilmesini amaçlayan öneriler ortaya konmuştur.

ABSTRACT	i
ÖZET	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	v
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN İNANÇ TURİZMİ POTANSİYELİ

1.1. Türkiye’de Çekim Merkezi Bulunan Dinler.....	16
1.1.1. Yahudi Dini ve Seyahat.....	16
1.1.2. Yahudi Dininin Türkiye’deki Başlıca Çekim Merkezleri.....	20
1.1.3. Hristiyan Dini ve Seyahat.....	24
1.1.4. Hristiyan Dininin Türkiye’deki Başlıca Çekim Merkezleri.....	26
1.1.5. İslam Dini ve Seyahat.....	34
1.1.5.1. İslamiyet’te Seyahat Araçları.....	36
1.1.5.2. İslamiyet’te Seyahate Verilen Önem ve Sağlanan Kolaylıklar.....	37
1.1.5.3. İslam Dini ve Seyahat İlişkisinin Türkiye’de Tarihse Gelişimi.....	42
1.1.6. İslam Dininin Türkiye’deki Başlıca Çekim Merkezleri.....	44
1.1.7. Dinlerin Türkiye’deki Ortak Arz Kaynakları.....	56

II. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SEYAHAT ACENTLERİNİN İNANÇ TURİZMİNE OLAN İLGİLERİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

2.1. Araştırmanın Amacı.....	59
2.2. Araştırmanın Kapsamı.....	59

2.3. Araştırmanın Uygulanması.....	59
2.4. Araştırma Bulguları.....	60

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ	79
ÖNERİLER	81

KAYNAKÇA	86
-----------------------	----

EKLER

Ek1. Anket Formu Örneği.....	92
Ek2. Turizm Bakanlığı İnanç Turizmi Haritası.....	94
Ek3. Turizm Bakanlığı Türkiye İnanç Turizmi Envanteri.....	95

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Yıllara göre turistlerin Türkiye'ye seyahat amaçları.....	14
Tablo 2. Yıllara göre inanç turizmi amaçlı olarak Türkiye'ye gelen turistlerin oranları.....	14
Tablo 2.1. Seyahat acentelerinin en çok hangi dalda faaliyet gösterdikleri.	60
Tablo 2.2. Seyahat acentelerinin dini bilgiye sahip rehber istihdam oranları.....	61
Tablo 2.3. İnanç turizmine yönelik faaliyet gösteren dini bilgiye sahip rehber istihdam oranları.....	61
Tablo 2.4. Seyahat acentelerinin çekim merkezlerine tur düzenleme oranları.....	62
Tablo 2.5. Şanlıurfa'nın turistik arz durumu.....	63
Tablo 2.6. Efes'in turistik arz durumu.....	64
Tablo 2.7. Kapadokya'nın turistik arz durumu.....	65
Tablo 2.8. Mardin Bölgesinin turistik arz durumu.....	66
Tablo 2.9. Trabzon bölgesinin turistik arz durumu.....	67
Tablo 2.10. Sırt bölgesinin turistik arz durumu.....	68
Tablo 2.11. Antalya bölgesinin turistik arz durumu.....	69
Tablo 2.12. Mersin bölgesinin turistik arz durumu.....	70
Tablo 2.13. Konya bölgesinin turistik arz durumu.....	71
Tablo 2.14. İstanbul bölgesinin turistik arz durumu.....	72
Tablo 2.15. Antakya bölgesinin turistik arz durumu.....	73
Tablo 2.16. Ağrı bölgesinin turistik arz durumu.....	74
Tablo 2.17. Seyahat acentelerine göre turistlerin inanç turizmini tercih nedenleri.....	74
Tablo 2.18. Seyahat acentelerinin görüşlerine göre turistlerin milliyetlerine göre inanç turizmini tercih nedenleri.....	75
Tablo 2.19. Turistlerin milliyetlerine göre inanç turizmini tercih nedenleri....	76
Tablo 2.20. İnanç turizmine katılan turistlerin yaş gruplarına göre dağılımı.	77
Tablo 2.21. İnanç turizmi kapsamında seyahat eden turistlerin yaş gruplarına göre inanç turizmini tercih nedenleri.....	78

GİRİŞ

Türkiye'de İnanç Turizmi ve Seyahat Acentelerinin İnanç Turizmine Olan İlgilerine Yönelik Bir Uygulama adlı bu tez çalışmasında; Türkiye'de inanç turizminin mevcut durumu, Musevilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinin turizme bakış açıları, üç ilahi dinin Türkiye'de bulunan ve çekim özelliğine sahip merkezlerinin araştırılması ve seyahat acentelerinin inanç turizmine olan ilgilerini ölçülmesi amacıyla bir anket uygulaması yapılarak bunların sonucunda, Türkiye'de inanç turizminin geliştirilebilmesi için önerilerin ortaya konması amaçlanmıştır.

Bu tez çalışmasının bölümlerine geçmeden önce, turizm ve inanç turizmi ile ilgili kavramsal bilgilerin giriş bölümünde incelenmesinde fayda vardır.

Turizmin Tanımı Ve Kökeni.

Turizm kelimesinin kökeni Latince'de dönme hareketini ifade eden "tornus" kelimesinden gelmektedir. İngilizcedeki "tour" kelimesi hareket edilen yere dönmek şartıyla yapılan seyahat anlamına gelir. Turizm sözcüğü ise seyahat eden anlamına gelen "tourist" kelimesinden doğmuştur.(Bkz.Redhouse İngilizce-Türkçe sözlük). Kelimenin Türkçe'deki karşılığı ise "seyahat", seyahat eden kimseye de "seyyah" denilmektedir.

Turizmin kavramında temel olarak geri dönmek amacıyla seyahate çıkmak yer almaktadır. Turizm sürekli olarak ikamet yeri değiştirmenin dışında gelişen bir olaydır ve amaç olarak dinlenme, eğlenme, bilinmeyen öğrenme,

tarihi ve doğal güzellikleri görme gibi nedenleri kapsamaktadır. Kısaca özetlenecek olursa turizm kavramı aŗağıdaki özellikleri taŗımaktadır.

- En az 24 saat süreli geçici yer deėiŗtirme ve en az bir gece konaklama,
- Toplumsal ve kültürel faaliyet,
- Ulaŗtırma, konaklama, yeme-içme, eğlence iŗletmelerinden ve diğer turizm kuruluŗlarından oluŗan endüstri,
- Turistlerin tatil yerinde yaptıkları harcamalar,
- Turistlerce çevrenin tanınması,
- Turistlerin tatil yerindeki yerel, sosyal, kültürel, ekonomik olay ve iliŗkiler.

Bu  zelliklerin çerçevesinde turizmin tanımı genel olarak şu şekilde yapılmıŗtır: "Devamlı olarak yaŗanan yer dıŗında tüketicisi olarak tatil, dinlenme, eğlence, kültür vb. ihtiyaçların giderilmesi amacıyla yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketlerine turizm denir"(SEZG N 1995: 4).

Turizmin Tarihçesi.

Günümüzde modern turizm hem bir bilim dalı hem de bir endüstri koludur. Turizmin bugünkü şeklini anlayabilmek için tarihini incelemek gereklidir. Tarihin ilk çağlarında insanlar ya açlıktan ya da bir takım dıŗ etkenlerden kaçmak için seyahat etmiŗlerdir. İlk  ağlarda Sümerlerin yazıyı ve tekerleği keŗfetmelerinden dolayı, ulaŗtırma imkanlarını geliŗtirmeleri sebebiyle seyahati keŗfedenler olarak nitelendirilmektedirler. Hz.Nuh çoğu yolcusu hayvan olmakla beraber, dünyada ilk geziyi düzenleyen kiŗidir(Macintosh 1984: 21).

Fenikeliler bir yerden diğerine tüccar olarak giden ilk gerçek seyyah sayılmaktadır. Doğuda eski seyahatler, özellikle  in ve Hindistan'da, geniŗ ölçüde ticarete dayanmaktadır. Eski Mısır'a M. .3000 yıllarında bu gün de olduğu gibi turistler, Yahudi esirlerin zorla  alıŗtırılarak ortaya konulan piramitleri

ve diğ er eserleri görmeye gitmişlerdir. İlk çağlarda Romalılar en çok seyahat eden insanlardır. Yol yönlerini, konaklama yerlerini ve uzaklıkları işaretleyen yol haritaları yapmışlardır. Bu nedenle Romalıların zevk için seyahat eden ilk turistler olduğu, seyahat hedefi olan yollarda ve konaklama yerlerinde güvenliği sağladıkları ileri sürülmektedir (HAZAR 1994: 37). Romalılar, ünlü tapınakları ve eserleri görmek için seyahat etmişlerdir. Bunlar arasında en gözde olanları Mısır piramitleri ve anıtlarıdır (Macintosh 1984: 21). Aynı dönemde Küçük Asya'da geziye gösterilen ilgi sayesinde, turizmin oldukça hareketli bir dönem geçirdiği anlaşılmaktadır. Büyük İskender döneminde, M.Ö.334'te sadece bir sezonda akrobasi, sirk, sihirbazlık gösterileri için 700.000 turistin Efes'e akın etmesi o dönemlerde turizme gösterilen ilginin bir göstergesidir (Mc Intosh 1984: 24).

Orta Çağda Roma İmparatorluğunun çöküşüne paralel olarak Avrupa ve Ortadoğu'daki turizm genişlemeye başlamış, ilk çağlarda girişilen eğlence, zevk, merak, dinlenme turizminin yerine din turizmini ön plana çıkarmış ve toplumlar etkilenmiştir. Orta çağın en önemli turizm hareketleri, İslam'ın hızlı yayılmasına paralel olarak her yıl bir çok insanın, Mekke ve Medine'yi ziyaret etmeleri, Hristiyan ve Müslüman topluluklar arasında yaşanan Haçlı savaşlarının büyük kitlesel hareketlere dönüşmesi, kısaca dini amaçlı seyahatlerden sayılmıştır. Bu çağdaki en önemli turizm olaylarından biri de Marco POLO'nun 1271 yılında Venedik'ten başlayan yolculuğunun, 1295 yılında bitirmesi ve bu seyahati bir kitapta anlatmasıdır. Yeni çağların ilk döneminde zevk ve tatil için seyahat toplumda, sadece elit tabakaya ait bir imkandır. Seyahatlerin büyük bir kısmı tacirler tarafından ve iş amacıyla yapılmıştır. Bu dönemde Amerika Kıtasının keşfi, Hindistan yolunun Afrika'nın güneyinden geçerek aşılması önemli olaylardır (Mc Intosh 1984: 25).

Yeni çağlarda Rönesans hareketleri nedeniyle İtalya'ya yapılan yoğun seyahatler kültür turizmini yaratmıştır(HAZAR 1994: 37). Endüstri devrimi ile

sosyal ve ekonomik yapılarda önemli değişiklere yol açmıştır. İlk kez İngiltere'de Stoton- Darlington kentleri arasında döşenen demiryolu üzerinde yolcu taşınması ilkel taşıma düzeninden çağdaş taşıma düzenine geçişi simgeleyen bir dönemeci vurgulamaktadır(ERALP 1982: 23). Bu çağın son dönemlerinde nüfusun, gelirin ve şehirleşmenin artması ile turizmde artış meydana gelmiş, seyahatlerin önceden planlanması, organize edilmesi için "seyahat acenteleri" kurulmuştur. İngiltere'nin ilk seyahat acentecisi olan Thomas COOK, aslında içkinin kötülükleri konusunda vaaz veren bir vaizdir. COOK bir içkiyi bırakma-nefsine hakim olma toplantısına gezi düzenlemek maksadıyla, 5 Temmuz 1841 yılında İngiltere'nin Leichester-Loughborough arasındaki 12 millik mesafede kişi başına 1 shilling karşılığında, trenle 570 yolcuyu taşıyarak, tarihte ilk defa tur düzenleme işine başlamıştır. COOK, on yıl sonra, 165.000 yolcunun Londra'daki büyük müzeyi görmesini sağlamıştır. 1872 yılında ise ilk dünya turunu yapan turist grubunun liderliğini yapmıştır (Macintosh 1984: 42).

Seyahatlerin artmasının doğurduğu ihtiyaç tatmini, ulaştırma kesimi tarafından gerçekleştirilirken, konaklama tesislerinin kapasitesi, mekana dağılımı, nitelikleri pazarın değişen şartlarına hızla uymaya çalışmıştır.

Yakın çağ, turizmin en hızlı geliştiği dönemdir. Günümüze kadar olan dönemde milletlerarası bir nitelik taşıyan turizmin, hızla gelişme nedenleri aşağıda belirtilmektedir:

- Teknolojik gelişmeler neticesinde, insanların çalışma hayatı dışındaki boş zamanları artmış, gelir düzeyleri yükselmiş, taşıt araçları gelişmiş, kitle iletişim araçları çoğalmıştır.
- Turizm kurumları yaygınlaşmış ve çeşitlenmiş, ikinci konutlar çoğalmıştır.
- Belirli turistik yöreler ve ülkeler popüler olmuştur.
- Tanıtma, reklam gibi pazarlama çabaları ve halkla ilişkiler faaliyeti gelişmiştir.

- 2.Dünya Savaşından sonra insanlarda gezme, görme, yabancı kültürleri tanıma isteği artmıştır. 19. yüzyıldan itibaren ülkelerin karşılıklı ilişkileri ve müşterek menfaatlerini sağlamak üzere kurdukları, uluslararası kuruluşlar seyahat imkanlarını kolaylaştırmıştır.
- Toplumlarda tatil düşüncesinin yaygınlaşması, seyahate çıkma nedenlerinin farklılığı, turizm ürünlerinin çeşitlendirilmesini zorunlu hale getirmiştir.
- İnsanlar yabancıları hoşgörü ile karşılamaya başlamışlar, turist çeken ülkeler sınır formalitelerini azaltmışlardır.
- Turizm amaçlı seyahatler için can ve mal güvenliği sağlanmıştır.

İnanç Turizmi

Turizmin tarihçesinden de anlaşılacağı gibi din amaçlı seyahat tarih boyunca seyahat amaçlarının içinde önemli yer tutmuştur.

İnanç turizminin tanımı da genel turizm tanımlarından yola çıkarak yapılmıştır: “İnanç turizmi insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışında inanç çekim merkezlerine dini inançlarını tatmin etmek maksadıyla yaptıkları ve bu seyahatleri sırasında genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünüdür denilebilir “(KAYA 1996: 5).

Bütün toplumlardaki kuralların temel kaynağı olan dinin, etkisini turizm hareketlerinde de göstermemesi kaçınılmazdır. Ortaçağlarda hemen hemen bütün dinlerin rehberleri, dini kurallar arasında kutsal şehirlerin ziyaretlerini de müminlerine emrederlerken yalnız dini bir borç yüklenmemiş, aynı zamanda ekonomik bir hareket oluşturmuşlardır. Ortaçağların Hristiyan inancı, sınırların ötesine taşan bir özellik göstermiştir. Ortaçağın kutsal şehirlerinde görülen

zenginlik ve refah, dini seyahatlerden doğmuştur. Hinduizm'de "Benares", İslamiyet'te "Mekke ve Medine", Hristiyanlıkta ise Kudüs ve Efes Büyük turist akınları çeken başlıca merkezlerdir (OLALI 1978: 35).

Hristiyanlıkla beraber misyoner faaliyetlerinin ortaya çıkması, Haçlı Seferlerinin bir kitle hareketine dönüşmesi, Müslümanlıkla beraber hac ibadetine katılan kişi sayısının hızla artması Avrupa, Anadolu ve Ortadoğu arasında bir çok faaliyetin doğmasına yol açmıştır.

Dini bir olay olarak bilinen Tufan olayının, Nuhun gemisinin kalıntılarının, Ağrı Dağında yıllardır aranması çalışmaları, Hz.İbrahim'in ateşe atıldığı yer olarak bilinen Urfa, tarihi tapınakların en önemlisi olarak bilinen Artemis tapınağının Efes'te olması, Hristiyanların dini inançları yönünden önemli olan Efes, Antakya, İznik, Kapadokya, Demre, Urfa, İstanbul, Tarsus gibi merkezler, tarih boyunca ziyaretlere konu olan, dini merkezler olarak, inanç turizmi kavramının gelişmesinde önemli roller üstlenmişlerdir. Hac görevlerini yerine getirmek amacıyla yapılan büyük göç hareketleri, ekonomik ve sosyal bakımdan ülkeleri etkilemekte, özellikle ödemeler dengesinde açıkları sürekli olan ülkelere ekonomik imkanlar yaratmaktadır. Hac ziyaretleri yapılabilen dini merkezlere sahip olmak, o ülkenin ekonomik gelişmelerini devam ettirmelerini sağlayabilecek kaynaklara sahip olması anlamına gelmektedir (KAYA 1996: 6-7).

Turizm İçerisinde İnanç Turizminin Sınıflandırılması.

İnanç turizmi kavramı, bünyesinde dini çekim merkezleri olan ülkelerin turist çekmesi ve ülkelerin, vatandaşlarını din amaçlı seyahate göndermelerine göre sınıflandırılabilir. Turizm sınıflamasına göre İnanç Turizmi, Aktif İnanç Turizmi ve Pasif İnanç Turizmi olarak iki kısımda incelenmelidir:

Aktif İnanç Turizmi: Bir ülkenin yabancı ülkelere, bünyesinde bulunan dini çekim merkezlerinin çekiciliğini kullanarak, ziyaretçi çekip inanç turizmi tanımında belirtilen unsurları uygulamasıyla ülkeye döviz girdisi sağlamasıdır.

Aktif inanç turizmine, iç turizm hareketlerini de katmak gerekir. Çünkü ülke toprakları içinde bulunan çekim merkezleri, ülke vatandaşları tarafından da ziyaret edilmekte ve iç turizm hareketine olumlu yönde bir canlılık kazandırmaktadır. Aktif dış turizm hareketine en iyi örnek olarak Hristiyanlar tarafından Efes-Meryem Ana evine yapılan Hac amaçlı ziyaretler gösterilebilir.

Pasif İnanç Turizmi: Bir ülke insanların dini inançlarını yerine getirmek amacıyla başka ülkelerdeki dini çekim merkezlerine yaptıkları seyahatleri ve bu seyahatlerde inanç turizmi tanımı içindeki faaliyetlerden yararlanmaları, pasif inanç turizmi olarak değerlendirilebilir. Türkiye açısından Suudi Arabistan'a her yıl Umre ve Hac amacıyla ziyaretçi gönderilmesi, pasif turizm hareketi iken, Suudi Arabistan ülkesinin, bu ziyaretçileri ağırlaması, o ülke için aktif turizm hareketidir.

Turistlerin İnanç Turizmini Tercih Nedenleri.

Dünya'da her alanda bir çok gelişmelerin yaşandığı günümüzde, insanlar maddi değerlere verdikleri önem kadar, manevi tatmin ihtiyaçlarını da giderebilmek için hızla dinsel etkinlikler etrafında toplanmaktadırlar. Yapılan araştırmalar, göstermektedir ki, insanları seyahate iten sebeplerin başında dinsel öğelere de yer vermektedirler.

İnsanları dini turizm hareketlerine iten sebepler şu ana başlıklara altında toplanmaktadır:

Psikolojik sebepler,

Dini arz kaynaklarının zenginliği,
Dini gün ve bayramlar,
Dini yayma faaliyetleri.

Psikolojik sebepler: İnsanları turizm olayına yönelten sebepleri tesbit edebilmek için araştırmacılar, konuyla ilgili bir sınıflandırma yapmışlardır. Bunlar merak, din, kültür, eğitim, dinlenme, eğlence, spor, sağlık, tarihi yöreleri gezme, sosyal yönü olan ziyaretler olarak sıralanmaktadır. Hartman "Urlaubservartungen und Reisemotive" adlı incelemesinde, tatil bekleyişlerinin tam listesinin analizlerini yaparak, iki esas motif çeşidini ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan ilki "kaçış", ikincisi "yöneliş" motifleridir. Kaçış motifi monotonluktan uzaklaşmak, yöneliş motifi ise beklentilere uygun bir dünya arayışı olayını ifade etmektedir. Bu arayış insanoğlunun sırf arzu ve ihtiyaçlarını tatmin amacıyla olabileceği gibi, merakla hakikati keşfetme duygusuyla da olabilmektedir. Nitekim turistik mahallerde mukaddes sayılan ziyaret yerleri mevcut ise çekicilik artmaktadır (YILMAZ 1988: 28). Buna en güzel örnek olarak hac turizmini verilebilir.

İslamiyet'in ilk zamanlarından itibaren, İslam Dünyasından milyonlarca insan, dini açıdan kutsal sayılan, Hz.Muhammed'in doğduğu ve yaşıadığı Suudi Arabistan'daki kutsal yerleri her yıl ziyaret ederek, dini vazifelerini yerine getirmektedir. Hac organizasyonları, her yıl aynı yerde iki milyon kadar insanı bir araya toplamayı başarmaktadır.

Ülkemizin önde gelen turizm bölgesi Kapadokya'nın ziyaret edilmesi ve turizm potansiyelinin giderek artması, dini çekiciliğin tek başına turistik mahalli oluşturması ile seyahatin psikolojik sebepleri içindeki yeri bakımından, ikinci bir örnek olarak verilebilir (YILMAZ 1988: 28).

Dini Arz Kaynaklarının Zenginliği: Uluslararası turistik kaynakların arz potansiyeli incelendiğinde dini nitelikteki turistik mahallerin oldukça zengin olduğu görülecektir. Mısır Piramitleri, Vatikan, Mekke, Medine, Kudüs, Türkiye'de Artemis Tapınağı, Kapadokya bölgesi ve Efes bunlardan önemli sayılanlardır.

İlk medeniyetlerin kuruldukları yerlerde tapınaklar da inşa edilmiş, çevresine diğer yerleşim birimlerini oturtmuşlardır. Bu bakımdan yurdumuz dini eserleriyle yeryüzünde başka bir ülkeye nasip olmayan çok ve çekici zenginliklere, dinsel kaynaklara sahip bulunmaktadır. Buna sebep de Anadolu'nun, bugüne kadar bir çok medeniyete merkez olmasıdır. En önemlisi, ilk Hristiyanların Anadolu topraklarında mücadele vermesi, gelişmesi ve Bizans İmparatorluğunun Hristiyanlığı resmi din olarak kabul eden ilk devlet olmasıyla yayılmasıdır. Sadece Anadolu'da bulunan ve adları İncil'de 163 defa geçen 39 yer bulunmaktadır. Konya, Antakya, Galatya (Ankara), Efesos, Bitanya (İznik), Sard şehirleri, yedi kilise bunlardan birkaçıdır (YILMAZ 1988: 29-30).

Dini Gün ve Bayramlar: Modern turizm olayının gerçekleştirilmesi için en önemli etkenlerden biri "boş zaman" kavramıdır. Ülkelerde ücretli yıllık izin hakkının yaygınlaşmasıyla turizm faaliyetine ayrılacak zaman çoğalmış ve bunun tabii sonucu olarak dünya turizminde patlamalar meydana gelmiştir. İnsanlar bu ücretli izin hakkından önce dini bayram ve törenlerden dolayı bir nevi ücretli izin kullanıyorlardı.

Trenle yolcu taşınmasından 15 yıl sonra İngiltere'de 1840 yılı paskalya tatilinde (üç gün için) yalnız bir kentten öbürüne, demiryolu ile 15.000 kişi yolculuk yapmıştır (YILMAZ 1988: 32).

Üç ilahi dinde haftanın belirli bir günü toplu ibadet yapılarak, insanların birbirleriyle kaynaşmasını ve ilişkilerini sıkılaştırmaları için tatil ve bir nevi bayram ilan edilmiştir. Yahudi dininde Cumartesi, Hristiyan dininde Pazar, İslam'da Cuma günleri haftalık bayram günleridir. Bu dinlere mensup insanlar dini emirler gereği, belirtilen günlerde ibadethanelerinde toplanarak birbirleriyle kaynaşma imkanı bulmaktadır.

Hz.İsa'nın doğum gününün Miladi takvimin yıl başı kabul edilmesiyle, her sene Hristiyanların yoğun olduğu Avrupa, Amerika, Avustralya kıtalarında, turizm olayı bütün yönleriyle canlılık kazanmaktadır. Bu sebeple ülkemizde de turizm faaliyetlerinin arttığı gözlenmektedir.

Dini etkinliğin sonucu olarak, İslam ülkelerinde iç ve dış turizmin hızlandığı Ramazan ve Kurban bayramları vardır. Bayramlarda sosyal hayat en canlı zamanını yaşamakta, alışverişler, akraba ziyaretleri artmaktadır. Kurban Bayramında Haccın gerçekleştirilmesi sadece Ortadoğu'da değil, bütün Dünyada büyük bir kitle hareketine sebep olmaktadır.

Dini Yayma Faaliyetleri: Bütün dinlerin en büyük amacı hakikatı tebliğ etmek ve insanların daha iyi yaşamalarını sağlamak olmuştur. Nitekim Hz. Adem'den Hz.Muhammed'e kadar her peygamber bununla vazifelendirilmiştir. Bundan dolayı dinlerin mensupları tarih boyunca büyük seyahatler gerçekleştirmişlerdir.

Tek tanrı fikrini Dünya'ya ilk yaymaya çalışanlar Yahudiler olmuş, zamanlarının din ve ahlak öğretmenleri haline gelmişlerdir. Zamanla bu fikir Hristiyanlıkta daha da kuvvetli işlenmiştir. Hristiyanlık bu sayede Avrupa'nın bütün devletlerinde ortak din haline gelerek, Papalık devletler üstü bir otorite olmuştur. Yine Papalığın gayretleri ile kutsal topraklara sahip olabilmek için Ortadoğu'ya defalarca Haçlı seferleri düzenlenmiştir. Dünyada yeni yerleşim

yerlerinin keşfedilmesiyle, misyonerlik faaliyetleri hızlanmış, dini yaymak uğruna birçok gönüllü seyahat etmeye başlamıştır.

"İslamiyet'te ise hak, hakikat, adalet uğruna yola çıkmak, yolculuk zahmetlerine katlanmak yüceltilmiştir. Bu fikrin doruk noktası 'Cihad' anlayışıyla tezahür etmektedir (YILMAZ 1988: 36)." Cihad, sadece silahlarla bir düşmana karşı savaşmak değildir. Cihat aynı zamanda "Münazara", "tartışma", "dini yayma" anlamlarına da gelmektedir. Nitekim din düşünürleri, Malazgirt savaşından önce Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya yayılıp, İslam dinini yaymaya çalışmışlar ve Anadolu'nun fethini kolaylaştırmışlardır. Dervişler bir çok yerleşim yerini gezerek İslam dininin daha iyi yaşamayı ve yaşatmayı kendilerine görev bilmişlerdir.

Türkiye'de İnanç Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Faaliyetlerin Tarihçesi:

Türkiye toprakları turistik arz kaynakları açısından oldukça büyük bir zenginliğe sahiptir. Son birkaç yıla kadar ülkemizde sadece belirli seyahat türleri üzerinde yoğunlaşmış, turizm arzının çeşitlenmemesi dolayısıyla bu konu Türkiye açısından kayıplar oluşturmıştır. Bu kaybın daha fazla olmaması için ilgili kurum ve kuruluşlar turizmi çeşitlendirme yoluna gitmişler ve bu alanda gözle görülür başarılar elde etmişlerdir. Bu bölümde konumuz olan inanç turizmi ile ilgili olarak günümüze kadar yapılmış çalışmalar incelenecektir.

Dini turizmin, Türkiye'deki sayısal durumunu öğrenmek amacıyla, ilk çalışmalara 1965 yılında, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan bir anketle başlanmıştır. Aynı kurum tarafından 1983 yılında yapılan, iç turizm hareketine yönelik "Hane halkı eğilim anketi" ile seyahat edenlerin sayısı ve seyahat amaçları elde edilmeye çalışılmıştır. 1986 ve 1993 yıllarında yapılan

"Çıkış yapan yabancı ziyaretçiler anketi" ile ülkemize gelen yabancı ziyaretçilerin ziyaret amaçlarına göre tasnifi yapılmış ve dini amaçlı turizm ana başlık halinde ele alınmıştır. 1996 yılı Şubat ayı itibariyle, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü "Çıkış yapan yabancı ziyaretçiler anketi"ni her dört ayda bir uygulamaya karar vermiş ve bu amaçla adı geçen kurumun "Milli Gelir" şubesi görevlendirilmiştir (Tablo 1).

Turizmin çeşitlendirilmesi için alternatif program ve projeler üzerinde çalışan Turizm Bakanlığı, konumuzla doğrudan ilgili olarak 1993 yılından itibaren öncelikle üç büyük dinin günümüze kadar ulaşan eserlerinin ve ibadet yerlerinin envanterini hazırlamıştır. Yapılan bu envanter çalışmasında, ülkemizde yer alan ve sayıları çok fazla olan tüm eserlerin değil özellikle;

- Dinsel yönden önemli bulunan ve büyük oranda ziyaret edilen yerlerin,
 - Sanat tarihi açısından önemli olan yerlerin,
 - Mimari özelliği nedeniyle türünün ilk ve ilginç örneği olan yerlerin,
 - Ulaşımı kolay bir noktada bulunan ve seyahat acenteleri tarafından tur programlarına dahil edilen belirli ve önemli merkezlerin,
- tespiti yapılmıştır.

Turizm Bakanlığı bu proje ile üç büyük dinin, önemli ziyaret merkezlerinin hem korunması hem de ziyarete açılması çalışmalarını yaparak, Hz.İsa'nın 2000. doğum yıldönümünde yapılacak kutlamalardan, Türkiye'nin büyük pay alma çalışmalarının içine girmiştir. Bu proje çerçevesince 26 Eylül- 4 Ekim 1995 ve 3-10 Eylül 1996 tarihlerinde inanç turizmi potansiyelimizi tanıtmak amacıyla, yerli ve yabancı basın mensuplarının ve konuyla ilgili çevrelerden davet edilen konukların katılımıyla, Turizm Bakanlığı tarafından iki tanıtım etkinliği düzenlenmiştir. Ayrıca söz konusu projeye ilgili olarak, üç büyük dinin Türkiye'deki arz kaynaklarına yönelik olarak "İnanç Turizm Haritası" çıkarılmıştır.

Turizm Bakanlığı İnanç Turizmi projesi çerçevesinde, 1998 yılında da iki etkinlik düzenlemeyi planlamış, bunlardan ilki olan "İnanç Turizmi Tur'98 I" adlı etkinlik 20-26 Mayıs 1998 tarihleri arasında, İstanbul-İznik-Bursa-Balıkesir-Bergama-İzmir-Selçuk güzergahında tanıtım etkinliği olarak düzenlenmiştir. Diğer etkinlik olan "İnanç Turizmi Tur'98 II" adlı etkinlik ise 30 Eylül-8 Ekim 1998 tarihleri arasında, Şanlıurfa'yı da kapsayacak şekilde İstanbul-Adana-Tarsus-Payas-İskenderun-Antakya-Gaziantep-Şanlıurfa-Adıyaman-Mardin-Diyarbakır güzergahında bir tanıtım etkinliği olarak gerçekleştirilecektir.

Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı Yetkilileri ile yapılan ikili görüşmeler neticesinde, inanç turizmi açısından önem arz eden merkezlerde özel eğitim almış din görevlilerinin istihdam edildiği bildirilmiştir. Bu da inanç turizminin geleceği açısından atılmış olan olumlu adımlardan biri olma özelliğini taşımaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsünün 1965 yılında yapmış olduğu ilk yabancı ziyaretçi eğilim anketi sonuçlarına göre; dini amaçlı seyahat eden turistlerin varlığı tesbit edilmiş ve turistler birinci amaç olarak toplam %0.76 oran ve 45.080 kişi olarak Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir. 1996 yılında bu rakam 37.371 kişi ile sınırlı kalmıştır. 1997 yılında ise inanç turizmi amacıyla Türkiye'ye gelenlerin sayısı 46 463 kişi olarak tespit edilmiş ve bu rakam genel toplam içinde % 0.50'lik bir pay alabilmiştir (D.İ.E. Yabancı Ziyaretçiler Anketi, 1965-1997).

Tablo 1. Yıllara Göre Turistlerin Türkiye'ye Seyahat Amaçları.

YILLAR AMAÇ%	1965	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1996	1997
TATİL	59.17	56.9	74.1	67.0	62.6	76.5	79.6	60.2	51.14	56.12
KÜLTÜR	9.50	24.1	7.1	8.7	6.1	-	-	9.4	12.38	10.45
SPOR	1.58	0.8	0.7	0.8	0.9	-	-	1.6	0.82	0.87
ZİYARET	6.69	3.1	2.4	2.2	2.7	5.7	8.3	3.9	4.53	6.28
TOPLANTI	1.28	-	0.7	1.5	0.7	-	-	1.2	1.34	1.49
GÖREV	2.06	-	0.7	1.5	0.7	-	-	1.2	0.38	0.39
İŞ	6.69	6.0	6.0	8.0	5.6	16.4	9.7	6.4	9.56	5.51
SAĞLIK	0.24	0.3	0.3	0.3	0.2	-	-	0.2	0.35	0.35
DİNİ	0.76	0.9	0.3	0.3	0.3	-	-	0.7	0.47	0.50
ALIŞVERİŞ	10.92	5.1	3.4	4.2	3.5	-	-	0.5	0.63	5.94
EĞİTİM	0.44	-	0.4	0.8	0.4	0.9	0.8	1.5	0.63	0.45
TRANSİT	1.65	-	1.2	1.1	1.8	-	-	1.5	1.01	0.79
DİĞER	1.77	2.0	0.9	1.3	1.0	0.5	1.6	1.7	3.34	0.18

Kaynak: Yabancı Ziyaretçi Eğilim Anketleri, 1965-1993-1996-1997, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara.

1996 yılında Türkiye'ye dini amaçlı gelen yabancı ziyaretçilerin oranı 8.614.083 turistin içinde % 0.47, 1997 yılında ise 9.236.392 turist içinde % 0.50 olarak belirlenmiştir. Bu oranlar da göstermektedir ki yapılan bütün olumlu çalışmalara rağmen, Türkiye'ye gelen toplam turist içinde, birinci tercih olarak inanç turizmi amacıyla gelenlerin oranının azlığı dikkat çekicidir.

Tablo 2. Yıllara Göre İnanç Turizmi Amaçlı olarak Türkiye'ye gelen Turistlerin Oranları.

YILLAR ORAN	1965	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1996	1997
DİNİ AMAÇLI SEYAHAT %	0.76	0.17	0.9	0.3	0.3	0.3	-	-	0.7	0.47	0.50

Kaynak: Başbakanlık, Devlet İstatistik Enstitüsü Yabancı Ziyaretçi Eğilim Anketleri, 1965-1993-1996-1997, Derlenerek Hazırlanmıştır.

Yukarıdaki tablolardan anlaşılacağı üzere, İnanç Turizminin varlığı 1965 yılından beri bilinmesine rağmen, Türkiye'nin zengin arz kaynaklarına karşılık bu dalın fazla kullanılmayan bir turizm dalı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de turizmin geleceği açısından çok büyük önem taşıyan T.C. Turizm Bakanlığı'nın yürürlüğe koyduğu "İnanç turizmi 2000 projesi" ülkede büyük bir potansiyele sahip olan dini arz kaynaklarının değerlendirilmesi için büyük bir fırsat olarak gündeme getirilmiştir. Getirisi çok yüksek bir yatırım olma özelliğini taşıyan bu proje, inanç turizminin gelişmesi yönünde atılan olumlu adımların devamı açısından önem arz etmektedir. Buna rağmen Türkiye'nin inanç turizminden yeterince faydalanamadığı elde edilen bu istatistiki verilerden anlaşılmaktadır.

I. BÖLÜM

1. TÜRKİYE'NİN İNANÇ TURİZMİ POTANSİYELİ

Üç ilahi dinin turizme bakış açılarının genelde benzer özellikler taşıdıkları görülmektedir. Bu bölümde, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinin turizme bakış açıları ve Türkiye'deki başlıca çekim merkezleri incelenmeye çalışılmaktadır.

1.1. TÜRKİYE'DE ÇEKİM MERKEZİ BULUNAN DİNLER

İnanç turizminin, Türkiye'de sahip olduğu değerlerin çeşitlilik arz etmesinin en önemli nedeni, ilahi kaynaklı üç dinin de Anadolu toprakları üzerinde tarihin çeşitli dönemlerinde yaşamasıdır. Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığın turizme bakış açısı ve önemli çekim merkezleri bu bölümde incelenecektir.

1.1.1. Yahudi Dini ve Seyahat

Yahudilerde kutsal kitabın büyük önemi ve yeri vardır. Yahudiliğin tarihçesi, kutsal kitaplarına dayanır. Kutsal kitap, alemin ve ilk insanın yaratılışından peygamber Malaki'ye kadar geçen olayları içinde bulundurur; aynı zamanda onların tarihini oluşturur(TÜMER,KÜÇÜK 1997: 207).

Hız.Yakup Ken'an'dan ayrılıp, bugün Türkiye toprakları içinde bulunan Harran'da uzun müddet yaşadıkdan sonra, tekrar ailesi ile birlikte Ken'an diyarına dönüş yolculuğu yapmıştır. Dönüş yolculuğu sırasında karşılaştığı olayların vuku bulduğu yerler bugün Yahudiliğin kutsal merkezlerini

oluşturmuştur. Bunlar Galed (şahadet taşı), Mahanaim (melek ordusu), Reniel (Allah'ın yüzü) olarak Tekvin'de geçmektedir. Daha sonra Yakup ve oğulları Ken'an bölgesine yerleşmişlerdir. İsrailoğulları olarak da adlandırılan bu dinin mensupları eski Mısır'a ticari amaçlı seyahatler yapmışlardır(Bkz. TEVRAT/TEKVİN: Baplar,28-39).

Sami ırktan sayılan İbrainiler, Kildanilerin Ur şehrinden çıkarlar ve Harran'a gelirler. Tanrı İbrahime, Harran bölgesinden Ken'an diyarına göç etmesini emreder. O da karısı Sara'yı, Kardeşinin oğlu Lut'u ve Harranda kazandıklarını da yanına alarak Ken'an diyarına varır. O vakit orada Ken'aniler bulunmaktadır. Tanrı İbrahime dönüp ülkeyi onun zürriyetine vereceğini bildirir. İbrahim de kendine görünen Rab için bir mezbah yapar. Ülkede kıtlık çıkınca İbrahim Mısır'a gider (TÜMER,KÜÇÜK 1997: 207).

Mısır'da İbrahim'in, karısını kız kardeşi olarak tanıtip, kadının Firavunun sarayına alınmasından sonra gelişen olaylar, bu durumun anlaşılmasından dolayı İbrahim'in karısı ve kendisine ait olan her şeyiyle Mısır'dan gönderilmesine sebep olmuştur (TÜMER, KÜÇÜK 1997: 208). Böylelikle Yahudiliğin tarihinde önemli yer tutan Mısırlılarla olan ilişkiler başlamış olur.

İbrahim'in soyunan olan Yakup'un çocuklarından biri olan Yusuf'un kardeşleri tarafından Mısır'a giden bir kervana satılması ve Yusuf'un Mısır'da önemli bir mevkiye yükselerek babası Yakup ve kardeşlerini yanına getirtmesiyle Yahudiler Mısır'a yerleşirler. Mısır'da önceleri rahat bir yaşam süren Yahudiler zamanla büyük sıkıntılara, köleliğe düşerler. Onları bu sıkıntılardan kurtarıp, vaadedilmiş topraklara(Filistin) döndüren Moşe (Hz.Musa) olur(TÜMER,KÜÇÜK 1997: 210,211).

Musa, Mısır'dan çıkışından sonra Yahudileri Sina'ya getirir. Burada Musa'ya On Emir verilir. Yahudiler Sina çölünde kırk yıl dolaşırlar. Musa'dan sonra Yeşu, onları Filistin'e götürür. Filistin'de Hakimler ve Krallar devrinden sonra Kral David(Hz Davut) Kudüs'ü alır ve Yahudilerin en parlak devrini başlatır. Oğlu Kral Şlomo(Hz.Süleyman) babası tarafından hazırlatılan yere kutsal mabedi yaptırır. O zamana kadar bir çadırda muhafaza edilen ve içinde On Emir tabletleri bulunan Ahit Sandığı, Mabel'in bir odasına konulur. Hz. Süleyman'ın ölümünden sonra krallık, Güneyde Yahuda, Kuzeyde İsrail olmak üzere ikiye ayrılır. On kabile, İsrail'e; ikisi de Yahuda krallığına tabi olur. Önce İsrail krallığı Asurlular tarafından, sonra da Yahuda krallığı Babilliler tarafından yıkılır. Mabel yıkılır ve Yahudiler Babil'e sürgün edilir. Sürgünde Yahudi halkı, Ezra'nın etrafında birleşir ve M.Ö. 538'de Kudüs'e döner. Mabel M.Ö. 520'den sonra yeniden onarılır(TÜMER, KÜÇÜK 1997: 211).

İsrailoğullarının Seyahat Amacı ve Göçebe Hayatı: Yahudilerin Eski Ahid kitaplarına göre bir din olarak ortaya çıkışlarında seyahat olayı çok önemli yer tutmaktadır. İsrailoğulları eski Mısır'da esir iken, Hz.Musa'nın önderliğinde Kızıldenizi geçerek esaretten kurtulmuşlardır. Ancak bu seyahatin amacı bir gezi değil, Allah'tan gelen emre göre vaad edilen topraklara (Ken'an Bölgesine) yapılan bir seyahat ve göç olayıdır . Yolculuk esnasında bir çok ilahi mucize gerçekleşmiştir; Kafilenin yakıcı güneşten korunması, Kızıldeniz'in ayrılarak yol vermesi, yiyecek-içecek ihtiyaçlarının kendiliğinden karşılanması bunlardan sadece birkaç tanesidir. Nitekim bu konu Tevrat'ta şu şekilde ifade edilmektedir; " İsrailoğulları Sukkot'tan çöle doğru yolculuklarına devam ederler. Rab, gündüzleri bir bulut sütunu şeklinde, geceleri de onları aydınlatan bir ateş sütunu şeklinde onlara yol gösterir. Böylece İsrailoğulları gündüz ve gece yollarını sürdürebilirler. İsrail halkı ülkeden ayrıldıktan sonra, Mısırlılar işlerini kendileri görmek zorunda kalırlar. Bu hiç hoşlarına gitmez ve Firavuna durumlarını anlatırlar. Firavun en iyi cenk arabalarından altı yüz tane seçer; her

birinin üzerine seçkin cenkçiler bindirir ve bunlarla birlikte İsrailoğullarının arkasına düşer. Kızıldeniz kıyısında onlara yetişir. İsrailoğulları büyük bir korkuya kapılıp Musa'ya - Niçin ölmemiz için bizi bu çöle getirdin? Mısır'da mezar yok mu idi? Çölde ölmektense Mısırlılara köle olmak bizim için daha iyi olurdu. Sana bizi rahat bırak diye söylemiştik.- derler. Musa- Korkmayın Mısırlıları artık bir daha hiç görmeyeceksiniz. Rab sizin için savaşacak.-der. O vakit Rab Musa'ya: Değneğini kaldır, elini deniz üzerine uzat, deniz ikiye yarılacak ve İsrailoğulları ayakları ıslanmadan karşı kıyıya geçecekler der. İsrailoğullarına yol göstermiş olan bulut sütunu yer değiştirip onların arkasına geçer. Böylece mısırlılar onları göremezler. Musa elini denize uzatır ve Rab bütün gece kuvvetli bir doğu yeli suları geri iter. Sabahleyin deniz kurur. Böylece İsrailoğulları kuru yerden denizi geçerler. Sular sollarında ve sağlarında onlara duvar olur. Mısırlılar onları arkalarından izlerler. O vakit Rab Musa'ya: -Şimdi elini denize uzat- der. Musa elini uzatır. Sular, İsrailoğullarının arkasından denize girmiş olan Mısır arabaları ve cenkçilerini örter. Hiçbiri kurtulamaz(TEVRAT/ÇIKIŞ , 13).

Buna rağmen Musa'nın kavmi yol boyunca şikayetçi hallerini terk etmeyerek, vaat edilen topraklara yerleşebilmek amacıyla İsrail kabileleriyle savaşma emrine de karşı çıkarak, Mısır'a geri dönmek istemişler ve bunun üzerine kırk yıl çölde zorlu bir göçebe hayatı yaşamışlardır. Hz.Musa'dan sonra yerine geçen Yeşu, bölgedeki kabileleri yenerek göçebe hayatına son vermiş, vaat edilen topraklar İsrailoğullarının on iki ailesi arasında pay edilmiş ve kasaba hayatına geçilmiştir. İsrailoğulları yerleşik hayata geçip kendilerini emniyette hissedince din anlayışlarında da değişiklik olmuştur. Zamanla yerli Ken'anlılarla kaynaşmışlar, bunun sonucu olarak ta Ken'anlıların dinleri ile ilgili bazı özellikleri benimsemişlerdir. Yerlilerin toprakların sahibi ve efendisi saydıkları "Baal" ve bir Sami ilahesi olan "Aşterot" ile ilgili ayinlere katılmaya başlamışlardır. Tevrat'a göre İsrailoğullarının yeryüzüne dağılmalarında dinlerini tam yaşayamamaları

etkili olmuştur. Bu olay Tevrat'ta şu şekilde ifade edilmektedir; "Ve Rab sizi milletler arasında dağıtacak ve Rabbin sizi arasına götüreceği milletler içinde sayıca az bırakılacaksınız (TEVRAT/TESNİYE, 4/27). Yahudilerin başlarından geçen bu sürgün ve göç olayları nedeniyle dünyanın dört bir yanına dağılmaları onların diğer milletlere göre daha gezginci ve seyahate yatkın olmalarını sağlamıştır. Bu sayede tek tanrı inancıyla Yahudiler bütün dünyada vaktiyle din ve ahlak öğretmenleri haline gelerek Hristiyanlığın da yolunu açmışlardır.

Eski Ahid'de misafirlik ve uluslararası ilişkiler epeyce konu edilmiştir. Uzun bir süre esaret altında kalan bu topluluk misafire önem vermektedir. Yolcu olan misafir inançlarına göre garip sayılmıştır. Misafirlik konusu Tevrat'ta şu şekilde anlatılmaktadır; "Ve diyarınızda bir garip seninle misafir olursa onu mağdur etmeyeceksiniz, sizinle misafir olan garip aranızda yerli gibi olacak ve onu kendin gibi seveceksin. Çünkü Mısır diyarında gariptiniz. Ben Allah'ınız Rabbim (TEVRAT / Levililer,19 / 33-34). Misafirle kendi inançlarında hür bırakılmalarına rağmen Allah'a küfreden misafirin taşlanarak öldürülmesi hükme bağlanmıştır.

1.1.2. Yahudi Dininin Türkiye'deki Başlıca Çekim Merkezleri

Yahudi dininde Anadolu'da iki merkez, Şanlıurfa ve Sard, önem arz etmektedir. Museviliğin tarihinde de yazıldığı gibi Hz.İbrahim kavmiyle beraber buradan göç etmiştir. Ur şehrinin bugünkü adı Şanlıurfa'dır.

Şanlıurfa. Şehrin tarihi, peygamberler ülkesi olarak çok eski zamanlara kadar uzanmaktadır. Arami, Part, Roma, Bizans ve Arap dönemlerini yaşamıştır (BAYRAK 1995: 553).

Peygamberler şehri olarak anılan Urfa'nın 8000 yıl öncesine kadar uzanan zengin bir tarihi vardır. Hatta Hz.Adem ve Havva'nın Urfa'da kaldığı

rivayet edilmektedir. Arap tarihçilerine göre tufandan sonra Hz.Nuh tarafından kurulan 18 büyük şehirden biridir. Urfa peygamberler şehri olmasının yanında, tarihte ilk üniversite olan Harran Üniversitesinin kurulduğu yer olarak da bilinmektedir(Yeni Rehber Ansiklopedisi 1993: Cilt 18, s.231).

Halil-i Rahman Camii ve Balıklı Göl. Melik Eşref tarafından 1211 yılında yaptırılmıştır. Bu cami Şanlıurfa ve Güneydoğunun en büyük camisidir. Halk tarafından "Makam Camisi" adıyla da anılmaktadır. Kesme taştan yapılmıştır, ufak kubbelerle örtülüdür. Caminin güneydoğusunda, dört köşeli olan tek şerefeli minaresi yer almıştır. Caminin yanında 17.yüzyılda yapılmış bir havuz vardır. Bu havuz bir kanalla Ayn-i Zeliha (Zeliha Kaynağı) adı verilen 1500 metrekarelik göle bağlanır. Nemrut isimli bir kral, Hz.İbrahim'i bir tepe üzerinde kurdurduğu mancınıkla muazzam bir odun yığını hazırlatıp ateşe attırır. Fakat Allah bu ateşi anında berrak bir göl haline getirir. Hz.İbrahim'in ateşe atıldığı ve ateşin onu yakmadığı Kur'anı Kerim ve hadislerle sabittir. Bu balıklı göl ve havuzda bulunan balıklar kutsal sayılır ve halk tarafından yenmez (BAYRAK 1995: 553,554).

Hız. İbrahim'in hayatıyla ilgili bu önemli olaya Kitab-ı Mukaddes'te hiç değinilmemektedir. Hatta O'nun Irak'taki hayatıyla ilgili hiçbir şeye Nemrut'la, babasıyla ve bütün kavmiyle çatışmasına, putperestliği ortadan kaldırma çabalarına, sonunda memleketinden zorla çıkmasına neden olan ateşe atılması olayına, Kitab-ı Mukaddesin hiç bir yerinde rastlanmamaktadır. Hız. İbrahim'in ateşe atılma olayına sadece kur'anı Kerim yer vermektedir(Mevdudui 1991: c. 3, 317). " Dediler ki: Eğer bir şey yapacaksanız, onu yakın ve ilahlarınıza yardımda bulunun. Biz de dedik ki: Ey ateş! İbrahim'e karşı soğuk ve esenlik ol. Ona bir düzen kurmak istediler, fakat biz onları daha çok hüsrana uğrayanlar kıldık. onu ve Lut'u kurtarıp içinde, alemler için bereketler kıldığımız yere çıkardık" (Kur'an / Enbiya: 68-71).

Hız.Eyüp Mağarası. Hız.Eyübün çile çektiğı mağaradır. İl merkezinin 2km güneyinde, Eyyubiye mahallesinde, Akçakale yolunda tepe üzerinde yer almakta, dar ve karanlık bir mağara olup, dört basamakla inilmektedir. Sabrın sembolü olan Hız. Eyüp'ün cüzzam hastalığına yakalandıktan sonra uzun yılar, içerisinde büyük bir sabırla yaşadığı ve eşi tarafından tedavi edildiğı mağaradır. Halk arasında sabırsız ve sinirli çocuklar için şifa yeri olarak da ziyaret edilmektedir. Burada mağara, kuyu ve Osmanlılara ait bir cami yer almaktadır (BAYRAK 1995: 554).

Dergah(Nakşın) Mağarası. Hız.İbrahim'in doğduğu mağara olarak bilinmektedir. En çok ziyaretçi çeken yerlerden biridir. Mağaranın yanından çıkan suya "Zemzem suyu" denilir. Mağara Urfa kalesinin eteklerindedir ve bu bölgede yedi mağara bulunmaktadır. Bunlardan birisinde de Hız.İbrahim'in annesinin yattığı varsayılmaktadır. Eyüp mağarasının daha aşağı kısmındadır. Makam mağarası adı ile de tanınmaktadır. Yan yana bulunan iki mağaradan sağda olanı Hız. İbrahim'in doğduğu ve beyaz bir ceylan tarafından beslendiğı mağara; solda olan ise annesi zeliha'ya ait bir mağara olduğu söylenmektedir. Burada tek şerefeli bir minaresi olan cami, 1970 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü ve UNESCO tarafından Suriye'den gelecek hacı kabileleri için restore edilmiştir (BAYRAK 1995: 554).

Sard Şehri. Manisa'nın Salihli ilçesi Mustafabey köyündedir. Hristiyanlık açısından, yedi kiliseden birinin burada olması, Bizanslılar tarafından piskoposluk merkezi yapılmasının yanında Musevilik açısından en önemli özelliğı 3.yüzyıla ait dünyanın en büyük Sinagog'unun burada bulunmasıdır. Bunun yanında yapılan kazılarda Artemis tapınağı, Pazar yeri, tiyatro, piramit mezar, akropol bulunmuştur. Ayrıca 14.yüzyılın sonlarında İspanya'dan gelen Yahudilerin Anadolu'ya yerleşmesiyle yahudi dininin ibadethanesi olan sinagoglar da Osmanlı devletinin mozağine katılmışlardır. Bunlardan en

önemlisi Bursa'da bulunan Geruş sinagogudur (İnanç Turizmi Tur 95 Türkiye Rehberi, Turizm Bakanlığı Yayınları 1995).

Bursa Geruş Sinagog'u: 14. yüzyıl sonlarında İspanya'dan yurtdışı edilen ve Osmanlı padişahı II. Selim tarafından gönderilen kalyonlara bindirilerek, Osmanlı İmparatorluğuna kabul edilen, Musevi topluluğunun Bursa'ya yerleştirilen ilk kabileleri tarafından yaptırılmıştır. İbranice'de "kovulmuş" anlamına gelen Geruş adının bu sinagoga verilmiş olması bu yönden anlam taşır. Bu sinagog, günümüze son derece sağlam ve bakımlı olarak ulaşmış olup, hala Musevi cemaatinin ibadetine açık tutulmaktadır (İnanç Turizmi Tur 95 Türkiye Rehberi, Turizm Bakanlığı Yayınları 1995).

İstanbul Galata: Galata Kulesi civarı, İstanbul'u ziyaret eden Musevi turistler için öncelikli bir yöredir. Evliya Çelebi dahil bir çok tarihçinin katıldığı bir görüşe göre Galata adı Rumca süt anlamına gelen "galaktos" sözcüğünden türemiştir. Zira Galata, Bizans'ın mandıralarının bulunduğu yer, sütlü ürünlerin pazarıdır. Museviler, 5. yüzyıldan beri Galata sırtlarında Stenum veya Stauor olarak anılan yörede ikamet etmişlerdir. 1894'de 500 kadar Musevi ailenin yaşadığı Galata semti, değişik yörelerde meydana gelen yangınlar ve şehrin daha modern mahallelerine yerleşmek isteği gibi demografik sebeplerden dolayı , büyük ölçüde bir Musevi yerleşim bölgesi olmuştur. 1950 yılından sonra durum yavaş yavaş değişmiş ve tamamen tersine dönmüştür. Musevi kurumlarının çoğu Galata'da kalmasına rağmen, Museviler değişik yerleşim bölgelerine dağılmışlardır(GÜLERYÜZ 1992: 91).

İstanbul Balat: 15. yüzyılda özellikle Makedonya'dan göçenlerin yerleştiği, 1492'den itibaren İspanya'dan ve daha sonra Portekiz'den gelen Sefarad göçmenlerinin bulunduğu bu bölge, 17. yüzyılda İstanbul'un en önemli Musevi yerleşim bölgesi olmuştur. Devamlı yangın ve depremler sonucu, kentin

başka semtlerine göç edenlere rağmen burada hala bir kaç aile ikamet etmekte ve esnaflar işlerini sürdürmektedirler (GÜLERYÜZ 1992: 92).

İstanbul Hasköy: Eski adı Picridion olan Hasköy de İstanbul'un en eski Musevi yerleşim bölgelerinden biridir. Ünlü İstanbul yangınları sonucunda 18. yüzyılda bir çok aile Hasköy'e taşınırken bu kez bu yöre 19. yüzyılda yangınlara sahne olmuştur. Bir zamanlar yirmiden fazla sinagog'u barındıran ve Musevi yaşamının en aristokratik merkezi olarak bilinen Hasköy'de, 20. yüzyılda yaşanan göçlerle Musevi nüfusu azalmıştır (GÜLERYÜZ 1992: 93).

1.1.3. Hristiyan Dini ve Seyahat

Günümüzde dünyanın her tarafında mensupları bulunan ve dünya nüfusunun 1/5'inin dini olan Hristiyanlık, Filistin bölgesinde doğmuştur. Bu evrensel dinin 1.400.000.000 civarında mensubu olduğu belirtilmektedir. Hristiyanlık, vahiy ve kutsal kitaba dayanan, özde tek tanrılı olmakla beraber, sonradan üçlemeye (teslis) yer vermiş ilahi kaynaklı bir dindir. Bu dinde peygamber, melek, ahiret, kader gibi dini kavramlar bulunmaktadır(TÜMER, KÜÇÜK 1997: 260,261).

Yahudilerde Hz.Yakupla başlayan peygamberler zincirinin son halkasını, Hz.İsa teşkil etmektedir. Yahudiler Hz.İsa'ya rağbet etmeyince bu durum Yeni Ahid'in tesisine yol açmıştır. Özellikle havarilerin çeşitli memleketlerde kilise örgütünü kurmaları, Hristiyanlığı yaygınlaştırmaları ve bugün kutsal sayılan mektuplar, yapılan bu seyahatlerin ürünleri olmuşlardır. Hristiyanlığın ilk dönemlerinde, seyahat amacının tek bir hedefte yani Hristiyanlığı yaygınlaştırma hedefinde toplandığı anlaşılmaktadır. Örneğin; "Ve onlara dedi; bütün dünyaya gidin İncil'i bütün hilkade vaazedin." (İncil/ Markos,16/15). Burada dünyanın her bir tarafına gidin emri verilirken ; "Şimdi siz gidip bütün

milletleri şakirt edin, onları Baba ve Oğul ve Ruhülkudüs ismile vaftiz eyleyin." (İncil/ Matta, 28/19) ifadesiyle seyahatlerin amacı net bir şekilde açıklanmaktadır. Bu amaçla seyahate gönderilen Havarilerin yolculuk esnasındaki zorluklarla baş edebilmeleri için Hz.İsa'nın vermiş olduğu öğütler, seyahat için ayrı bir anlam taşır. Bunlardan bazıları; "Kemerlerinize ne altın, ne gümüş, ne bakır koyun; Ne yolculuk için torba, ne iki gömlek, ne çarık, ne değnek alın. Zira işçi kendi yiyeceğine layıktır. Herhangi bir şehir veya köye girerseniz orada değerli kim olduğunu araştırın ve çıkıncaya kadar orada kalın. Evin içine girerken evi selamlayın ve eğer değerli değil ise selamınız size geri dönsün. Kim sizi kabul etmez ve sözlerinizi dinlemezse o evden veya şehirden çıkarken ayaklarınızın tozunu silkin (İncil/ Matta, 10/9-14).

Havariler ilk taraftarlarını Anadolu'da yaptıkları gezilerle toplamışlardır. Pavlos, Barnabas, Filipos Anadolu'nun hemen hemen her yerini gezmişlerdir. Sadece Yeni Ahid'den; Efes, Milet, Sard, İznik, Konya, Tarsus, Antalya, Perge, Antakya, Kayseri, Galatya (Ankara), Pontus, Frigya, Kapadokya gezildiği bilinen şehir ve bölgelerdir. Bu geziler sadece Filistin'den Anadolu'ya değil, Kudüs'te düzenlenen vaaza her taraftan akın edilmiştir. Böylece o devirde Ortadoğu merkez olmak üzere yoğun seyahat olaylarının vuku bulduğu anlaşılmaktadır. Havariler o dönemde çok ağır şartlarda seyahat etmişlerdir, fakat bu ağır şartlara rağmen dinlerini yaymaktan kimse onları alıkoymamıştır.

Hristiyanlıkta misafire karşı, misafire iyilik edilmesi ve sabır gösterilmesi yönü ağırlık kazanmıştır. Misafirperverlik teşvik edilmiş ve içten davranılması istenmiştir; "Misafirperverliği unutmayın çünkü bazıları bilmeyerek bununla melekleri misafir ettiler" (İncil / İbranilere Mektup,13/2).

1.1.4. Hristiyan Dininin Türkiye'deki Başlıca Çekim Merkezleri

Kutsal Yedi Hristiyan Kilisesi. Hristiyanlığın yasak olduğu dönemlerde ilk Hristiyanların toplanıp gizlice dua ettikleri şehirlerde daha sonra birer kilise kurulmuştur. Yohanna kaynaklarına göre; Yohanna Ptmos adasındayken Hz.İsa tarafından çeşitli emirler vahyolmuştur. İsa, ona "Bu dediklerimi yedi kilisenin meleklerini yaz" demiş, vahiyde sık geçen "yedi yıldız"ın yedi kilisenin melekleri, "yedi şamdan"ın da yedi kilise olduğuna inanılmaktadır. Bu yedi kilisenin de Türkiye'de olması ülkemiz turizmi açısından çok önemli bir avantajdır. Yedi kilisenin bulundukları yerler şunlardır:

- Efes
- İzmir
- Bergama
- Thyatira (Akhisar)
- Sard
- Philadelphia (Alaşehir)
- Laodeicea (Goncalı-Denizli) (Bkz. İncil / Esinleme, Bap, 1-4) .

Efes Kilisesi: Bu kilise M.S.1.yüzyılda en geniş saygıyı görmüştür. Hristiyanlar bu yüzden Efes'e ve Efes kilisesine "Arzulanan" demektedirler. Daha sonraları önemini yitirdiği için buna "Giden ilk Aşk" da denir. Efes kilisesinin şimdiki Saint Jan bazilikasının yerinde olduğu sanılmaktadır (Musevi ve Hristiyan Alemleri Dini Çekim Merkezleri Tur.Bak.Yay.,Yayın No.13 1991: 16) .

İzmir Kilisesi : Yedi kilisenin ikincisi olan İzmir Kilisesinin "Takip Edilen" ve "Sadık ol" anlamlarına geldiği söylenmektedir. Takip edilen denmesinin sebebinin putperest Roma İmparatorlarının Hristiyanları takip ettirmesinden ileri geldiği sanılmaktadır. İzmir kilisesinin kalıntıları İkiçeşmelik'te olan Saint

Polikarp kilisesinin yerinde olduğu bazı arkeolog ve Hristiyan din yazarlarınca belirtilmektedir(Tur.Bak.Yay. No.13 1991: 17).

Bergama Kilisesi: Kesin olarak yeri bilinen tek kilisedir. Bergamalılar tarafından "Kızıl Avlu" diye adlandırılan bazilikadır. Çayı örten iki tünel üzerinde inşa edilmiştir. Hristiyan inancına göre Bergama kilisesi "Evlenme-Birleşme" yada "pişmanlıktır." Bu bazilikada din ve devlet işlerinin yürütülmesinden dolayı "birleşme", daha önce Bergama'da bulunan ve "Şeytanın tahtı" Zeus sunağından "Pişmanlık" sözü gelmektedir. Bergama kilisesi M.S.313-500 yılları arasında başrolü oynamıştır (Tur.Bak.Yay. No.13 1991: 17).

Thyatira (Akhisar) Kilisesi: Bugün şehir içinde tuğla kalıntılarının bulunduğu yerde eskiden kilise olduğu anlaşılmaktadır. "Sıkı tutan" anlamına gelen kilise M.S.500-1500 yılları arasında ön planda kalmıştır (Tur.Bak.Yay.No. 13 1991: 17).

Sard Kilisesi : Sard'ta Artemis tapınağının yanında tuğla ve küçük taşlardan örülmüş bir kilise mevcuttur. Bunun yedi kiliseden biri olduğu iddia edilir. Bu kilise 1517 yılına kadar önemini korumuştur. Adı "Baki kalan" ve "Benimle yürü" anlamlarına gelmektedir (Tur.Bak.Yay.No.13 1991: 18).

Philadelphia (Alaşehir) Kilisesi : Himaye-i eftal mahallesinde bir evin arkasında bulunan duvar kalıntılarının bu kiliseye ait olduğu sanılmaktadır. Bu kilisenin adı "Kardeşçe sevgi" ve "Açık kapı" anlamlarına gelmektedir (Tur.Bak.Yay.No.13 1991: 18).

Leodicea (Goncalı) Kilisesi : Latince "Laos" halk "Dicea" da ses anlamına gelmektedir. İki kelimenin birleşmesiyle "Halkın sesi" anlamına gelmektedir. Bu kiliseye "Ilık" ve "Geri çevrilen" de denilmektedir. Pamukkale

Goncalı arasında olduğu tahmin edilen bu kilise 19. Yüzyıla kadar rolünü devam ettirmiştir (Tur.Bak.Yay.,No.13 1991: 18).

Efes Meryemana Evi : Selçuk'un 9 km. güneyinde ve Aladağın (Halk arasında Bülbül dağı) üzerinde denizden 400 m. yüksekliğindedir. Önemli bir ziyaret yeri olduğundan restore edilmiş ve Selçuk'a bir yol ile bağlanmıştır. Hz. İsa'nın ölümünden sonra, Aziz Yahya (St. Jean) ile Efes'e gelen Hz. Meryem'in, hayatının son yıllarında oturduğu ileri sürülen ev ile 4. yüzyılda yapılan kilise bugün Hristiyanlar için bir hac yeri olmuştur. İlk kez hac yeri oluşturan Fransız rahibe, Marie de Mandat Grancey'dir. Meryem Ana evini 1891 yılında Lazarit rahibi Henry Jung meydana çıkarmıştır. Evin ocak kısmı, 1896 yılında yapılan arkeolojik kazılar sonucunda toprak yığınının altından çıkarılmıştır. Kare biçimli evin arka kısmı sekiz köşelidir. Hz. Meryem'in yaşadığı varsayılan bu evin sol kısmındaki oda yıkıktır. Ortadaki ufak odanın mihrabında bulunan koyu renkli bronzdan Hz. Meryem Heykeli kazılar sonucu bu evde bulunmuştur. Sağdaki oda sağlam olup boştur. Ortada, heykelin bulunduğu odaya sonradan dik olarak eklenen, iki ufak odalı kilise bulunmaktadır. Eve buradan girilir. Evin karşısında bulunan çeşme suyunun şifalı olduğu söylenmektedir. Her yılın 15 Ağustos'undan sonraki ilk pazar günü, Meryem Ana'nın göğşe alınması Asoptions yortusu İzmir Katolik başpiskoposu başkanlığında yapılan dini bir tören ile kutlanmaktadır. 16 Temmuz 1951 tarihinde burayı ziyaret eden papa 12. Pius burası için Vatikan'da ebedi imtiyaz tebliğini(hac yeri ilanı) yayınlamıştır. Papa 6. Paul tarafından 26 Temmuz 1967 tarihinde ziyaret edilerek dini tören yönetilmiştir. Bu bölgeyi özellikle yaz sezonunda binlerce turist ziyaret etmektedir (BAYRAK 1995: 408, Bkz. daha geniş bilgi için TÜMER 1997).

St. John Kilisesi: M.S. 2. yüzyıla değin uzanan bir Hristiyan efsanesine göre, St.John Selçuk'taki kilisenin bulunduğu bu tepe üzerinde yaşamış ve

öldüğünde buraya gömülmüştür. Mezarın üstüne önce bir anıt dikilmiş, M.S. 4. yüzyılda bu anıtın çevresine çatısı ahşap olan bir kilise yapılmış; yüz yıl sonra da buraya Justinian tarafından halen kalıntıları ayakta duran kubbeli bir bazilika inşa ettirilmiştir. Haç şeklinde olan yapıya batıdan atrium adı verilen bir yapıdan girilmektedir. St. John'un mezarı en ortadaki kubbeli bölümün altındadır. Mezardaki bir delikten çıkan kutsal tozun iyileştirici özelliği olduğuna inanılmıştır. St. John'un mezarı Orta çağ boyunca Hristiyanlık dünyasının en önemli ziyaret yerlerinden biri olmuştur(AKURGAL 1995: 324,325).

Aziz Petrus Kilisesi : Antakya'nın Reyhanlı yolu üzerinde şehirden 2 Km.uzaklıkta Silpius (Habib-i Neccar) dağı yamacında, doğal bir mağaradır. Daha sonradan yapılan eklemelerle kiliseye dönüştürülmüştür. Dünyanın ilk dört katolik kilisesinden biridir. Hristiyanların gizli olarak buluştukları ve ve İsa'nın en yakın havarilerinden Aziz Petrus'un M.S. 29 yılında Hristiyanlığı yeni benimseyenlere vaaz verdiği dağın yamacına dayanan mağaranın önüne bir duvar çekilerek hacılar tarafından 13. yüzyılda katolik kilisesi haline getirilmiştir. Aziz Petrus'un (st. Peter) adı bu nedenle bu kiliseye verilmiştir. Aziz Petrus'un kilisenin gizli tüneline öldürüldüğü gün olarak kabul edilen her yılın 29 Haziran gününde papalık tarafından hac yeri sayılan bu kilisede Hristiyan hacıları toplanarak ayin yapmaktadırlar (BAYRAK 1995: 247). Tarihte ilk defa bu kilisede Hz.İsa'nın dinine inananlara "Hristiyan" denmiştir. 1963 yılında Papa VI. Paul burayı Hac yeri olarak ilan etmiştir (Tur.Bak.Yay.No .13 1991: 35).

St.Nicolas (Noel Baba) Kilisesi: Ünlü St.Nicolas kilisesi Antalya'nın Demre ilçesindedir. Uç apsisli bir Bizans yapısını ve M.Ö. 11. yüzyılda restore edilmiş bir bazilikadan oluşmaktadır. St. Nicolas burada yaşamış ve burada ölmüştür. Kilise 6.Yüzyılda inşa ettirilmiştir. Bazilikanın önünde bir atrium ve çifte narthex bulunur. St. Nicolas'a ait olduğu sanılan bir lahit, erken Hristiyanlık döneminden kalmadır. Roma çağı yapısı olan kapakta iki uzanmış

figür vardır ve aslında lahitin orijinal kapağı bu değildir. Bu kapak İtalyan denizcilerce kırılarak Bari şehrine kaçırılmıştır. Kilisenin içindeki havari figürleri bu gün de görülebilmektedir (AKURGAL 1995: 418). Her yıl 6 ve 8 Aralık tarihleri arasında Demre ve Uluslararası Noel Baba Festivali burada düzenlenmekle beraber son yıllarda Noel Baba ile ilgili olarak Antalya'da Uluslararası sempozyum düzenlenmektedir.

Kapadokya Bölgesi: Bu bölgenin merkezi olan Nevşehir M.Ö.3000 yılında kurulmuştur ve ilk adı "Nissa"dır. Göreme, Ürgüp ile Nevşehir arasında ve Nevşehir'e 15 Km. uzaklıkta Kapadokya Kaya kiliselerinin olduğu bölgedir. Hristiyanlık, Dünyanın mukaddes şehirleri arasında Göreme'nin 6 ve 7. Yüzyıllarda dini bir merkez olduğu günümüze kadar gelen eserlerden anlaşılmaktadır. Göreme açık hava müzesinde bulunan kiliseler şunlardır;

Elmalı Kilise: Kilisenin ismi elmayı andıran duvar resminden gelmektedir. Freskler İncil'den bazı konuları canlandırmaktadır. Ayrıca Hz.Süleyman, Davut ve Yusuf'un da resimleri vardır.

St.Basil Kilisesi: Kilise dikdörtgen şeklinde olup, sağdaki büyük olmak kaydıyla üç apsis vardır. İki ayrı döneme ait figürler görülür.

Yılanlı Kilise: Beşik-tonoz ve tavanlı olmak üzere iki kısımdan meydana gelmiştir. duvarlarında çeşitli figürler vardır.

Barbara Kilisesi: Elmalı kilisenin arkasında küçük bir kilisedir. İkonoklastik periyoda ait kırmızı rengin hakim olduğu figürler yer almaktadır. İkonoların yasak olduğu dönemde Hristiyanların iç dünyasını yansıtmaları yönünden önemlidir.

Karanlık Kilise: Beşik tonozlu bir kilise olup öne açılır ve buradan dört sütunlu esas kiliseye geçilir. Bazilika planlı bir kilisedir. 13.Yüzyıla ait kilise freskleri, en iyi korunmuş olanı olmasına rağmen ikonoklastik periyodun kalıntıları tahrip olmuştur.

Çakırlı Kilise (Sandallı Kilise): İki sütunlu bir kilise olmakla beraber çapraz tonoz kullanılmıştır. Kompozisyonlar karanlık kilisenin aynısıdır.

Tokalı Kilise: Bölgenin en büyük mekanına sahip kilisedir. Dökülen fresklerin altında ikonoklastik periyot süslemeleri görülmektedir. Figürler çoğunlukla Hz.İsa'nın mucizelerini anlatmaktadır.

Meryemana Kilisesi: Mağara girişine Benzeyen bir girişi vardır. Duvarlarında İncil'den sahneler mevcuttur.

Kızlar ve Erkekler Manastırı: Dört sütunlu çapraz haç planlı kırmızı ikonoklastik bezemeler ihtiva eden manastır kilisesi 3 kattır. İki aynı planla kızlar ve erkekler için yanyana kayalara oyulmuştur.

St.Teodor Kilisesi: Hristiyanlık inancına göre Hz.İsa'nın Allah'a olan borcunu öderken gösteren resimler ve Aziz resimleriyle süslenmiştir.

Göreme ve İhlara vadisinde bulunan diğer kiliseler şunlardır:

- Saklı kilise,
- Çavuşin kilisesi,
- Vaftizci kilise,
- Zelve kilisesi,
- Yılanlı kilise,
- Sümbüllü kilise (Tur.Bak.Yay.No.13 1991: 27).

Kaymaklı: Nevşehir'in 20 Km. güneyinde, Derinkuyu'nun 9 Km. kuzeyinde bulunan yeraltı şehridir. 7-9. yüzyıllar arasında Arap saldırılarına karşı korunmak ve Hristiyanlığın yayılmasına karşı engelleri önlemek için sığınak olarak yapılmıştır. "Melegübi" adı ile de tanınır. Karışık tünellerden 4 kat aşağısına kadar inilebilmektedir. 5-8. katlar açık değildir. Tünellerle yatak odalarına, mutfaklara, şarap depolarına, dolaplara ve tapınaklara gidilebilmektedir. Tüneller ve katlar arası, değirmen taşları ile kapatılarak, şehrin dış dünya ile ilgisi kesilebilmektedir. Bütün şehrin havalandırılması büyük bir baca ile yapılmaktadır (BAYRAK 1995: 501).

Trabzon Sümela Manastırı: Sümela manastırı Maçka ilçesine 17 Km. uzaklıktadır. M.S.375-395 yılları arasında ilk temeli Bizans İmparatoru I.Theodosios tarafından atılmıştır. 406 yılında 1300 m. yükseklikteki bir dağ gövdesinin içerisine gizli bir tapınak olarak yapılmıştır. Varnena ile Sofranios adlı iki rahip, gördükleri bir rüya üzerine arayıp buldukları bu yalçın kayaları oyarak tapınağı yapmışlardır. Sonradan Bizans İmparatoru Justinianus zamanında bazı eklemeler yapılmıştır. St.John Baptist adına 6. yüzyılda yeniden yapılmıştır. Manastırın geliştirilmesi 1204'te kurulan Pontus devletinin krallarından III.AlexiosKemnesos(1349-1390) zamanına kadar sürmüştür (Tur.Bak.Yay.No.15 1993: 33).

Kral III. Alexis'in burada ressam Lugas'a yaptırdığı Meryem Ana resminden dolayı daha çok "Meryem Ana Manastırı" adı ile de tanınır. Zigana dağındaki bu yamaç, Altındere vadisinden 300 m. yüksekliktedir. Bir kale görünümünde olan bu manastır, vadiye 100 basamaklı dar dik bir merdivenle bağlanır. Dar bir kapısı vardır. İki katı teras olmak üzere 6 katlı ve 72 odalıdır (BAYRAK 1995: 548).

Deyrulzafaran Manastırı: Mardin'in 8 km. doğusunda Eski Kale köyü yamacındadır. Süryanilere ait başpiskoposluk merkezine ait bir tapınaktır. 4. yüzyılın sonunda kurulmuştur. Şimdi Süryanilerin bir ziyaret yeri durumundadır. Güneyi dışında üç yüzü dağlarla çevrilidir. Manastır ki katlı büyük bir binadır. Duvarlarının alt kısmında 1x3 m. boyutundaki büyük taş bloklarının harçsız tutturulduğu görülmektedir. Diğer binalar acizler yuvası ve öksüzler okulu olarak kullanılmıştır. Tapınağın mozaik ve mihrabı aynen korunmaktadır. Burada 52 adet Süryani patriğine ait mezarlar bir arada bulunmaktadır (BAYRAK 1995: 483).

Cennet-Cehennem Mağaraları (Korykos): Cennet ve Cehennem olarak tanımlanan bu kent, Mersin'in 50km. güneybatısında bulunmaktadır. Anayol, kent duvarının doğu kesimini doğrudan doğruya keserek kalıntıların içinden geçmektedir. Karayolunun güneyindeki kumsalda bulunan kale, M.S. 12. yüzyılın başında Rubeniyan sülalesinden gelen Ermeni kralları tarafından inşa ettirilmiştir. Diğer bir kal ise, Korykos'un karşısında kıyıdan hemen hemen 200 m. ilerdeki bir adacık üzerine inşa edilmiştir ve söz konusu kumsaldaki kale ile aynı dönemdendir. Her iki kale de eskiden denzin içindeki bir duvarla birbirlerine bağlanmışlardı. Yolun kuzeyindeki tepenin üzerine kurulan kent, oldukça güzel ve ilginçtir. Burada yer alan ve yeraltı sularının kimyasal etkisiyle oluşmuş iki karakteristik çukur vardır. Bu çukurlar halk arasında cennet ve cehennem olarak adlandırılmaktadırlar. Bunlardan cennet olarak adlandırılan büyüğü, 200 m. genişliğinde, 70 m. derinliğindedir. Bu çok büyük oyukun kuzeydoğu ucunda etrafı duvarla çevrili bir kilise bulunmaktadır. Anılan kutsal yerin çevresindeki duvar (peribolos) güzel polygonal bloklardan inşa edilmiştir ve bu nedenle, olasılıkla Helenistik döneme aittir. Kilisenin kuzey duvarı ise, olgun Helenistik stilin oldukça güzel işlenmiş kesme taş işçiliğini anımsatmaktadır. Kilisenin diğer duvarları ise sonradan yapılmıştır. Kutsal yer M.Ö. 3. yada 2. yüzyılda inşa edilmiş ve M.S. 5. yüzyılda da bir kiliseye dönüştürülmüş olmalıdır (AKURGAL 1995: 477).

Büyük çukurun içinde , bu güne değin kalmış olan tek yapı, Meryem Ana kilisesidir. Oyuğun güney kesiminin en dibinde 70 m. derinlikteki bu kilise, M.S. 5. yüzyıldandır. Söz konusu dinsel bina her iki kenarında kutsal eşyaların korunduğu yerler ile bir apsisten oluşan küçük bir kilisedir. Meryem Ana kilisesinin Typhon mağarasının içinde oluşu, Hristiyanlara kötü ruhların burada barınamayacağı güvencesini vermekteydi. Duvarlarının çok dik olduğundan ötürü, derinlere ancak portatif merdivenlerle inilebilir. Bu çukurdan yardımsız yukarıya çıkmak mümkün olmadığı için buraya halk cehennem adını vermiştir (AKURGAL 1995: 478).

1.1.5. İslam Dini ve Seyahat

İslam dininin kutsal kitabı Kur'an, seyahat konusunda günümüz modern turizm olayının bugünkü boyutlarda gelişmesini 1400 yıl önceden ortaya koymuştur. Bunun en güzel örneği olarak Hac farzasının emredilerek aynı zamanda milyonlarca insanın dünyanın çeşitli yerlerinden kalkıp Mekke ve Medine'ye gelmesini sağlamaktadır. Turizm endüstrisinin yiyecek-içecek, ulaşım, konaklama ve daha bir çok alanla içiçe olduğu düşünülürse, Kur'an-ı Kerimde bu konularla ilgili bir çok ayet vardır. Kuran'da turizm sözcüğüne karşılık olarak seyahat-sefer(yolculuk), intişar(yayılma) gibi kelimeler kullanılmaktadır. Bu kelimelerden seyahat "suyun tabiatı üzerine akması gibi kolayına geldiği veçhile arz üzerindeki şehirlerden ve mamurelerden uzaklara varıncaya kadar istediği yere gitmek ve seyretmektir." anlamına gelmektedir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi seyahatte serbest, hareket edebilme söz konusudur (EROL 1977: 31).

Yine günümüzdeki turist sözcüğü Kuran'da "seyyah", turist kafilesi de "seyyare" anlamında kullanılmaktadır. "Tövbe eden, ibadet eden, hamd eden, seyahat eden, rüku eden, secde eden, iyiliği emredip kötülükten men eden ve Allah'ın sınırlarını koruyan insanlardır. O müminleri müjdele" (Kur'an/ Tevbe,

112). Burada bütün bu özellikler topluca belirtilerek bir ruh haleti tasvir edilmiştir. Seyahat edenlerde bu tasvire uygunluk bulunmalıdır. Yani amaçsız, fayda getirmeyecek boş gezmelerden, dolaşmalardan ayrı, kötülükleri terk edip iyiliğe dönen, bir Allah'a tapan, iyi ve zor günlerde şükreden, iyilikleri tavsiye eden kötülüklerden uzaklaştıran Allah'ın yasaklarından kaçan kaçındıran bir insan olmalıdır. Bu çerçevede seyahatin değer olarak ibadet olduğu belirtilmektedir (YILMAZ 1988: 51).

Toplumlarda bilgi ve kültür alışverişi, okumak, ilim tahsil etmek, İslamiyet'te son derece önem arz etmektedir. Nitekim İslam'da ilk ayet "OKU" emriyle vahyedilmiştir. Bu amaçla dünyanın neresinde olursa olsun, söz konusu faaliyetlere katılmanın dini bir emir niteliği taşıdığı belirtilmektedir. "İlim Çin'de de olsa gidip öğreniniz." hadisiyle ilimin mutlaka yerinde öğrenilmesi teşvik edilmiştir. Bilindiği üzere günümüzde bu olaylar turizm açısından kitle hareketleri oluşturmaktadır. Kongre amaçlı turizm günümüzde dünyanın bir çok bölgesinde çeşitli ilmi amaçlarla yapılmakta ve kitle hareketlerine sahne olmaktadır.

" Allah bilmektedir ki; aranızda hastalar olacak bir kısmınız Allah'ın lütfundan (rızk) aramak için yeryüzünde yol tepecekler, bir kısmınız da Allah yolunda çarpışacaklar"(Kur'an/ Müzemmil, 20) ayetinden de anlaşılacağı üzere ticaret amacıyla seyahat edileceği vurgulanmaktadır. İnsanlar yaşamak için rızklarını kazanmak zorundadırlar. Bunun için çalışacaklar, ticaret yapacaklar ve dolayısıyla seyahat edeceklerdir. Nitekim "Rızkın onda dokuzu ticarettedir." Hadisiyle de ticaret, dolayısıyla seyahat teşvik edilmektedir. Ayrıca dinin yaşaması ve gelişmesi için hareket gerekmektedir. Dini yayma amacıyla hareket etmenin yanında Kuran'da bir memleketten diğerine göç etmek ibadet sayılmıştır. Özellikle esaret altında dinini yaşamaya muvaffak olamayanlara bu zorunlu kılınmıştır. " Allah yolunda hicret eden, yeryüzünde barınacak çok yer de bulur, genişlik (ve bolluk) da. Allah'a ve resulüne hicret etmek üzere evinden

çıkan, sonra kendisine ölüm gelen kişinin ecri şüphesiz Allah'a düşmüştür. Allah, bağışlayıcıdır, esirgeyicidir" (Kur'an/ Nisa, 100).

İşlenen en önemli seyahat amaçlarından biri de eski eserler, kalıntılarla ilgilidir. "(sana karşı çıkanlar) hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalar elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki; gözler kör olmaz, lakin göğüslerin içindeki kalpler kör olur."(Kur'an / Hac, 46) Bu ayet Müslümanlara gezip dolaşmayı, geçmiş milletlerden kalmış harabeleri tetkik edip, kötülükleri yeryüzünden yok olup gitmiş milletlerin halinden ibret almayı tavsiye etmektedir. Ancak, ibret almak bir basiret ve olgunluk işidir. Ayette de belirtildiği gibi asıl körler, kalp gözlerini kaybedenler; yani tarihi, basiretle inceleyip, tarihi olaylar üzerinde düşünemeyen, bu yüzden de geçmişteki kişilerin hatalarını tekrar edenlerdir. Seyahat etmek insanın görüş ufkunu genişletmektedir. Sürekli çevrede insan etrafında olan biteni tam manasıyla kavrayamazken seyahat esnasında farklı bakış açısı, anlayış ve ruh kazanılmaktadır (YILMAZ 1988: 53). Nitekim Kur'an-ı Kerim Rum suresi 42. Ayetinde; "(Resulüm) de ki; yeryüzünde gezip dolaşın da, daha öncekilerin akıbetleri nice oldu görün. Onların çoğu müşrik idi." İfadesiyle insanlar, tarihi mekanları ziyarete teşvik edilmektedirler.

1.1.5.1.İslamiyet'te Seyahat Araçları

İslam Dini seyahat için imkanlar ölçüsünde zamanın en iyi aracının kullanılmasını tavsiye etmektedir. Bu konu ile ilgili Kur'an-ı Kerimde bir çok ayet mevcuttur. Örneğin; İslam Dini, seyahat için imkanlar ölçüsünde zamanın en iyi aracının kullanılmasını tavsiye etmektedir. Bu konu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de bir çok ayet mevcuttur. Örneğin; "Allah O'dur ki; kimine binmeniz, kimini de yemeniz için size hayvanları yarattı. Onlarda sizin için faydalar var. Onların üstünde gönüllerinizdeki arzuya erersiniz. Onların ve gemilerin üstünde

taşınırsınız" (Kur'an/ Mümin,79-80). "Ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etti ki onların sırtına binersiniz, sonra onlara bindiğiniz zaman Rabbinizin nimetini anasınız ve (şöyle) diyesiniz; Bunu bizim hizmetimize veren (Allah'ın) şanı yücedir. Yoksa biz bunu (hizmetimize) yanaştıramazdık" (Kur'an/ Zuhuruf, 12-13). "Ey insanlar ve cinler topluluğu, göklerin ve yerin bucaklarından geçip gitmeye gücünüz yeterse geçin gidin. Ancak kudretimizle geçebilirsiniz (Kur'an/ Rahman, 33)." "And içirim akşamın alaca karanlığına, geceye ve toplayıp ürettiği şeylere, dolunay şeklini alan Ay'a ki; siz mutlaka tabakadan tabakaya bineceksiniz" (Kur'an/ İnşikak, 16-19). Yukarıdaki ayetlerde görüldüğü gibi Allah, insanoğluna yeni yerler görüp gezebilmesi için her türlü aracı yarattığını belirtmiştir. Bu ayetlerde, araçlarla ilgili gelişmelerin henüz bitmediği, bu gelişmelerin zamanla gerçekleşeceği anlaşılmaktadır.

1.1.5.2. İslamiyet'te Seyahate Verilen Önem ve Sağlanan Kolaylıklar

İslam dini, yer değiştirme veya seyahat olayına iki farklı açıdan yaklaşmaktadır: Bunlardan ilki, Hz Muhammed tarafından, İslamiyet'in daha rahat bir ortamda gelişebilmesi gerçekleştirilen Hicret olayıdır ki, bu olay zorunluluk halinde gerçekleştirilen bir seyahat olayıdır. İkincisi ise; Yeryüzünü isteğe bağlı olarak gezip görme, Allah'ın yarattıklarından ibret alma ve daha önceki kültürleri tanıma esaslarını içeren seyahat türüdür. Bu konularla ilgili olarak, Kur'an-ı Kerim'de bir çok ayetler mevcuttur. Kur'an-ı Kerim'de yer alan seyahat ile ilgili ayetler şunlardır:

" Sizden önce nice (milletler hakkında) ilahi kanunlar gelip geçmiştir. Onun için yeryüzünde gezin dolaşın da, (Allah'ın Ayetlerini) yalan sayanların akıbeti ne olmuş görün" (Kur'an/ Al-i İmran , 137).

" Görmediler mi ki, onlardan önce yeryüzüne, size vermediğimiz bütün imkanları kendilerine verdiğimiz, gökten üzerlerine bol bol yağmurlar indirip,

evlerinin altından ırmaklar akıttığımız nice nesilleri helak ettik ve onların ardından başka nesiller yarattık" (Kur'an/ En'am , 6).

" De ki: Yeryüzünde dolaşın, sonra (peygamberleri) yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bakın" (Kur'an/ En'am , 11).

" Senden öncede, şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik. (Kafirler) yeryüzünde hiç gezmediler mi ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler..." (Kur'an/ Yusuf, 109).

" ... Yeryüzünde gezin de görün, inkar edenlerin sonu nasıl olmuştur, (Kur'an/ Nahl, 36).

" De ki; yeryüzünde gezin de, günahkarların akıbeti nice oldu görün" (Kur'an / Neml , 69).

" De ki; Yeryüzünde gezip dolaşın da, Allah ilk baştan nasıl yaratmış bir bakın" (Kur'an / Ankebut , 20).

" Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin akıbetlerinin nice olduğuna bakmadılar mı? Ki onlar kendilerinden daha güçlü idiler. Yeryüzünü kazıp altüst etmişler, onu bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi. Peygamberleri, onlara da açık deliller getirmişlerdi...(Kur'an / Rum, 9)."

" (Resulüm) De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, daha öncekilerin akıbetleri nice oldu, görün. Onların çoğu müşrik idi" (Kur'an / Rum, 42).

"Bunlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görmediler mi" (Kur'an / Fatır, 44).

" Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görmezler mi" (Kur'an / Muhammed, 10).

İslam dininin seyahate, gezip görmeye verdiği önem yukarıdaki ayetlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında seyahati kolaylaştırıcı bir çok tedbirler alınarak, inananların, çıktıkları seyahatlerin daha rahat geçirmeleri hedeflenmiştir.

İslam dininin, hayatı düzenlemeye yardımcı olan beş temel şartı vardır. İslamiyet, seyahati kolaylaştırmak amacıyla bu şartlarında seyahate çıkanlar için esneklikler öngörmektedir.

Seyahat esnasında namaz kılınmasına gösterilen esneklik Nisa suresinin 101. ayetinde şu şekilde ifade edilmektedir; " Yeryüzünde sefere çıktığınızda, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur..." .

Namaz her halükarda ve imkanların elverdiği ölçüde her yerde kılınmalıdır. Namazı eğer cemaatle kılmak mümkünse, cemaatle kılınmalıdır, mümkün değilse tek başına kılınmalıdır. Yüzü kible tarafına çevirmek mümkün değilse, herhangi bir tarafa yönelerek namaz kılınabilir. Namazda bir yerde sabit olarak kalmak mümkün değilse, binek üzerinde veya yürüyerek kılınabilir. Eğer rüku veya secde edilemiyorsa ima ile namaz kılınabilir. Eğer namaz sırasında oradan ayrılmak gerekiyorsa, hareket halinde iken de namaza devam edilebilir. Eğer bütün bu kolaylıklara rağmen kılınamazsa, istemeyerek tehir edilir (MEVDUDİ 1991: C.1, s.396).

Namazda yolculuk esnasında suyun bulunmadığı zamanlarda toprakla teyemmüm getirilerek, kolaylık sağlanmış, inananlar sıkıntı çekmekten kurtarılmıştır. Cuma namazı toplu olarak kılınması gerektiği halde yolculukta bu zorunluluk kaldırılmıştır.

Zekat, mali bir ibadet olup varlıklı kimselerin yapması gereken bir farzdır. Zekat, fakirin zenginin malındaki hakkıdır. Zekat toplum hayatını sosyal, ekonomik yönden düzenleyen bir kurumdur. İslam dini belde gelirlerinin onikide birini yol ve yolculuğa tahsis etmiş ve kurduğu vakıf kuruluşları ile seyahat maliyetleri en ucuz duruma getirilmiştir.

Ramazan ayında, yolcuların oruçlarını kazaya bırakabilmeleri, seyahatteki sıkıntıların hafifletilmesini gösteren apaçık örneklerden biridir. Bu konu Kuran-ı Kerim'de şu şekilde ifade edilmektedir; "Sayılı günler olarak sizden kim hasta veya seferde olursa (tutamadığı günler sayısınca) diğer günlerde kaza eder" (Kur'an/ Bakara, 184).

" Ramazan ayı, insanlar için hidayet olan ve doğru yolu ve hak ile batılı birbirinden ayıran apaçık belgeleri kapsayan Kur'an onda indirilmiştir. Öyleyse sizden kim bu aya şahit olursa artık onu tutsun. Kim de, hasta ya da yolculukta olursa, tutmadığı günler sayısınca diğer günlerde tutsun..."(Kur'an/ Bakara, 186).

Yolculuk sırasında oruç tutup tutmamak kişinin seçimine bırakılmıştır. Bir yolculuk sırasında Hz. Muhammed ahabından bir bölümü oruç tutmuş, bir bölümü tutmamıştır ve Hz. Peygamber her iki gruba da karşı çıkmamıştır. Hz. Peygamber de yolculuk sırasında bazen oruç tutar, bazen tutmazdı. Ayrıca, orucu terk etmek için ne kadar uzaklığa yolculuk yapılacağı konusunda bir belirlemede bulunulmamıştır. Genelde yolculuk sayılan ve kişinin kendisini yolculukta hissedeceği bir uzaklığa gittiği sırada orucu terk edebileceği söylenebilir. Kişi yolculuğa başlayacağı gün de orucu terk edebilir (MEVDUDİ 1991: c.1, s. 145,146).

Hac ise, başlı başına bir seyahat olayı ve büyük bir kitle turizm hareketidir.

İslamiyet yeryüzüne yepyeni bir düzen getirerek insana verdiği değeri her fırsatta dile getirmiş, insanın rahat yaşamasını sağlayacak her türlü tedbiri bünyesinde bulundurmuş ve insanları özellikle seyahate teşvik etmiştir.

Bütün bunların sonucu olarak İslamiyet'te seyahate teşvik unsurlarını şu şekilde maddelendirilebilir;

- Bilgi ve görgü arttırma.
- Geçmişten ders alma, ibret.
- Dini inançların güçlenmesinde bir ispat.
- Hayatın anlam ve amaçlarını kavrayabilmek.
- Allah'a ortak koşanların nasıl cezalandırıldığını görmek.
- Araştırma inceleme sonunda tefekkür etmek, düşünmek.
- Görüp bildiklerini başkalarına anlatmak.
- İlim,bilgi, kültür alışverişi yapmak.
- Ticari ve ekonomik nedenler.
- Sıhhat, sağlık ve dinlenmeye önem vermek.
- Ziyaret. (İslamiyet eş, dost, akraba ziyaretlerine ve özellikle hastaların görülmesine son derece önem verir.)
- Hicret ve göç.
- Spor; Çeşitli vesilelerle yine çeşitli topluluk ve milletle temas ve kardeşlik, dostluk bağlarını kuvvetlendirmek için spor en etkili bir aracı olma ötesinde sıhhat ve sağlık açısından çok önemli bir vasıtaadır(YILMAZ 1988: 62).

1.1.5.3. İslam Dini ve Seyahat İlişkisinin Türkiye'de Tarihsel Gelişimi

Türkler, Anadolu topraklarını kendilerine yurt edindikten sonra, hayatın her alanında fertlerinin sağlıklı yaşayabilmeleri, ulaşımın ve hayatın rahat sürdürebilmesi için gerekli olan bir çok yatırımlar yaptılar. Bu yatırımlara en iyi örnekler vakıflar, kervansaraylar, ticaret yolları, köprüler ve diğer faaliyetlerdir. Anadolu'ya Türklerle beraber İslamiyet'in gelmesi, Anadolu'daki İslam dini ve seyahat ilişkisinin başlangıcını oluşturmaktadır.

Vakıflar: Bir kimsenin, kendi mülkü olan belli ve dayanıklı malının menfaatini bir şarta bağlamadan Müslüman veya zımmi fakirlere bırakmasıdır. Vakfedilen mal sahibinin mülkünden çıkar. Satılamaz, bağışlanamaz, miras bırakılamaz. Vakıf Dünyada fakirlere yardım etmek için kurulur. Vakıf bir ibadet değil sevap kazanmak için yapılan bir iştir (Yeni Rehber Ansiklopedisi 1993: cilt 20, s.32)

Vakıfların çok eski bir tarihi olup, Hz. Muhammed'den önceki peygamberler zamanında da vakıflar kurulduğu tespit edilmiştir. Vakıflar en büyük gelişmeyi Osmanlılar zamanında göstermiş, Osmanlılar vakıf yoluyla sayısız eser meydana getirmişlerdir. 1530-1540 seneleri arasında yapılan vakıflarla ilgili incelemelere göre; yalnız Anadolu eyaletinde vakıf yoluyla 45 imaret, 342 camii, 1055 mescit, 110 medrese, 154 muallimhane, 1 kalenderhane, 1 mevlevihane, 2 darülhuffaz, 75 büyük han ve kervansaray kurulmuştur. Yine aynı tarihlerde Karaman Eyaletinde vakıf yoluyla 3 imaret, 75 camii, 319 mescit, 45 medrese, 272 zaviye, 2 darülhadis, 31 darülhuffaz, 4 muallimhane, 2 darüşşifa, 14 kervansaray, Rumeli Eyaletinde ise; 10 imaret, 93 cami, 218 mescit, 35 medrese, 275 zaviye, 13 muallimhane ve 17 kervansaray tesis edildiği belirtilmektedir. Osmanlı devletinde şehirlerarası nakliyenin

sağlanması için pek çok yol, köprü ve kalenin inşası önemli ticaret yolları üzerindeki konak yerlerinde kervansaraylar kurulması, vakıflar sayesinde gerçekleşmiştir. Sokakların aydınlatılıp temizlenmesi ve bazı şehirlerin muhtelif yerlerinde bahçeler açılması gibi hizmetler de vakıf yoluyla yaptırılmıştır (Yeni Rehber Ansiklopedisi 1993: cilt 20, s.32- 33).

Kervansaraylar: Kervansaraylar bugünkü anlamıyla otellerdir. Avrupalılar ilk otelin temelini İngiltere'de 1750 yılında atmışlar ve bunlar ticari amaca yönelik paralı kuruluşlardır. Türkler ise Anadolu'da vakıf kuruluşlarının desteklediği ücretsiz konaklama tesisleri kurmuşlardır. (YILMAZ 1988: 71)

Uzaktan bakılınca bir kale gibi görünen; içlerine girildiği zaman kervan kafilelerinin her türlü ihtiyaçlarını karşılayacak bir teşkilata sahip olan bu binalar, büyük ticaret yolları üzerinde her menzil için, yani 30-40 kilometrelik mesafede bir yaptırılmışlardı. Zengin ticari malları taşıyan kervanlar için hudut civarında düşman çapulcularından, içerde göçebe ve eşkiya baskınlarından koruyacak emniyetli konak yerleri sağlamak ve yolcuların kondukları ve geceledikleri yerlerde her türlü ihtiyaçlarını temin etmek maksadıyla kurulan kervansaraylarda; yatakhane ve aşhaneler, erzak ambarları, ticari eşya depoları, yolcuların hayvanları için ahırlar, samanlıklar, mescitler, kütüphaneler, hamamlar, şadırvanlar, hastane ve eczaneler, ayakkabıların tamiri ve fakir olanlara yenilerinin yapılması için ayakkabıcılar, nalbantlar, teşkilatın yönetim büroları ve memurları vardı. Kervansarayların hepsi vakıftı ve zengin gelir kaynaklarına sahiptiler. Bu suretle kervansaraylara inen ve konaklayan tüccar ve her türlü yolcu, zengin fakir; Müslüman Gayrimüslim kim olursa olsun, orada her türlü ihtiyacını ücretsiz olarak görebildiği belirtilmektedir. (Yeni Rehber Ansiklopedisi, 1993: cilt 11, s.360-361)

Ulaştırma Şebekesi ve Emniyet: Asya ile Avrupa arasında ipek yolunun geçtiği hat üzerinde kalan Anadolu'da önemli yol şebekeleri inşa edilmiştir. Örneğin İstanbul'da Kadıköy'den Pendik'e doğru giden ünlü bir Bağdat caddesi vardır. Bugün Karayolları İşletmesinin planladığı Ankara-İstanbul devlet yolu bir kısım yerlerde bu eski yolun güzergahına oturmaktadır. İstanbul'dan başlayan Hicaz yolu devamlı olarak işleyen, korunan ve bakılan ana yollardan birisidir. Bu yol Müslüman ve Hristiyan hacıların tarih boyunca faydalandıkları yoldur. Trakya bölgesinde ise Avrupa'ya kuzeyden uzanan yola "Rumeli Sağ Yolu", ortadan uzanan yola "Rumeli Orta Yolu", Güneyden uzanan yola da "Rumeli Sol Yolu" adları verilmiştir (YILMAZ 1988: 75).

Selçuklu ve Osmanlı döneminde en önemli fonksiyonlardan olan güvenlik fonksiyonunun hem konaklama tesisleri haricinde dış güvenlik tedbirleri, hem konaklama tesisleri dahilinde iç güvenlik tedbirleri olarak titizlikle ele alındığını görmekteyiz. Nitekim zarar gören tüccarlara Selçuklu Devletince bir Devlet Sigortası tatbik edilmesi Dünya ticaret tarihi açısından dikkat çekicidir (YILMAZ 1988: 75).

Spor Faaliyetleri: İslam dininde spor çeşitli toplumlar arasında yakınlaşmaya, dostluklara vesile olması yanında sıhhatli ve zinde olmak açısından önemlidir. Bu da herhangi bir savaş anında her an toplumun güçlü ve hazırlıklı olmasını sağlayacaktır. Nitekim Osmanlı döneminde uğraşılan spor çeşitleri çoğunlukla savaşla ilgili olmuştur. Düğünlerde, şenliklerde savaş dolayısıyla askerlerin bir araya geldiği zamanlarda özellikle cirit oyunları düzenlemek, milli bir gelenek haline gelmiştir (YILMAZ 1988: 78).

1.1.6. İslam Dininin Türkiye'deki Başlıca Çekim Merkezleri

Türklerin IX. yüzyıldan itibaren kendi istekleriyle Müslüman olmaları ve Malazgirt zaferi ile başlayan yeni yurda yerleşme hareketleri, gelmiş geçmiş

uygarlıkların üzerine, Anadolu'da yepyeni bir medeniyet oluşturmuştur. Anadolu'da kurulmuş olan bütün Türk devletleri Müslümanlık kültürünün yayılması için her türlü imkanı kullanarak en seçkin eserleri meydana getirmişlerdir. Fakat Müslümanlık Anadolu'ya sadece Türklerle birlikte gelmemiştir. 7.Yüzyılın sonlarında özellikle Güneydoğu Anadolu'da birçok eski kent Müslüman yerleşimlerine sahne olmuştur (Değirmencioğlu, Ahipaşaoğlu 1995: 354).

Anadolu Türk mimarisinde başta cami olmak üzere Mescit, Türbe, Kümbet, Medrese, Çarşı, Köprü, Kale, Köşk, saray gibi değişik işlevli yapılar üretilmiştir. Bu yapılar tek başlarına, bazen de Külliye denilen yakın işlevli yapıları biraraya getirerek bir bütünlük içinde oluşturulmuştur (Değirmencioğlu, Ahipaşaoğlu 1995: 355).

Anadolu'daki Müslüman-Türk eserlerinden çekim özelliğine sahip olanları bu bölümde incelenecektir.

1.1.6.1.Camiler.

Cami kelime anlamı olarak "toplanılan, bir araya gelinen yer" demektir. Cami günümüzde de bir çok yerde olduğu gibi erken İslamiyet döneminde de ibadethane olmanın yanında önemli kararlar alınan, yargılama, eğitim, öğretim gibi işlerin yürütüldüğü bir yer olarak kullanılmıştır.

İslamiyet'te ilk cami Mescid-Nebeviyye'dir. 622 yılında Hz.Muhammed'in hicret etmesinden sonra kendisine tahsis edilmiştir. Cami'de önce mimber yapılır. Yön olarak önceleri Mescid-i Aksa'ya dönülürken sonraları Kabe'ye

dönülmeye başlanır. Ezan okunması için de Minare eklenir (Değirmencioğlu, Ahipaşaoğlu 1995: 355).

Malazgirt savaşıdan sonra Anadolu Selçuklularına ait üç büyük caminin ilki Melikşah tarafında yaptırılan 1092 tarihli Diyarbakır Ulu Camidir. Diğer iki camii 1129 tarihi Siirt Ulu Camii ve 1150 tarihli Bitlis Ulu camiidir. Bu dönemde Mengüçükler tarafında yaptırılan Divriği Ulu Camii Anadolu'daki eserlerin içinde en önemlilerindendir.

Diyarbakır Ulu Camii: Surların ortasında, Harput kapısı yakınında, Mesudiye ve Zinciriye medreseleri arasındadır. Türkiye'nin en eski camilerindendir. İslam dünyasında beşinci Harem-i Şerif olarak bilinmektedir. Saint Thoma kilisesinin çeşitli zamanlarda kısım kısım camiye çevrildiği söylenmektedir. 1092 yılında Selçuklu sultanı Melikşah'ın emri ile veziri, Ebu Mensur Mehmet'e onartılmıştır. Bu husus kuzeybatısındaki 1092 tarihli yazıtında belirtilmiştir. 1155 tarihli doğu onarım yazıtında ise Beyhasanoğullarından Ahmet oğlu Hasan tarafından bu kısmın yaptırılmış olduğu yazılıdır. Güney duvarını Akkoyunlu sultanı Uzun Hasan onartmıştır. 1713 yılında yanınca, 1714 yılında onarılmıştır. Kesme taştan yapılmıştır. 80x80 m.lik bir alanı kaplayan büyük ve gösterişli bir camidir (BAYRAK 1995: 186).

Camiler İslam Dininde “Allah'ın Evi” olarak adlandırılmaları ve bunun yanında yapılan eserlerin bütün devletler tarafından birer güç simgesi olarak algılanmalarından dolayı, camiler dini açıdan önem taşımaktadır. Bundan dolayı camilerin Anadolu'daki gelişimleri dönemler halinde incelenecektir.

Anadolu Selçuklu Mimarisinde Camiler: Anadolu Selçuklu Mimarisi Danişmendli, Saltuklu, Artukuklu ve Mengüçüklü gibi Erken Türk Beylikleri ile bir hazırlık dönemi geçirdikten sonra asıl etkinliğini 1200-1300 yılları arasında

ortaya koymaktadır. Anadolu Selçuklularından günümüze gelen ilk cami **Konya Alaaddin Camii**'dir. Yapımına Sultan Mesut ve Kılıçarslan döneminde başlanıp 1220 yılında Alaaddin Keykubat tarafından bitirildiği kabul edilmektedir. Bunun dışında, aynı dönemden önemli eserler olarak 1223 tarihli Niğde Ulu Camii, 1124 tarihli Malatya Ala Camii de Alaaddin Keykubat tarafından yaptırılan önemli eserlerdendir (Değirmencioğlu, Ahipaşaoğlu 1995: 359) .

Beylikler Döneminde Camiler: 1300 yılında tamamen siyasi egemenliğini kaybetmiş olan Selçuklulardan sonra sayıları yirmiye varan küçük devletler ortaya çıkmıştır. Beylikler Dönemi denilen 14. Yüzyılda Anadolu'da oluşan sanat ve mimariyi, 4 ana grupta toplamak mümkündür. Bunlar, özellikle Osmanlı mimarisinin kaynağı olan Batı Anadolu, Selçuklu geleneğinin devam ettiği Karamanoğullarının yönetimindeki Orta Anadolu, Azarbeycan ile ilişkisi daha güçlü olan ve 13. Yüzyılın ikinci yarısından sonra o bölgeyle ilgili bir gelişme gösteren Doğu Anadolu, Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinden beri Mezopotamya ve Suriye'nin sanat gelenekleriyle bir gelişme gösteren Orta Anadolu'dur. Bu dönemin en önemli camileri 1400 yılında Karakoyunlular'dan Kara Yusuf'un yaptırdığı Van Ulu Camii, 1373 yılında Hamitoğulları tarafından yaptırılan Antalya Yivli Minare Camii, Karaosmanoğulları dönemine ait Aksaray Ulu Camii, Candaroğulları dönemine ait Kastamonu Eligüzel-İbn-i Neccar Cami, Germiyoğulları dönemine ait 1377 tarihli Kütahya Kurşunlu Camii olarak sayılabilir (Değirmencioğlu, Ahipaşaoğlu 1995: 364,365).

Erken Osmanlı Dönemine Ait Camiler: Osmanlı Devletinin kuruluş ve imparatorluğa yönelik yıllarının ünlü kentlerinden İznik, Bursa, Edirne ve İstanbul'daki cami ve medreselerin ilk örneklerini diğer Anadolu beyliklerinin benzer yapılarıyla yakın ilişki içindedirler. Erken Osmanlı Dönemi cami ve mescitlerinin içinde 1399 tarihli 20 kubbeli Bursa Ulu Camii çok ayaklı camilerin en güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır. Bursa Ulu Camide dikkati çeken

diğer nokta Mihrap eksenini üzerinde şadırvanlı ve üzerinde açıklığı bulunan bir bölümün olmasıdır. "Zaviyeli Camiler" olarak adlandırılan bu camilerin değişik örnekleri bütün Osmanlı Mimarisinde kullanılmıştır. Dini görevi yerine getiren caminin yanı sıra, oturulacak ve içinde yaşanılacak mekanları da içeren bu yapılar zamanla yeni boyutlar kazanmıştır. Bu tipin örnekleri arasında Bursa Hüdavendigâr Camii, İznik Nilüfer Hatun Camii, Edirne I.Beyazıt Camii, Bursa Beyazıt Camii, Bursa Timurtaş Camii, Bursa Orhangazi Camii, Bursa Yeşil İmaret, İstanbul Mahmut Paşa-Murat Paşa-Rumi Mehmet Paşa camileri sayılabilir (Değirmencioğlu-Ahipaşaoğlu, 1995: s.366). Zaviyeli ters "T" planlı camilerin yanı sıra "Mekezi Kubbeli Camii" denilen yeni denemelerden birisi de Edirne Üç Şerefeli Camii'dir. Sultan 2. Murat zamanında 1438-1447 yıllarında yaptırılan bu camii, daha sonraki cami mimarisinin gelişmesine bir örnek olarak gösterilebilir. Silvan ve Manisa Ulu Camileri bu gelişmenin ilk örnekleri sayılabilir. Erken Osmanlı yapıları üç şerefeli camii ile yepyeni bir tipe bürünmüş olup, tüm Osmanlı Mimarisi için bir dönüm noktası olmuştur (Değirmencioğlu, Ahipaşaoğlu 1995: 366).

Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Camiler: 16. Yüzyılın ortalarına doğru Osmanlı İmparatorluğu bulunduğu çağın en büyük siyasi gücü olma yolundaydı. Bu hızlı siyasi büyümenin yanı sıra, başta mimari olmak üzere her alanda büyük ilerlemelerin altın çağı yaşanıyordu. Anıtsal nitelikteki büyük yapılarda, İmparatorluğun büyüklüğüne uygun eserlerde sultanların etkisi ortaya çıkmaktadır. Özellikle camilerde, sultanlar bir yandan Allah'a bağlılıklarını bildirirken diğer yandan da kendi varlıklarının duyurulmasını amaçlıyorlardı. Osmanlı Devletinde İstanbulun fethedilmesiyle imparatorluk bilinci gelişmiş, devletin yapısı değişmiştir. İmparatorluk merkezindeki her yenilik İmparatorluğun her bir yanına götürülmeye çalışılmıştır. Bu dönemde Osmanlı Mimarisinin evrensel boyutlara ulaşmasında en önemli etken, 50 yıl Osmanlı Mimarisini yöneterek Türk Halkının gözünde büyük bir yere sahip olan Mimar Sinan'dır.

Mimar Sinan'ın atılımını yaptığı anıtsal mimarinin ilk büyük örneği İstanbul'un görünümüne yeni boyutlar katan 1548 tarihli Şehzade Camiidir. Bu yapıyla Osmanlı Dini Mimarisi belli bir düzeye ulaşmıştır. 1550-1557 yılları arasında tamamlanan, Klasik Osmanlı Mimarisinin en önemli denemelerinden biri olan İstanbul Süleymaniye Külliyesi geniş bir alana yapılmıştır. Dönemin ekonomik ve siyasal yapısının bir simgesi olan bu külliyenin önemli tarafı muhasebe defterlerinin bulunmasıdır. Bu defterler Külliyenin yapımı hakkında derin bilgiler vermektedir. Mimar Sinan'ın dini mimari alanında ulaştığı düzeyi gösteren Edirne Selimiye Camii, 1569-1575 yılları arasında yapılmıştır. II.Selim döneminde Kıbrıs'tan elde edilen 27.760 kese altın kullanılarak yapılan bu cami 6000 kişiliktir ve 32 Farzı simgeleyen 32 tane kapısı vardır(Değirmencioğlu, Ahipaşaoğlu 1995: 368) .

Osmanlı Mimarisinin Geç Klasik Çağında Camiler: Geç Klasik Çağ olarak adlandırabileceğimiz Mimar Sinan Sonrası 17.Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunun iç karışıklıklar, ekonomik sıkıntılarla dolu bu döneminde, mimarinin büyük atılımlar yapması zordu. Buna rağmen yine de başta Sultan Ahmet Külliyesi olmak üzere İmparatorluğun büyüklüğünün anısını yaşatabilecek eserler oluşturulmuştur. Ayrıca 16. Yüzyılın sonunda bitirilen Yeni Camii'de Dönemin önemli eserlerindendir (Değirmencioğlu, Ahipaşaoğlu 1995: 370).

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde özellikle 18. Yüzyılda Fransa ile ilişkilerin giderek artması Batı tarzı mimarinin Osmanlı Mimarisine girmesine yol açmıştır. Osmanlı Mimarisi batılılaşma dönemine, Lale Devri olarak adlandırılan bir geçiş dönemi ile geçmiştir. Bu dönem, Mimari alandaki ürünlerini daha çok sivil mimari alanındaki köşk ve saray türü yapılarla vermiştir.

19.Yüzyılda Batının Barok ve Rokoko üslubu yanında, Ampir ve Neoklasik üsluplarını da görölmektedir. Barok üsluptan Ampir üsluba geçişi simgeleyen 1826 tarihli II.Mehmed'in yaptırdığı tek kubbeli Tophane Nusretiye Camii, 1804 tarihli Üsküdar Selimiye Camii, 1853 tarihli Dolmabahçe Camii, esas hacmi kubbeyle örtölmüş bir kare prizmayı andırmaktadır. 20.Yüzyılda ise Neoklasik akım içinde değeriendirilebilecek ilginç camilere örnek olarak, Bebek ve Bostancı Camileri verilebilir (Değirmencioğlu, Ahıpaşaoğlu 1995: 372).

Camiler hakkındaki bu incelemenin dışında, çekim özelliklerinin yüksek olmasından dolayı; Edirne Selimiye Camii, İstanbul Sultanahmet Camii, Ayasofya Camii ve İstanbul Süleymaniye Camii ayrıca incelenmelidir.

Edirne Selimiye Camii: Şehrin ortasındaki bir tepede yükselen ve en uzak yerlerden görölebilen büyük bir camiidir. Dünyada bir eşine rastlanamayan bir mimari niteliği bulunmaktadır. "Selimiye'nin yapısı, Üç Şerefeli'nin Kapısı, Eski Caminin Yazısı" sözü yıllar boyunca dillere destan olmuştur. Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı sarayın yerine 1569-1575 yılları arasında II. Selim tarafından 27.760 kese akçeye, 1571 yılı Kıbrıs savaşı gelirleriyle yaptırılmıştır. Mimar Sinan'ın en büyük ve ustalık eseridir. Taş işçiliği, çinileri ve kalem işleri bakımından büyük bir değeri taşır (BAYRAK 1995: 200).

İstanbul Sultanahmet Camii : Sultanahmet meydanındaki altı minareli büyük camidir. Caminin altı minareli silueti denizden hoş bir manzara halinde görölmektedir. Bizanslılara ait hipodromun bir kısmına Ayasofya'dan daha güzel bir eser yapmak için Ayasofya'nın karşısına yapılmıştır. Yerindeki Sokullu Mehmet Paşa sarayı yıktırılarak 1609-1616 yılları arasında 14. Osmanlı sultanı I. Ahmet tarafından mimar Sedefçi Ahmet Paşa'ya yaptırılmıştır. İçerisi bir çok desenli mavi ve beyaz çinilerle bezenmiş olduğundan yabancı turistler

tarafından "Mavi Cami" adıyla tanınır. Camiyi yaptıran I. Ahmet'in türbesi bahçenin Ayasofya'ya bakan köşesindedir (BAYRAK 1995: 356,357).

İstanbul Süleymaniye Camii : İstanbul Üniversitesi'nin arkasında, Haliç'e Marmara'ya ve Boğaziçi'ne bakan bir tepe üzerindedir. İstanbul camilerinin en büyüğü ve en gösterişli olanıdır. 1549-1557 yılları arasında 10. Osmanlı Sultanı Kanuni Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Mimar Sinan'ın kalfalık eseridir. Yapımında ilk temel taşı Şeyhülislam Ebussut Efendi koymuştur. Şeyhülislam Ebussut Efendi tarafından 1566 yılında Kanuni Süleyman'ın cenaze namazı bu camide kılınmıştır. Bina 63x69 m.lik bir alanı kaplamaktadır. İç bahçeye giriş kapısının sağ ve solunda, ikişer şerefeli iki minare; son cemaat yerinin sağ ve solunda üçer şerefeli iki minare bulunmaktadır. 63.80 m. yüksekliğindeki minarelere ait şerefelere giden yollar ayrı ayrıdır. İstanbul'un Türkler tarafından alınışından sonra Kanuni Süleyman'ın dördüncü Osmanlı padişahı oluşu nedeniyle dört minaresi, devletin kuruluşundan beri onuncu Osmanlı padişahı olduğu için de dört minarenin on şerefesi bulunmaktadır. Giriş kapısının üstündeki hava akımı boşluğunda caminin yanan dört bin adet mumunun kirlettiği havanın isı toplanırdı. Eskiden bu is mürekkep yapımında kullanılırdı. Dört kalın granit sütun ve dört kemere oturmuş olan 32 pencereli, 53 m. yüksekliğinde ve 27.25 m. çapındaki büyük kubbeyi mihrap ve kapı tarafındaki 13 pencereli iki yarım kubbe desteklemektedir. Kubbeye yerleştirilmiş 50 cm. boyunda 64 küp, sesi cami içerisinde akustik kurallara uygun olarak berrak bir şekilde yaymaktadır. Caminin mermer mimberi oymacılığın bir şaheseri sayılır (BAYRAK 1995: 357,359).

İstanbul Ayasofya Camii : Sultanahmet camisi ile karşı karşıyadır. Bu günkü bina 537 yılında I. Justinianus tarafından 361 milyon altına yaptırılmıştır. "Kutsal Hikmet" anlamına gelen Ayasofya adını I. Justinianus vermiştir. Fatih

Sultan Mehmet İstanbul'u 29 Mayıs 1453 tarihinde aldığı zaman Akşemseddin imamlığında 1 Haziran 1453 tarihinde ilk cuma namazını burada kılmıştır. Kilisenin güneyine Mimar Selahattin bir tuğla minare ekleyerek camiye çevirmiştir. 916 yıl kilise ve 482 yıl cami olarak kullanıldıktan sonra Atatürk'ün emri ve 21.11.1934 gün ve 2/1589 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1 Şubat 1935 tarihinde müze olarak açılmıştır. Hristiyanlığın ve Müslümanlığın özelliklerini bir arada yaşayan bu büyük tapınakta Müslümanlığa ait levha ve yazıların yanında Hristiyanlığın orijinal mozaik resimlerini bir arada seyretmek mümkündür (BAYRAK 1995: 274,276).

1.1.6.2.Türebeler ve Saraylar.

Anadolu'da islamiyetle birlikte mimari ve bezeme yönünden güçlü bir gelişme gösteren yapı türlerinden birisi de mezar anıtlar yani türebelerdir. Anadolu'da mezar anıtları genel olarak, içinde mezarın yer aldığı bir alt kat (oturma), simgesel nitelikteki sandukanın bulunduğu bir üst kat (gövde) ve örtüden oluşmaktadır. Toprak altında kalan oturma kısmı Mumyalık da denir (Değirmencioğlu, Ahıpaşaoğlu 1995: 374).

Anadolu'daki Belli Başlı Türebeler:

- Konya II.Kılıçarslan Türebesi,
- Kayseti Gevher Nesibe Hatun Kümbeti,
- Tercan Mama Hatun Kümbeti,
- Tokat Ali Tusi Türebesi,
- Kayseri Çifte Kümbetler,
- Kırşehir Melikgazi Kümbeti,
- Erzurum Çifte Minareli Medrese Kümbeti,
- Amasya Turumtay Kümbeti,

- Erzurum Yakutiye Kümbeti,
- Hasankeyf Zeynelbey Türbesi,
- Kırşehir Aşıkpaşa Türbesi,
- Sivas Gündük Minare Kümbeti,
- Kayseri Sırçalı Kümbet,
- Karaman Alaaddin Bey Kümbeti,
- Konya Mevlana Kümbeti,
- İstanbul Mahmutpaşa Türbesi,
- İstanbul Yavuz Sultan Selim Türbesi,
- İstanbul Mimar Sinan Türbesi,
- İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi,
- İstanbul Kanuni Sultan Süleyman Türbesi,
- İstanbul II.selim Türbesi,
- Ankara Hacı Bayram Türbesi,
- Eskişehir Yunus Emre Türbesi.

Mevlana Türbesi ve Mevlevi Dergahı Külliyesi: Konya'da Selimiye Cami yanındadır. Selçuklu sultanlarına ait bir gül bahçesi olan bu yer, Mevlana'nın babasına I. Alaaddin Keykubat tarafından bağışlanmıştır. Mevlana ile babası vefat ettiklerinde türbeleri buraya yapılmıştır. Mevlevi tarikatının kurucusu olmayan, piri olan Mevlana'nın, oğlu Sultan Veled, torunu Ulu Arif Çelebi ve Müridi Hüsamettin Çelebi'nin Mevlana'ya olan sevgileri nedeniyle Mevlevi tarikatını kurmuşlardır. Burası 1924 yılına kadar Mevlevi tarikatının merkezi ve Mevlevi Çelebisinin oturduğu yer olarak kullanılmıştır. 3 Mart 1927 tarihinde Türbe ve Mevlevi tarikatı Atatürk'ün emriyle "Konya Asarı Atika Müzesi" olarak bir törenle açılmıştır. Külliye: Yeşil Türbe, Gümüş kapı, Mescit, Semahane, Derviş hücreleri, Matbah Hurrum Paşa, Hasan Paşa, Sinan Paşa, Murat paşa kızı, Mehmet Bey türbelerinden meydana gelmiştir. Osmanlı Sultanları bu türbeye çok ilgi göstermişlerdir. Kanuni Sultan Süleyman Han, Irak

seferine giderken Hz.Mevlana'yı ziyaret edip türbesinin yanına bir cami inşa ettirmiştir (BAYRAK 1995: 446,448).

Eyüp Sultan Türbesi: İstanbul'da Eyüp Sultan Camisi karşısındadır. İstanbul'un Araplar tarafından kuşatılması sırasında şehit düşen Hz. Muhammet'in bayraktarı Ebu Eyyup El Ensari'nin mezarı İstanbul'un Türkler tarafından alınışından sonra, İstanbul'un manevi Fatihi ve Fatih Sultan Mehmet'in hocası Ak Şemseddin tarafından 1456 yılında bulunmuştur. 1458 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından bu mezar üzerine sekiz köşeli, duvarları kufeki taşlı ve kasnaksız kubbeli olan bu türbe yaptırılmıştır. Ortadaki sandukanın etrafını çeviren gümüş kafesi III. Selim 1793 yılında yaptırmıştır. Türbenin iç duvarlarındaki mavi beyazı çok olan çiniler ile iki kat halindeki pencerelerin renkli camları, 16. yüzyıl eseridir. Bu çinilerin üstünde dolaşan çini yazı kuşağında Besmele ve Tevbe Suresinin ayetleri yazılmıştır. Bir çok hattatın güzel yazıları ile bir arada çinilerle süslü bir yazı müzesini ve çiçek bahçesini andırmaktadır. Burası Osmanlı Sultanlığı'nın sonuna kadar Padişahların kılıç kuşanma yeri idi. 1924-1950 yılları arasında türbelerin kapalı olması nedeniyle bu türbe de kapalı kalmıştır (BAYRAK 1995: 304). Eyüp Sultan'ın türbesi eskiden bir hac bütünleme yeri olarak anıldığından, yerli ve yabancı bir çok hacının "Hac Bütünleme" amacıyla türbeyi ziyaret ettiği bilinmektedir (GÖKSEL 1985: 56,57).

Topkapı Sarayı ve Müzesi: İstanbul'da Sarayburnu sırtlarında yaklaşık 400 yıl Osmanlı Devletinin idare merkezi olan saraydır. Asıl alanı 700.000 metrekare kadardır. İnşasına Fatih Sultan Mehmed Han zamanında 1465 yılında başlandı. İlk kısmı 1472 yılında bitirildi. "Sırçasaray" denilen "Çiniliköşk" ile "Hasoda" ve "Arz odası" ilk yapılan kısımlardır. Sarayın etrafını çeviren surlarda da devamlı tadilat yapıldı. Topkapı sarayı "Birun", "Enderun" ve "Harem" olmak üzere üç kısımdan meydana gelir. Bu kısımlar surun içinde olup,

sarayın kendisini meydana getirir. Birun Kısmı: sarayın dışı olup Bab-ı Humayundan Bab-üs saade'ye kadar uzanan, birinci ve ikinci yer diye anılan kısımları ihtiva eder.

Enderun Kısmı: Sarayın iç kısmında olup saray üniversitesi mahiyetindeydi. Hanedan mensupları ve özel testlerle seçilen ülkenin en zeki ve kabiliyetli şahsiyetlerinin eğitim-öğretim müessesesiydi. Çok muazzam bir teşkilata ve muazzam bir kadroya sahipti.

Hırka-i Saadet Dairesi: Enderun kısmının üçüncü yerinin sol kenarında bulunur. Mukaddes emanetlerin sergilendiği bölümdür. Dört oda vardır ve bugün Hırka-i Saadetin bulunduğu oda dışındaki üç oda ziyaretçilere açıktır. Hırka-i Saadet odasında Peygamber Efendimizin Hırkası bulunmaktadır. Mukaddes emanetlerin en değerlisi Hırka-i Saadet sayılmaktadır. Hırka-i Saadet dairesinde 25 Temmuz 1518'den 3 Mart 1924'e kadar 406 seneden fazla aralıksız Kuran-ı Kerim okunmuştur. Yine 19 Mart 1991'den itibaren tekrar Kuran-ı Kerim okunmaya başlanmıştır.

Harem Dairesi: Sarayın asıl ikamet yeridir. Harem-i Hümayun da denir. Padişahlar, zevceleri, cariyeleri, hizmetkarları, şehzadeleri, sultanları(kızları) ve varsa anneleriyle beraber kalırlardı. İkamet yeri yanında bütün zaruri ve sosyal ihtiyaçları en güzel şekilde karşılayan bölümler de vardır.

Topkapı sarayında onbinlerce nadide parçadan meydana gelen pek çok eşya koleksiyonu mevcuttur (Yeni Rehber Ansiklopedisi 1993: c. 19, s.121-124).

1.1.7. Dinlerinin Türkiye'deki Ortak Arz Kaynakları

Yukarıda açıklanmaya çalışılan bu belli başlı arz kaynaklarının yanında Semavi Dinlerin Türkiye'de ortak arz kaynakları da bulunmaktadır.

Ağrı Dağı: Doğu Anadolu'nun bölgesindedir. Türkiye'nin en yüksek dağıdır. 20 Haziran 1840 tarihli yer sarsıntısında dağın bir kısmı kayarak Arguri köyü ile Yakup manastırını toprak altında bırakmıştır. İranlılara'a gör" Kuh-i Nuh", Araplara göre "Cebel El Haris", Ermenilere göre "Masis", Osmanlılara göre "Ararat" adları ile tanınmaktadır. Hz. Adem ile Havva'nın yaşadığı Erem Bahçelerinin, dağın kuzeyindeki aras vadisinde olduğu ve Hz. Nuh'un Tufan sırasında, gemisinin karaya oturduğu yerin bu dağ olduğu varsayılmaktadır. Bu nedenle dağa tırmanılarak bir çok kez Nuh'un gemisi burada aranmıştır (BAYRAK 1995: 30). Kur'an-ı Kerim'de ise Hz. Nuh'un gemisinin tufandan sonra karaya oturduğu yer olarak, Cudi dağına işaret edilmektedir. " (Nihayet) Ey yer suyunu yut! ve ey gök (suyunu) tut denildi. Su çekildi, iş bitirildi; (gemi de) Cudi (dağının) üzerine yerleşti..." (Kur'an / Hud, 44). Bu ayetten de anlaşılacağı üzere, Kur'an'a göre gemi, Doğu Anadolu'da eskiden Cezire-i İbni Ömer olarak anılan bölgenin kuzey doğusunda bulunan Cudi dağının üzerine oturmuştur. Fakat Kitab- Mukaddes'e göre geminin oturduğu yer Ararat (Ağrı) dağıdır. tarihçiler de geminin oturduğu yerin Cudi dağı olduğunu teyit etmektedirler. Örneğin M.Ö. 250 yıllarında yaşamış olan Babil kentinin dini lideri Berasus, Keldanililer'le ilgili tarihinde Hz. Nuh'un gemisinin Cudi Dağı üzerine oturduğunu söylemektedir. Aristo'nun öğrencisi Abydonus ise aynı rivayeti teyit etmekle kalmaz, aynı zamanda kendi çağındaki bir çok Iraklı'nın geminin parçalarına sahip olduklarını, bu parçaları batırdıkları suları da hastalara şifalı su olarak içirdiklerini yazar (Mevdudi 1991: c. 2, 395-396).

Ashab-ı Kehf (Yedi Uyuyanlar) Mağarası: Mersin ilinin Tarsus ilçesinde bulunmaktadır. Hristiyanlığın yayılmaya başladığı devirlerde Tarsus'ta putperest bir kral olan Takyanus bulunmaktaydı. Hristiyanlığın hızlı yayılmasından huzursuz olan kral bu dini kabul edenlere eziyet etmeye başlamıştır. Bu işkencelerden kaçan yedi kardeş, Kıtırmir adlı köpekleriyle bugün Yedi Uyuyanlar Mağarası adıyla anılan mağaraya sığınır. Yedi kardeş bu mağarada 300 sene uyurlar. Uyanınca sadece bir gece uyduklarını sanırlar (Evliyaoğlu 1996: 75).

Mağaraya 10 basamaklı bir merdivenle inilmektedir. Taştan oyulmuş olup içi dört köşelidir. Mağara yanında cami ile Selimiye camisinin bir benzeri üç şerefeli ve yüksek bir minare bulunmaktadır. Selçuk'taki Efes'te ve Afşin'in 6 km. batısında bu isimle anılan iki mağara daha bulunmaktadır (BAYRAK 1995: 260).

Ashab-ı Kehf mağarasının gerçek yeri konusunda çeşitli kaynaklar arasında ihtilaflar olduğu ortaya çıkmaktadır. Esasen bunun en önemli nedeni, konuyla ilgili olarak Kur'an'da hikaye anlatılmasına rağmen yerinin net olarak belirlenmemiş olmasıdır. " Sen, yoksa Kehf ve Rakim Ehlini bizim şaşılacak ayetlerimizden mi sandın?" (Kur'an / Kehf , 9). Kehf, sözlükte büyük ve geniş mağara anlamına gelir. Rakim kelimesinin ise bu mağaranın bulunduğu yer olduğuna dair görüşler vardır. Bazı din bilginleri de Rakim'in mağarada uyuyanlar anısına yapılan yazıt olduğu görüşündedirler. Bu konuyla ilgili en eski kaynak Suriye'li bir Hristiyan rahip olan Saruc'lu James'e aittir. Bu kaynaktan elde edilen bilgilere göre Müslüman din bilginleri bu mağaranın yerinin "Aphesus" veya "Ephesos" olduğu görüşünü ortaya atmışlardır. Kitab-ı mukaddes'te ise bu yerin tarihi Petra şehri olduğu görüşü vardır. Bu bilgilere dayanarak Ashab-ı Kehf olayının geçtiği yerin, kuvvetli bağlantılarla, bu günkü İzmir'in Selçuk ilçesi sınırlarında kalan tarihi Efes şehri olduğudur (Mevdudi 1991: c.3, 153-163).

Üç ilahi dinin bu ortak arz kaynaklarından;

- Halil-i Rahman Camii ve Balıklıgöl,
- Hz. Eyüp Peygamber Mağarası.

daha önce Musevi Dininin Türkiye'deki arz kaynakları bölümümüzde incelenmişti.

II. BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE SEYAHAT ACENTELERİNİN İNANÇ TURİZMİNE OLAN İLGİLERİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu uygulama, ülkemizde çok büyük potansiyele sahip olan inanç turizminden seyahat acentelerinin ne derece faydalandıklarını ölçmek için yapılmıştır.

2.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Bu ve benzeri araştırmaların sadece anket uygulama metodu ile değil, farklı yöntemlerin de kullanarak kuvvetlendirilmesi gerekir. Acente yöneticileri yanı sıra, alt kademede çalışanların da görüşleri alınarak daha güvenilir bilgilere ulaşılması mümkün olacaktır.

Bu araştırmada, Ankara'da bulunan 100 A grubu seyahat acentesi, yığın kitle olarak alınmıştır. Bu alanın belirlenmesinde temel hareket noktası; A grubu seyahat acentelerinin Ankara'da yeterince olması ve araştırmamız açısından oturmuş bir örgüt yapısına sahip olmalarıdır.

2.3. ARAŞTIRMANIN UYGULANMASI

Araştırma, anketlerin A grubu seyahat acentelerinin yöneticilerine yüzyüze görüşme metoduyla uygulanmıştır. Ankara'daki A grubu seyahat acentelerinin 75 tanesine ulaşılabilmiş, 42 tanesinden analiz edilebilir cevaplar alınmış, geri kalan acentelerin ankete cevap vermekten kaçınması veya başka

alanlarda faaliyet göstermeleri nedeniyle cevapları değerlendirmeye alınamamıştır. Kalan 25 acenteye adres veya iş değişikliği nedeniyle ulaşılammıştır.

2.4. ARAŞTIRMA BÜLGÜLARI

Araştırma sonucundan elde edilen bilgiler bilgisayar ortamında (SPSS ANALİZ PROGRAMI) analiz edilmiş ve aşağıdaki tablolar elde edilmiştir. Test edilen verilerin niteliklerine göre “Ki kare”, “Doğrusallık testi” gibi analiz yöntemlerinden faydalanılmıştır.

Tablo 2.1: Seyahat acentelerinin en çok hangi dalda faaliyet gösterdikleri.

TURİZM ÇEŞİDİ ORANI	GENÇLİK TURİZMİ	İNANÇ TURİZMİ	ÜÇÜNCÜ YAŞ TURİZMİ	KÜLTÜR TURİZMİ	TATİL TURİZMİ	HAC (PASİF)
DÜZENLİYOR	12 %27.3	19 %43.2	3 %6.8	32 %72.7	38 %86.4	6 %13.6
DÜZENLEMİYOR	32 %72.7	25 %56.8	41 %93.2	12 %27.3	6 %13.6	3 %6.8

Yapılan araştırmada seyahat acentelerine en çok hangi dalda tur düzenledikleri sorulduğunda, tablodaki veriler elde edilmiştir. Bu tabloya göre inanç turizminin yeri, %43.2 olarak görülmektedir. Anketimizde tek bir cevap istenmediği için, bir acente hangi dallarda faaliyet gösteriyorsa, bunların hepsinin yazılması istenmiştir. Bu araştırmaya göre acenteler %86.4 oranı ile en çok tatil turizmi alanında faaliyet göstermekte, en az %6.8 oranıyla üçüncü yaş turizmi alanında faaliyet göstermektedirler. Bu araştırmanın bu bölümünde elde edilen en önemli veri acentelerin belirli bir alanda branşlaşmaya gitmedikleri, bir ticari işletme olmaları dolayısıyla, en çok kar edebilecekleri dallarda faaliyet göstermeleridir.

Tablo 2.2: Seyahat acentelerinin dini bilgiye sahip rehber istihdam oranları.

İSTİHDAM DURUMU	ORANI
EDİYOR	13 %29.5
ETMİYOR	31 %70.5

Türkiye 2000 yılına inanç turizmi vasıtasıyla girmeye hazırlanırken acentelerin bu konu ile ilgili hazırlıklarının yapıp yapılmadığı yönünde bilgi vermesi planlanan bu araştırmada, dini arz kaynaklarının oldukça zengin olduğu Türkiye’de, araştırmamıza katılan seyahat acenteleri % 29.5 oranında dini örf ve adetler ve hak dinlerin teorik bilgilerini bilen rehberler istihdam etmekte, %70.5 oranında istihdam etmemektedir. Tablo 2.3’de konuyla ilgili yapılan karşılaştırma testinin sonuçları yer alacak ve bu konu daha net anlaşılabilecektir.

Tablo 2.3: İnanç turizmine yönelik faaliyet gösteren acentelerin dini bilgiye sahip rehber istihdam durumları.

KATILIM İSTİHDAM DURUMU	TUR DÜZENLEYEN	TUR DÜZENLEMİYEN
İSTİHDAM EDİYOR	13 %68.4	0
İSTİHDAM ETMİYOR	6 %31.6	25 %100

Tabloda görüldüğü üzere İnanç turizmi alanında faaliyet gösteren 19 acentenin %68.4’ü ihtiyaç duydukları kalifiye rehberleri istihdam etmekte, %31.6’sı ise istihdam etmemektedir. İnanç turizmi alanında faaliyet göstermeyen acentelerin tamamı (%100) dini bilgiye sahip rehber istihdam etmemektedirler.

Tablo 2.4: Seyahat Acentelerinin Çekim Merkezlerine Tur Düzenleme Oranları.

ORAN BÖLGE	DÜZENLİYOR	DÜZENLEMİYOR
ŞANLIURFA	9 %20.5	35 %79.5
EFES	38 %86.4	6 %13.6
KAPADOKYA	44 %100	0 0
MARDİN	6 %13.6	38 %86.4
TRABZON	19 %43.2	25 %56.8
SARD	13 %29.5	31 %70.5
ANTALYA	41 %93.2	3 %6.8
MERSİN	18 %40.9	26 %59.1
KONYA	19 %43.2	25 %56.8
İSTANBUL	38 %86.4	6 %13.6
ANTAKYA	9 %20.5	35 %79.5
AĞRI	9 %20.5	35 %79.5

Araştırmaya katılan acentelerin ortalama %90'ı Kapadokya, Efes, Antalya ve İstanbul bölgelerine tur düzenlerken, en az bu merkezler kadar çekim özelliğine sahip olan diğer 8 merkeze ortalama %35 oranında tur düzenlendiği tespit edilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta; en çok turist çeken bu 4 çekim merkezinin de bütün dünyaca tanınmış merkezler olduğudur.

Tablo 2.5: Şanlıurfa'nın Turistik Arz Durumu.

MERKEZİN YAPISI GÖRÜŞLER	YOL	HAVAA LANI	ALTYAPI	KONAKLAMA	TEMİZLİK	HALKIN TUTUMU	GÜVENLİK
ÇOK KÖTÜ	0	0	0	3 %6.8	0	0	3 %6.8
KÖTÜ	6 %13.6	3 %6.8	3 %6.8	6 %13.6	3 %6.8	3 %6.8	6 %13.6
NORMAL	0	3 %6.8	0	0	3 %6.8	3 %6.8	0
İYİ	3 %6.8	0	0	0	0	0	0
ÇOK İYİ	0	0	0	0	0	0	0

Tablo 2.4'de incelendiği üzere Şanlıurfa'ya acenteler, %20.5 oranında tur düzenlemektedirler. Bu merkeze tur düzenleyen bu acentelerin Şanlıurfa'nın durumu hakkında görüşleri istenmiş ve genel olarak bu görüşler olumsuz olmuştur. Üç büyük dinle ilgili bir çok merkezi üzerinde bulunduran ve "Peygamberler Şehri" olarak da adlandırılan, Şanlıurfa bölgesi üzerinde bulundurduğu turistik arz kapasitesi ile seyahat acenteleri tarafından değerlendirilmeyi beklemektedir.

Tablo 2.6: Efes'in Turistik Arz Durumu.

MERKEZİN YAPISI GÖRÜŞLER	YOL	HAVAA LANI	ALTYAPI	KONAKLAMA	TEMİZLİK	HALKIN TUTUMU	GÜVENLİK
ÇOK KÖTÜ	0	0	0	0	0	0	0
KÖTÜ	0	0	0	0	0	0	0
NORMAL	6 %13.6	0	0	0	3 %6.8	3 %6.8	3 %6.8
İYİ	13 %29.5	10 %22	13 %29.5	13 %29.5	10 %22.7	13 %29.5	10 %22.7
ÇOK İYİ	10 %22.7	10 %22	16 %36.4	22 %50	19 %43.2	19 %43.2	19 %43.2

Efes antik şehri ve Meryemana evini bünyesinde bulunduran bu merkez Hristiyan aleminin Hac merkezi olma özelliğini de taşımaktadır. Ulaşımının çok kolay olması, kara, hava ve deniz yollarıyla milyonlarca turistin gezmesine imkan tanımaktadır. Yörenin en önemli gelir kaynağının turizm olması dolayısıyla, gerekli yatırımlar yapılmış, yapılan tanıtımlarla yöre turizm açısından zengin hale getirilmiştir. Tablo 2.4'de Efes bölgesine tur düzenleyen acentelerin oranı %86.4 olarak ortaya çıkmıştır. Bu oran ve Tablo 2.6'daki acentelerin Efes hakkındaki görüşleri bu yörenin Türk turizmi açısından vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.7: Kapadokya'nın Turistik Arz Durumu.

MERKEZİN YAPISI GÖRÜŞLER	YOL	HAVAA LANI	ALTYAPI	KONAKLAMA	TEMİZLİK	HALKIN TUTUMU	GÜVENLİK
ÇOK KÖTÜ	0	0	0	0	0	0	0
KÖTÜ	0	0	0	0	0	0	0
NORMAL	6 %13.6	0	3 %6.8	12 %27.3	12 %27.3	3 %6.8	9 %20.5
İYİ	10 %22.7	0	13 %29.5	19 %43.2	13 %29.5	16 %36.4	13 %29.5
ÇOK İYİ	13 %29.5	0	10 %22.7	13 %29.5	7 %15.9	13 %29.5	13 %29.5

Tablo 2.4'de Kapadokya bölgesine tur düzenleyen seyahat acentelerinin oranı %100 olarak ortaya çıkmıştır. Tablo 2.7 incelendiğinde bu bölgenin turistik arz açısından zenginliği ve yüksek çelicaliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Hristiyanlığın yayılmasında büyük pay sahibi olan bu bölgeyi, özellikle yabancı turistler ve bir çok yerli turist ziyaret etmektedir. Yukarıdaki tabloda dikkat çeken en önemli nokta, havaalanı ile ilgili bölümdür. Kapadokya bölgesine en yakın havaalanı Ankara'da ve Konya'da bulunmaktadır. Bu uzaklıklara rağmen acenteler bu bölgeye çekinmeden tur düzenleyebilmektedirler. Kapadokya bölgesine daha yakın bir havaalanının inşaa edilmesi halinde, bu bölge daha çok turiste hitab edebilecektir.

Tablo 2.8: Mardin Bölgesinin Turistik Arz Durumu.

MERKEZİN YAPISI GÖRÜŞLER	YOL	HAVAA LANI	ALTYAPI	KONAKLAMA	TEMİZLİK	HALKIN TUTUMU	GÜVENLİK
ÇOK KÖTÜ	3 %6.8	0	0	3 %6.8	0	0	0
KÖTÜ	3 %6.8	0	0	0	0	0	0
NORMAL	0	0	0	0	0	0	0
İYİ	0	0	0	0	0	0	0
ÇOK İYİ	0	0	0	0	0	0	0

Tablo 2.4’de Mardin bölgesine tur düzenleyen seyahat acentelerinin %13.6 olduğu tespit edilmişti. Tablo 2.8’den de anlaşıldığı üzere bu bünyesinde bulundurduğu “Süryani Hac Merkezi”ne rağmen çekicilik kazanamamıştır. Yeterli tanıtım ve gerekli altyapının hazırlanması ve bölgenin en önemli sorunu, olan güvenlik sorununun ortadan kaldırılması halinde Anadolu toprakları üzerinde bulunan önemli Hac merkezlerinden “Darüzzafereyn Mağarası” işlerlik kazanarak hem bölgenin kalkınmasına katkıda bulunacak, hem de kültürler arası etkileşim nedeniyle yörede kalıcı bir barış sağlanabilecektir.

Tablo 2.9: Trabzon Bölgesinin Turistik Arz Durumu.

MERKEZİN YAPISI GÖRÜŞLER	YOL	HAVAA LANI	ALTYAPI	KONAKLAMA	TEMİZLİK	HALKIN TUTUMU	GÜVENLİK
ÇOK KÖTÜ	0	0	0	0	3 %6.8	6 %13.6	3 %6.8
KÖTÜ	13 %29.5	3 %6.8	6 %13.6	6 %13.6	6 %13.6	3 %6.8	3 %6.8
NORMAL	3 %6.8	6 %13.6	9 %20.5	6 %13.6	3 %6.8	3 %6.8	6 %13.6
İYİ	0	4 %9.1	3 %6.8	3 %6.8	3 %6.8	3 %6.8	3 %6.8
ÇOK İYİ	0	0	4 %9.1	4 %9.1	4 %9.1	4 %9.1	7 %15.9

Tablo 2.4'de Trabzon bölgesine tur düzenleyen acentelerin oranı %43.2 olarak belirlenmişti. Araştırmanın bu bölümünde elde edilen veriler, Trabzon bölgesine tur düzenleyen acentelerin bölgenin durumundan yeterince tatmin olmadıkları yönündedir. Havaalanı ve her türlü altyapı hizmetlerinin varolmasına rağmen, bölgenin en önemli çekicilik özelliği olan "Sümela Manastırı" konumu itibarıyla zor ulaşılabilen bir bölgededir. Bundan dolayı acenteler bölge hakkındaki görüşlerini bildirirlerken, bölgenin ulaşılabilirlik yönünü zayıf, özellikle güvenlik bölümünü beş farklı kategoride vermişlerdir. Bölge hakkında böylesine değişik görüşlerin oluşması, terör olaylarının Karadeniz Bölgesine sıçrama endişesini de taşımaktadır.

Tablo 2.10: Sard Bölgesinin Turistik Arz Durumu.

MERKEZİN YAPISI GÖRÜŞLER	YOL	HAVAA LANI	ALTYAPI	KONAKLAMA	TEMİZLİK	HALKIN TUTUMU	GÜVENLİK
ÇOK KÖTÜ	0	0	0	3 %6.8	0	0	0
KÖTÜ	0	0	3 %6.8	9 %20.5	6 %13.6	0	0
NORMAL	0	6 %13.6	3 %6.8	0	3 %6.8	0	0
İYİ	0	4 %9.1	7 %15.9	4 %9.1	4 %9.1	13 %29.5	7 %15.9
ÇOK İYİ	13 %29.5	0	0	0	3 %6.8	0	6 %13.6

Tablo 2.4'de Sard bölgesine, acentelerin %29.5 oranında tur düzenledikleri tespit edilmişti. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, Sard bölgesinin yapısı acenteler tarafından iyi olarak değerlendirilmektedir. Bölgenin özellikle ulaşım probleminin olmaması, Tabloda %29.5 oranıyla çok iyi olarak değerlendirilmiştir. Bölgenin en önemli problemi; Anadolu tur güzergahı üzerinde olmasıdır. Tur programlarına bir kaç saatlik gezi olarak eklenen Sard bölgesi, konaklama açısından yeterli kazanç sağlayamamaktadır. Bu yüzden de bölgenin konaklama yapısı hakkında acenteler, olumsuz düşünce belirtmişlerdir. İnanç turizmi kapsamında, bünyesinde bulundurduğu değerleri, özellikle Musevi turistlere konaklamalı tur programları ile gezdirmek imkanına kavuştuğu takdirde, Sard bölgesinin değeri daha iyi anlaşılacaktır.

Tablo 2.11: Antalya Bölgesi'nin Turistik Arz durumu.

MERKEZİN YAPISI GÖRÜŞLER	YOL	HAVAA LANI	ALTYAPI	KONAKLAMA	TEMİZLİK	HALKIN TUTUMU	GÜVENLİK
ÇOK KÖTÜ	0	0	0	0	0	0	0
KÖTÜ	0	0	0	0	0	0	3 %6.8
NORMAL	12 %27.2	0	0	0	6 %13.8	9 %20.5	6 %13.8
İYİ	0	3 %6.8	12 %27.2	3 %6.8	12 %27.2	0	3 %6.8
ÇOK İYİ	26 %59.1	26 %59	26 %59.1	38 %86.4	20 %45.4	29 %65.9	26 %59.1

Antalya'nın araştırma açısından incelenmek istenen bölgesi Demre ilçesidir. Antalya bölgesi turizm açısından çok zengin bir bölge olması sebebiyle, acenteler buradaki değerlendirmelerini, sadece inanç turizmi değil, diğer turizm dallarını da dikkate alarak yapmışlardır. Bu tablodaki en önemli problem, %6.8 oranıyla, Antalya bölgesinin güvenlik açısından güvenilir olmadığı cevaplarının verilmesidir. Terör örgütleri özellikle yaz aylarında, Türk turizminin gelişmesini engellemek amacıyla, bu tür zengin turistik arza sahip bölgelere yönelik eylem yapmaktadırlar. Tabloda açıkça görülmektedir ki; altyapı problemi kalmamış olan Antalya'nın önüne, daha büyük bir problem olarak güvenlik problemi çıkmaktadır.

Tablo 2.12: Mersin Bölgesinin Turistik Arz Durumu.

MERKEZİN YAPISI GÖRÜŞLER	YOL	HAVAA LANI	ALTYAPI	KONAKLAMA	TEMİZLİK	HALKIN TUTUMU	GÜVENLİK
ÇOK KÖTÜ	0	0	0	0	0	0	0
KÖTÜ	0	0	0	0	0	3 %6.8	0
NORMAL	6 %13.6	0	3 %6.8	6 %13.6	6 %13.6	3 %6.8	6 %13.6
İYİ	3 %6.8	0	3 %6.8	6 %13.6	6 %13.6	3 %6.8	3 %6.8
ÇOK İYİ	9 %20.5	0	6 %13.6	6 %13.6	3 %6.8	6 %13.6	6 %13.6

Tablo 2.4’de araştırmaya katılan acentelerin %40.9 oranında Mersin bölgesine tur düzenledikleri tespit edilmiştir. Tablo 2.12’de de görüldüğü üzere, acenteler bu bölgenin yapısını genel olarak olumlu değerlendirmişlerdir. Mersin bölgesinde bulunan “Yedi Uyuyanlar Mağarası”nın semavi dinlerin ortak çekim merkezi olması ve bu bölgenin kalkınma problemlerinin olmaması dolayısıyla, bölge yerli-yabancı bir çok turisti konuk etmektedir. Antalya bölgesinde olduğu gibi, bu bölgede de kozmopolit bir yapılanma söz konusu olduğundan, acenteler halkın tutumu açısından endişeli olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 2.13: Konya Bölgesi'nin Turistik Arz Durumu.

MERKEZİN YAPISI GÖRÜŞLER	YOL	HAVAA LANI	ALTYAPI	KONAKLAMA	TEMİZLİK	HALKIN TUTUMU	GÜVENLİK
ÇOK KÖTÜ	0	0	0	0	0	3 %6.8	0
KÖTÜ	0	0	0	9 %20.5	3 %6.8	0	0
NORMAL	3 %6.8	0	0	0	0	0	3 %6.8
İYİ	3 %6.8	10 %22.7	3 %6.8	10 %22.7	10 %22.7	10 %22.7	10 %22.7
ÇOK İYİ	13 %29	0	13 %29.5	0	3 %6.8	3 %6.8	3 %6.8

Konya bölgesi özellikle İslam dini alanında bünyesinde bulundurduğu değerlerle tüm dünyaca tanınmaktadır. Bu bölge her yıl bir çok yerli ve yabancı turisti ağırlamaktadır. Hiç bir altyapı problemi olmayan bu bölgedeki en önemli problem olarak %6.8'lik bir oran dahi olsa, halkın turizme bakış açısının olumsuz olması acenteler tarafından, bu araştırmada gündeme getirilmek istenmiştir.

Tablo 2.14: İstanbul Bölgesinin Turistik Arz Durumu.

MERKEZİN YAPISI GÖRÜŞLER	YOL	HAVAA LANI	ALTYAPI	KONAKLAMA	TEMİZLİK	HALKIN TUTUMU	GÜVENLİK
ÇOK KÖTÜ	0	0	0	0	3 %6.8	0	0
KÖTÜ	6 %13.6	0	3 %6.8	0	0	3 %6.8	3 %6.8
NORMAL	6 %13.6	3 %6.8	6 %13.6	0	6 %13.6	0	3 %6.8
İYİ	3 %6.8	3 %6.8	3 %6.8	6 %13.6	0	3 %6.8	6 %13.6
ÇOK İYİ	23 %52.3	23 %52.3	23 %52.3	32 %72.7	26 %59.6	29 %65.9	23 %52.3

Tablo 2.4’de İstanbul bölgesine tur düzenleyen seyahat acentelerinin oranı %86.4 belirlenmişti. İstanbul bölgesi yüksek çekiciliğe sahip olmasına rağmen, acentelerden oldukça farklı görüşler çıkmıştır. Bu görüşlerden en önemlisi, İstanbul’un %6.8 oranında temizlik probleminin olduğu görüşüdür. Kalkınmış bir bölge olan İstanbul’un, çok büyük bir şehir olmasının getirmiş olduğu problemler, sadece temizlik problemi ile kalmamakta, halkın tutumu, güvenlik ve ulaşım problemleri olduğu yönündeki görüşler de ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2.15: Antakya Bölgesinin Turistik Arz Durumu.

MERKEZİN YAPISI GÖRÜŞLER	YOL	HAVAA LANI	ALTYAPI	KONAKLAMA	TEMİZLİK	HALKIN TUTUMU	GÜVENLİK
ÇOK KÖTÜ	0	0	0	0	0	0	3 %6.8
KÖTÜ	6 %13.6	0	0	6 %13.6	3 %6.8	3 %6.8	0
NORMAL	0	0	6 %13.6	3 %6.8	3 %6.8	3 %6.8	3 %6.8
İYİ	3 %6.8	0	0	0	0	0	0
ÇOK İYİ	0	0	0	0	0	0	0

Tablo 2.4'de Antakya bölgesine tur düzenleyen seyahat acentelerinin oranının %20.5 olduğu belirlenmişti. Düşük oranda tur düzenlenmesinin sebebini acenteler bu tabloda elde edilen verilerle ortaya koymaktadırlar. Hristiyan Hac merkezi konumunda olan bu bölgeye, talebin az olduğu yönünde bir görüş ortaya koymak mümkün değildir. Bölgenin zengin arz kaynaklarına sahip olmasına rağmen, elde edilen gelirin arz kaynaklarının zenginliği ile doğru orantılı olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Son zamanlarda meydana gelen terör olaylarının da etkisiyle bölge, çekiciliğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır.

Tablo 2.16: Ağrı Bölgesinin Turistik Arz Durumu.

MERKEZİN YAPISI GÖRÜŞLER	YOL	HAVA ALANI	ALTYAPI	KONAKLAMA	TEMİZLİK	HALKIN TUTUMU	GÜVENLİK
ÇOK KÖTÜ	0	0	3 %6.8	6 %13.6	0	3 %6.8	3 %6.8
KÖTÜ	9 %20.5	0	3 %6.8	3 %6.8	6 %13.6	3 %6.8	3 %6.8
NORMAL	0	0	0	0	0	0	0
İYİ	0	0	0	0	0	0	0
ÇOK İYİ	0	0	0	0	0	0	0

Doğu Anadolu bölgesinde bulunan Ağrı, bu bölgenin iklim ve yol şartlarının zor olması sebebiyle, hiç bir konuda olumlu görüş alamamıştır.

Tablo 2.17: Seyahat Acentelerine Göre Turistlerin İnanç Turizmini

Tercih Nedenleri.

TERCİH NEDENİ	ORAN
MERAK	26 %59.1
UZMANLIK ALANI-ARAŞTIRMA	16 %36.4
PSİKOLOJİK NEDENLER	26 %59.1
DİNİ EMİRLERİN YAPTIRIM GÜCÜ	25 %56.8
BOŞ ZAMANLARI DEĞERLENDİRME	19 %43.2

Tablo 2.17'de görüldüğü üzere turistler en çok merak ve psikolojik nedenlerden dolayı seyahat etmekte, dini emirlerin yaptırım gücü yani hac organizasyonları ve benzer faaliyetler %56.8 ile bu sıralamayı takip etmektedir.

Tablo 2.18: Seyahat Acentelerinin Görüşlerine Göre, Turistlerin Milliyetlerine Göre İnanç Turizmini Tercih Oranları.

MİLLİYET	ORAN
ALMANYA	35 %79.5
İNGİLTERE	26 %59.1
FRANSA	25 %56.8
RUSYA	15 %34.1
İTALYA	20 %45.5
YUNANISTAN	16 %36.4
İSRAİL	16 %36.4
SUUDİ ARABİSTAN	3 %6.8
İRAN	6 %13.6
A.B.D.	7 %15.9
TÜRKİYE	9 %20.5

Türkiye'ye en çok turist gönderen Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya inanç turizmi kapsamında da ön sıralarda yer almaktadırlar. Bu Tabloda Hristiyan ve Musevi ülkelerin vatandaşları yoğunlukta iken, Müslüman ülke vatandaşlarının ortalama %10 oranı ile temsil edildikleri ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2.19: Turistlerin Milliyetlerine Göre İnanç Turizmini Tercih**Nedenleri.**

SEYAHAT NEDENİ MİLLİYET	MERAK	UZMANLIK ALANI- ARAŞTIRMA	PSİKOLOJİK NEDENLER	DİNİN YAPTIRIM GÜCÜ	BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRME
ALMANYA	23 %88.5	3 %18.8	26 %100	16 %64	19 %79.3
İNGİLTERE	23 %88.5	10 %62.5	20 %76.9	13 %52	16 %84.2
FRANSA	16 %61.5	6 %37.5	22 %84.6	12 %48	19 %84.2
RUSYA	9 %34.6	6 %37.5	9 %34.6	16 %64	13 %68.4
İTALYA	17 %65.4	10 %62.5	17 %65.4	13 %52	6 %31.6
YUNANİSTAN	13 %50	6 %37.5	13 %37.5	6 %37.5	3 %15.8
İSRAİL	10 %38.5	6 %37.5	13 %50	6 %24	3 %15.8
SUUDİ ARABİSTAN	3 %11.5	3 %18.5	3 %11.5	3 %12	13 %68.4
İRAN	3 %11.5	6 %37.5	3 %11.5	6 %24	13 %68.4
A.B.D	4 %15.4	4 %25	7 %26.9	7 %28	9 %47.4
TÜRKİYE	9 %34.6	7 %43.8	9 %34.6	12 %48	13 %68.4

Yukarıdaki Tabloda Türkiye'ye inanç turizmi amaçlı seyahat eden turistlerin, milliyetlerine göre inanç turizmini tercih nedenleri verilmiştir. Buna göre; özellikle Hristiyan ve Musevi ülkelerin vatandaşları Türkiye'ye psikolojik nedenler yoğun olmak üzere seyahat ederken, Müslüman ülke vatandaşları ve yerli turistler çoğunlukla boş zamanlarını değerlendirmek üzere inanç turizmi faaliyetlerine katılmaktadırlar.

Tablo 2.20: İnanç Turizmine Katılan Turistlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.

YAŞ	ORAN
20 YAŞ'IN ALTI	0
21-30 YAŞ	16 %36.4
31-40 YAŞ	32 %72.7
41-50 YAŞ	25 %56.3
51 YAŞ ÜZERİ	24 %54.5

Genellikle, inanç turizmi ile ilgili olarak, “üçüncü yaş grubu” olarak tanımlanan emekli ve yaşlı insanların seyahat ettiği görüşü hakimdir. Tabloda, seyahat acentelerine göre, inanç turizmi kapsamında en çok seyahat eden yaş grubunun %72.7 ile 31-40 yaş arasındaki orta yaş grubu olduğu, bu grubun arkasından da 41-50 yaş grubu ve 50 yaş üzeri grubunun olduğu tespit edilmiştir. Bu Tabloda en çok dikkat edilmesi gereken konu, 20 yaş altındaki gençlerin bu faaliyetlere katılmadıkları görüşünün ortaya çıkmasıdır.

Tablo 2.21: İnanç Turizmi Kapsamında Seyahat Eden Turistlerin Yaş Gruplarına Göre İnanç Turizmini Tercih Nedenleri.

SEYAHAT NEDENİ YAŞ	MERAK	UZMANLIK ALANI- ARAŞTIRMA	PSİKOLOJİK NEDENLER	DİNİN YAPTIRIM GÜCÜ	BOŞ ZAMAN DEĞER LENDİR ME
20 YAŞ ALTI	0	0	0	0	0
21-30 YAŞ	13 %50	6 %37.5	10 %38.5	6 %24	10 %52.6
31-40 YAŞ	20 %76.9	3 %18.8	16 %61.5	13 %52	19 %100
41-50 YAŞ	19 %73.1	6 %37.5	0	9 %36	16 %84.2
51 YAŞ ÜZERİ	15 %57	4 %25	6 %23.1	15 %60	6 %31.6

Tablo 2.20’de turistlerin yaş gruplarına göre inanç turizmine katılımları incelenmişti. Bu Tabloda ise hangi yaş grubunun hangi sebepten dolayı inanç turizmini tercih ettiğinin tespiti yapılmıştır. Buna göre; dinin yaptırım gücü ve psikolojik sebeplerin daha baskın olması düşünülürken, genel olarak boş zaman değerlendirme ve merak turistleri inanç turizmine iten en önemli sebepler olarak dikkat çekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinine mensup olup sosyo ekonomik ihtiyaçları ötesinde davranışlarını ve yaşam şeklini bu dinlerin emirleri doğrultusunda düzenlemeye çaba sarf ederler. Çoğunlukla milletlerin gelenek ve görenekleri özellikle seyahat açısından misafirperverlik duygusu dinlerin tesiriyle gelişmiş bulunmaktadır. İslam dininin seyahate verdiği önem ve Türkiye'nin çekiciliği ortadadır. Böyle olmasına rağmen iç turizm hareketine katılan vatandaşlarımızın sayısı oldukça azdır. Çünkü ülkemizde turizmin imajı, sadece belirli turizm çeşitlerinin revaçta olmasından dolayı, geleneksel kültürümüzle bağdaşmadığı düşüncesi halkın bir kısmında hakimiyetini korumaktadır.

Günümüzde turizm bütün dünyayı ilgilendiren bir ekonomik faaliyet halini almıştır. 1996 yılında 593 milyon turist ve 423 milyar Dolarlık bir iş hacmine sahne olan turizm endüstrisinden Türkiye, 8.614.083 turisti ağırlatabilmiştir. 1997 yılında ise Türkiye, 9.236.392 kişiyi ağırlayarak toplam 8.088.548.688 Dolar gelir elde edebilmiştir. Turistik arz açısından en zengin ülkeler arasında olan Türkiye, aynı zamanda coğrafi açıdan hem rahat ulaşılabilirliği olan hem de turizm akımlarının geçişi olan bir bölgededir. Bu son derece zengin kaynaklara sahip olan ülkemizde, inanç turizmi potansiyeline sahip bölgelerin problemleri ve avantajları üzerine yapılan çalışmada, bölgeye tur düzenlememe sebebi olarak çoğunlukla acenteler, talep yetersizliğini problem olarak ön plana çıkarmışlardır. Şanlıurfa, Mardin, Ağrı gibi çekim merkezlerimizde ise güvenlik ve yol durumu ile ilgili problemler talep yetersizliğini takip etmiştir. Türkiye'de Hristiyan dinine ait olan üç Hac merkezi mevcuttur. Elde edilen veriler bunlardan sadece Efes'e

karşı yoğun bir talep olduğunu göstermektedir. Diğer iki bölgeye yukarda bahsedilen problemlerden dolayı talep oluşturulamamış ve turizm açısından yeterince faydalanılamamıştır. Bu tür olumsuzlukların yanında ülkemizin politik ve sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanan altyapı yetersizliği, havaalanı ile ilgili problemler ve halkın bir kısmının turizme bakış açısının olumsuz olmasından kaynaklanan problemlerden dolayı da ülke turizmi zarar görmektedir. Konaklama ve yiyecek içecek endüstrisinin son on yılda en hızlı kar getirebilecek bölgelerde yoğunlaşması ve buralarda da çoğunlukla kalifiye elemanların çalıştırılmaması, yeni yeni turizme açılan bölgelerde, uzun vadeli bir yatırım olacağı düşüncesiyle tesis kurulmaması, Türk turizmi açısından oldukça büyük bir problem halini almıştır.

Sonuç olarak konumuzla ilgili bölgelerin tanıtımının yeterince yapılamadığı, tur düzenlenmeyen bölgelerin ulaşılabilirlik, güvenlik ve altyapı açısından problemlerinin çok olduğu, bundan dolayı birer ticari işletme olan seyahat acentelerinin problemlili bölgelere tur düzenlemekten kaçındıkları ortaya çıkmıştır.

ÖNERİLER

Türkiye'nin turizm açısından geliştirilebilmesi için turizmin çeşitlendirilmesi yoluna gidilmiş ve bu çalışma sonunda önceleri kültür turizmi bünyesinde değerlendirilen inanç turizmi kendine has bir kimlik kazanmıştır. Bu konu ile ilgili çalışmalar Turizm Bakanlığı tarafından yapılmış ve bunun sonucunda "İnanç Turizmi 2000" projesi ortaya çıkmıştır. Bu proje çerçevesinde çekim merkezlerinin düzenlenmesi, turizme kazandırılması, talep oluşturulması ile ilgili çalışmalar yapılmış, konu ile ilgili bir envanter çıkarılmış ve Türkiye inanç turizmi haritası çizilmiştir. Yerli ve yabancı basın mensuplarına yönelik inanç turizmi çekim merkezlerine turlar düzenlenmiştir. Bunlar turizmin birleştirici-yapıcı bir unsur olduğunu amaçlayan ve kanıtlayan çalışmalardır. Özellikle din motifinden yararlanarak dinler arasındaki açık veya gizli çatışmaların giderilebilmesi için inanç turizmi kaçırılmaz fırsatlar oluşturmaktadır. Bir bölgede turizmin gelişmesinin sonucu olarak farklı kültürlerle karşılaşma söz konusu olacaktır. Yerel kültürle yeni kültürlerin bir araya gelmesinden dolayı bir takım uyumsuzlukların ortaya çıkacağı muhakkaktır. Fakat zaman içerisinde bu uyumsuzluklar güzel bir ahenk haline dönüşecek ve ülke maddi ve manevi gelişmişliği, bu bölgede yakalayabilecektir. Böylesine bir sahne oluşturabilmek için seyahat acentelerine büyük görev düşmektedir. Türkiye'deki inanç turizminin gelişebilmesi için çekim merkezlerinin öncelikli olarak seyahat acenteleri tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Seyahat acentelerinin bilinçlenmesi ve konunun üzerine eğilmeleri durumunda uçak bileti satışından daha fazla kazanacakları kaçınılmazdır. Devlet politikalarının acentelerin bu bölgeleri değerlendirmeleri üzerine kurulması halinde bütün dünya milletlerinin en çok ilgisini çeken inanç turizmi çekim merkezleri canlanacaktır. Çünkü ülke veya acente yurtdışında neyi tanıtır, hedef kitle tanıtılan ürünü almaktadır.

Devlet çekim açısından zayıf kalan bölgelerdeki problemleri süratle çözdüğü takdirde, bu bölgelerin tanıtımı ve kullanımı ile ilgili problemleri ortadan kalkacak, genellikle ülkemizin geri kalmış bölgelerinde yer alan bu merkezler hem kendi bölgesine hem de ülkeye maddi ve kültürel bir çok fayda sağlayacaktır.

Halkımız üzerindeki turizm imajının her kesimde olmasa da mutlak surette değiştirilmesi, turizmin sadece deniz kum-güneş'ten ibaret olmadığı, hak dinlerin turizmi teşvik ettiği yolunda bilgilerin çeşitli vasıtalarla halkımıza duyurulması şarttır. Turizm eğitimi ve tanıtımı projelerine ağırlık verilmelidir. Turizm eğitimi, sadece kalifiye personel yetiştirmek amacına yönelik olmasının yanında, halkın konu ile ilgili eğitimini de kapsamalıdır. Temel olarak bu konulara öncelik verilmesi halinde, ülke turizmimizle ilgili problemler büyük oranda ortadan kalkacak ve Türkiye, Dünya turizminde hak ettiği payı alabilecektir.

Bu bilgilerin ışığı altında, Türkiye turizminin inanç turizminden azami ölçüde faydalanabilmesi için şu tedbirler alınmalıdır:

1. Dini kültürlerin bir araya gelmesi sağlanmalı ve yapılacak çeşitli bilimsel etkinliklerle, dinler arasındaki ortak noktalar ortaya konulmalı ve mensuplarının diğer dinleri de tanımasına imkan sağlanmalıdır. Türkiye'de Antalya ilinde her yıl gerçekleştirilen "Noel Baba Festivali" vasıtasıyla çeşitli görüşler ortaya konulmaktadır. Buna benzer faaliyetlerin daha da geliştirilerek ve hatta ölü sezon tabir edilen dönemlerde yapılması , inanç ve inanç turizmi ile bağlantılı bir 'kongre turizminin' oluşması sağlanmalıdır.

2. Çekim özelliğine sahip dini mahallerin tanıtımına ağırlık verilmeli, çeşitli turizm kuruluşlarında çekim merkezlerinin özelliklerini anlatan broşürler her an hazır bulundurulmalı, yurt dışında yapılacak tanıtıcı faaliyetler sayesinde hedef kitlenin genişletilmesi sağlanmalıdır.

3. Seyahat acentelerine konuyla ilgili teşvikler ve esneklikler sağlanmalı, tur seçeneklerine mutlaka inanç turizmi tur paketlerinin de konulması sağlanmalıdır. (Örneğin; inanç turizmine yönelik olarak tur düzenleyen acentelerin, yıllık zorunlu döviz girdisi sağlama sınırlarında esneklikler.)

4. Özellikle turizme yabancı olan bölgelerde yaşayan Türk halkının, turizm hareketlerine alıştırılması, genel olarak halkın turizm konusunda bilinçlendirilmesine yönelik eğitici faaliyetlerin uygulanması ve çeşitli yayın organları vasıtasıyla eğitim programlarının yayınlanması gerekmektedir.

5. Turizmin sadece bilinen bir kaç çeşitten ibaret olmadığı, bir çok farklı özelliğe sahip turizm çeşidinin daha olduğu, halka özellikle vurgulanmalı ve turizm çeşitleri hakkında bilgilenmeleri sağlanmalıdır.

6. Dinlerin, turizme karşı değil bilhassa özendirici nitelikte olduğu görüşü her fırsatta halka duyurulmalıdır. Bunun sağlanabilmesi için seyahatle ilgili ayet ve hadislerin, halka en uygun şartlarla ulaştırılması sağlanmalıdır (pankart, ışıklı tabela, televizyon, radyo vb. vasıtasıyla).

7. Ziyaret yerlerinin çevresinin çarpık yapılaşma, kötü doğa koşulları gibi olumsuz etkenlerden arındırılarak, estetik bir yapıya sahip olmaları sağlanmalıdır.

8. Ulaşılabilirliği güç olan ziyaret yerlerinin, en kısa zamanda gerekli yatırımlarla ulaşılabilirlikleri sağlanmalıdır.

9. Turistleri can ve mal güvenliğinin sağlanması yönünde gerekli tedbirler alınmalı, özellikle Türkiye'nin doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde

yaşanan bu problemin ortadan kaldırılmasından sonra, sağlanan güvenli ortamın hedef kitleye duyurulması gerekmektedir.

10. Çekim merkezlerinin, devletin kısıtlı imkanlarıyla arza hazır hale getirilmesinin kolay olmadığı, kalkınmakta geri kalmış bölgelerimizde, özel teşebbüsü yatırıma özendirici, teşvik tedbirleri alınmalı, merkezin bulunduğu bölgelerde, turizm endüstrisinin çeşitli alanlarına yönelik ve el sanatları, halıcılık, turistik eşya üretimiyle ilgili meslek edindirme kursları açılarak, hem açılan yeni tesisler için hem de yan endüstri için kalifiye personel sağlanmalıdır.

11. Din turizmi motifinden faydalanarak, iç turizm hareketi canlandırılmalıdır. Çekim merkezlerine herkesin katılabileceği paket turlar düzenlenmesi; Türkiye'de sosyal turizmin gelişmesine, inanç turizminin geliştirilmesine ve halkın konuya bakış açısının olumlu yönde değiştirilip geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

12. Din motifinden faydalanarak, çeşitli kültür ve dinlere mensup insanları, Türkiye'ye çekerek maddi avantajların yanında, değişik din ve kültürden olan insanların bir araya gelmeleri sağlanarak, dinlerin birleştirici barışçı özelliğini kullanarak, ülke ve dünya barışına katkı sağlanmalıdır.

13. Turizm Bakanlığının hazırladığı ve uygulamaya koyduğu "İnanç Turizmi 2000 Projesi" ile ilgili yapılanların yetersizliği, Tablo 1 ve Tablo 2'deki verilerden de anlaşılmaktadır. Projenin 1993 yılından beri yürürlükte olmasına rağmen hala 1987 yılında inanç turizmi amacıyla Türkiye'ye gelen toplam turist içindeki % 0.90'lık oranın üzerinde bir taleple karşılaşılammıştır. Bu projenin tanıtım faaliyetleri, sadece düzenlenen turlarla sınırlı kalmamalı, Bakanlık mümkün olduğunca imkanlarını bu proje için kullanmalıdır.

14. Türk milletinin, bu gelişmelerden olumsuz yönde etkilenmemesi için maddi ve manevi bakımdan desteklenmesi, dini alt yapı sağlam tutulması, her şeye rağmen diğer din ve kültürlerle karşı bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

15. Türkiye'deki basın ve yayın organları inanç turizmi ile ilgili işlenen konularda daha hassas davranmalıdırlar. 1995 yılının Aralık ayında çıkan Nokta dergisinde "Hurafe Turizmi" başlığı altında Yasemin KİBAROĞLU ve Serkan ŞAHİN tarafından yayınlanan makalede inanç turizmine de değinilmiş fakat konunun Hurafe Turizmi başlığı altında ele alınmasından dolayı bir çok yanlış anlamalar ortaya çıkmıştır. Bu ve benzer konularda tarafsız olmaya özen göstererek, uzman kişilerin bilimsel görüşlerinden yola çıkılarak yayın hazırlanması gerekmektedir.

Inanç turizminin Türkiye'de gelişmesinin sağlanmasında elbette devlete büyük görevler düşmektedir. Fakat bu gelişim ancak turizm sektörünün ve bağlı sektörlerin topyekün ciddi bir çalışma içine girmesiyle sağlanabilir. Türk turizmi, inanç turizmi açısından yakın hedef olarak Hz. İsa'nın doğumunun 2000. yılı kutlamalarını ele almalı ve çalışmalarını bu yönde hızlandırmalıdır.

Yapılan bu tez çalışması, ülkemizde son zamanlarda üzerinde durulan ve yeni yeni değeri anlaşılan, inanç turizminin gelişebilmesi için atılan adımlardan sadece bir tanesidir. Bu konuda yapılan çalışmaların artması, bu çalışmaların yoğun faaliyetler halinde sürdürülmesi, Türkiye ve Dünya için zaman içinde büyük avantajlar oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

AKOĞLU, Tunay
1971

Dünyada ve Bizde Turizm Dünü ve Bugünü
İstanbul: Varlık Yayınları.

AKURGAL, Ekrem
1995

Anadolu Uygarlıkları
İstanbul: Net Turistik Yayınlar A.Ş.

BAYRAK, M.Orhan
1994

Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu
İstanbul: İnkılap Kitabevi.

BURKART, A.J.- MEDLİK, S.
1992

Tourism: Past, Present and Future
Oxford: Butterworth-Heinemann Ltd.

DEĞİRMENCİOĞLU, A.Özdal-AHİPAŞAOĞLU, Suavi
1995

Anadolu'da Turizm Rehberliği Temel Bilgileri, Ders Notları
Ankara: Varol Matbaası .

DENKTAŞ, Rauf
1990

Kuran'dan İlhamlar
İstanbul:Yeni Asya Gazetesi Yayını, Acar Matbaacılık .

DİLAVEROĞLU, M.ESAD
1976

Sefer ve Müsaveretin Edepleri
İstanbul: Sönmez Neşriyat A.Ş., Kent Basımevi.

DURUKAN, Aynur ve ÜNAL, Mehlika Sultan

1989

Anadolu Selçuklu Dönemi Bibliyografyası.

Ankara: Atatürk Kültür Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Semih Ofset Matbaa Yay. San. Ltd. Şti.

ERALP, Ziya

1982

Genel Turizm

Ankara: Ülkemiz Matbaası.

EROL, Reşat

1977

Kuran ve Turizm

İzmir: Lisans Tezi, Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Turizm Bölümü.

EVLYAOĞLU, Sait

1988

Türkiye Turizm Coğrafyası

Ankara: Ofset Reprediksiyon Matbaası.

GÖKSEL, Burhan

1986

Turizm Tarihi ve Türkler

Ankara: Rekmay Ofset Tesisleri, Turizm Bankası A.Ş.

Yayını

Turizm Yıllığı 1985.

GÜLERYÜZ, Naim- KÖNİ, Hasan- EROĞLU, Ahmet Hikmet ve AKPINAR, Bahar

1992

Musevilerle 500 Yıl

Ankara: Turizm Bakanlığı.

INTOSH, Robert W. Mc., GOELDNER, Charles R.

1986

Tourism Principles, Practices, Philosophies

Toronto-Canada: John WILEY & Sons Inc.

HABER BÜLTENİ
1996

Çıkış Yapan Yabancı Ziyaretçiler Anketi Sonuçları.
Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.

HABER BÜLTENİ
1997

Yabancı Ziyaretçiler Anketi Sonuçları.
Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü

HAZAR, Atilla
1994

Konaklama Tesislerinde Animasyon Hizmetlerinin Yönetimi.
Ankara: Turizmi Geliştirme Vakfı Yayını.

İnanç Turizmi

Tatil Turizmcinin Dergisi
Sayı: 26.

İncil
1996

İncil'in Çağdaş Türkçe Çevirisi
İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.

KAYA, Hüseyin
1996

İnanç Turizmi
Bursa: Özsan Matbaası.

KİBAROĞLU, Yasemin ve ŞAHİN, Serkan
1995

Hurafe Turizmi Kalkınmada Son Hamlemiz
İstanbul: Nokta Dergisi 10-16 Aralık 1995.

KONRAPA, M.Zekai
1987

Peygamberimiz
İstanbul: Flaş Ofset.

KÖKSAL, Asım
1981

İslam Tarihi
İstanbul: Er-Tu Matbaası.

KÖKSAL, Aydoğan
1982

Türkiye'nin Genel ve Turizm Coğrafyası
Ankara: Ülkemiz Matbaası.

Kur'anı Kerim
1986

Kur'anı Kerim ve Türkçe Anlamı
Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Emek Ofset.

KURT, Sevgihan
1986

**Türkiye'deki Tarihi Değerlerin Turistik Açidan
Değerlendirilmesi**
İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yüksek
Lisans Tezi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı
1983

Seyahat Endüstrisi
Ankara: Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayın No:3.

MEVDUDİ
1991

Tefhimu'l Kur'an. Kur'an'ın Anlam ve Tefsiri
İstanbul: İnsan Yayınları.

OLALI, Hasan
1984

Turizm Dersleri
İzmir: İstiklal Matbaası.

ÖZÖNDER, Hasan
1989

Konya Mevlana Dergahı
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Başbakanlık Basımevi.

PISHEL, Gina
1981

Sanat Tarihi Ansiklopedisi
Çev. KURUYAZICI, Hasan- ALSAÇ, Üstün
Görsel Yayınlar Ansiklopedik NeşriyatTic.San.A.Ş.

RAMSEY, W.M.
1960

Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası
İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.

SEZGİN, Orhan Mesut
1995

Genel Turizm
Ankara: Tutibay Ltd.Şti.

Tevrat
1994

Tevrat. Çeviren: Demirel, Hakkı
İstanbul: Müjde Yayıncılık Ltd.Şti.

TOSKAY, Tunca
1989

Turizm. Turizm Olayına Genel Yaklaşım
İstanbul: Der Yayınları.

TURANİ, Adnan
1992

Dünya Sanat Tarihi
İstanbul: Remzi Kitapevi.

Turizm Bakanlığı
1991

Musevi ve Hristiyan Alemi Dini Çekim Merkezleri
Ankara: Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü
Araştırma ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, No.13.

Turizm Bakanlığı
1993

İnanç Turizmi 2000 Projesi
Ankara: Turizm Bakanlığı.

Turizm Bakanlığı
1995

İnanç Turizmi Tur 95 Programı
Ankara: Turizm Bakanlığı.

TÜMER, Günay ve KÜÇÜK, Abdurrahman
1997

Dinler Tarihi
Ankara: Ocak Yayınları.

TÜMER, Günay
1997

Hristiyanlıkta ve İslamda Hz. Meryem
Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yeni Rehber Ansiklopedisi
1993

20 Cilt
İstanbul: İhlas Gazetecilik Holding A.Ş.

YALÇIN, Ayhan
1996

Gönül Sultanları İstanbul Evliyalari ve Ziyaret Yerleri
İstanbul: Çelik Yayınevi.

YILMAZ, Muzaffer
1988

Kıtab-ı Mukaddes Kuran'ı Kerim ve Turizm
İstanbul: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sayın Yönetici,

Sizden, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Eğitimi Master Programında yürütülmekte olan "İnanç Turizmi" konulu tez çalışmasına yardımcı olmanızı beklemekteyim.

Toplanan veriler yalnızca bu araştırma için kullanılacak olup, değerlendirmede işletme ve kişi adı kesinlikle kullanılmayacaktır.

İlginiz ve bilimsel araştırmalara olan katkılarınız için teşekkür eder, saygılar sunarım.

Mustafa AKSOY

Acente adı:.....

ANKET SORULARI

1. Aşağıdaki Turizm türlerinden hangisi/hangilerine ait tur düzenliyorsunuz?

() Gençlik Turizmi () İnanç Turizmi () Üçüncü Yaş Turizmi
() Kültür Turizmi () Tatil Turizmi () Diğer.....

2. İnanç Turizmi kapsamında yeterli dini bilgiye sahip rehberleriniz var mı?

() Evet () Hayır

3. Aşağıdaki bölgelere tur düzenliyorsanız, bölgenin durumunu tabloda verilen faktörlere göre 1'den 5'e kadar numara vererek değerlendiriniz. (1:Çok kötü, 2:Kötü, 3:Normal, 4:İyi, 5:Çok iyi)

Merkezler	Çekim merkezlerinin durumu						
	Yol	Havaalanı	Altyapı	Konaklama	Temizlik	Halkın tutumu	Güvenlik
Şanlıurfa							
Efes							
Kapadokya							
Mardin							
Trabzon							
Sard							
Antalya							
Mersin							
Konya							
İstanbul							
Antakya							
Ağrı							

4. Aşağıda verilen inanç turizmi çekim merkezlerine tur düzenlemiyorsanız, nedenini tabloda görülen faktörlere (X) işareti koyarak işaretleyiniz.

	Tur Düzenlememe Nedenleriniz						
Merkezler	Yol	Havaalanı	Altyapı	Güvenlik	Konaklama	Halkın tutumu	Talep Yetersizliği
Şanlıurfa							
Efes							
Kapadokya							
Mardin							
Trabzon							
Sard							
Antalya							
Mersin							
Konya							
İstanbul							
Ağrı							
Antakya							

5. Sizce turistlerin inanç turizmini tercih nedenleri nelerdir?

- () Merak () Uzmanlık alanı-araştırma () Psikolojik nedenler
 () Dini emirlerin yaptırım gücü () Boş zamanları değerlendirme

6. İnanç Turizmi kapsamında düzenlediğiniz turlara hangi ülke vatandaşları daha fazla rağbet etmektedir?

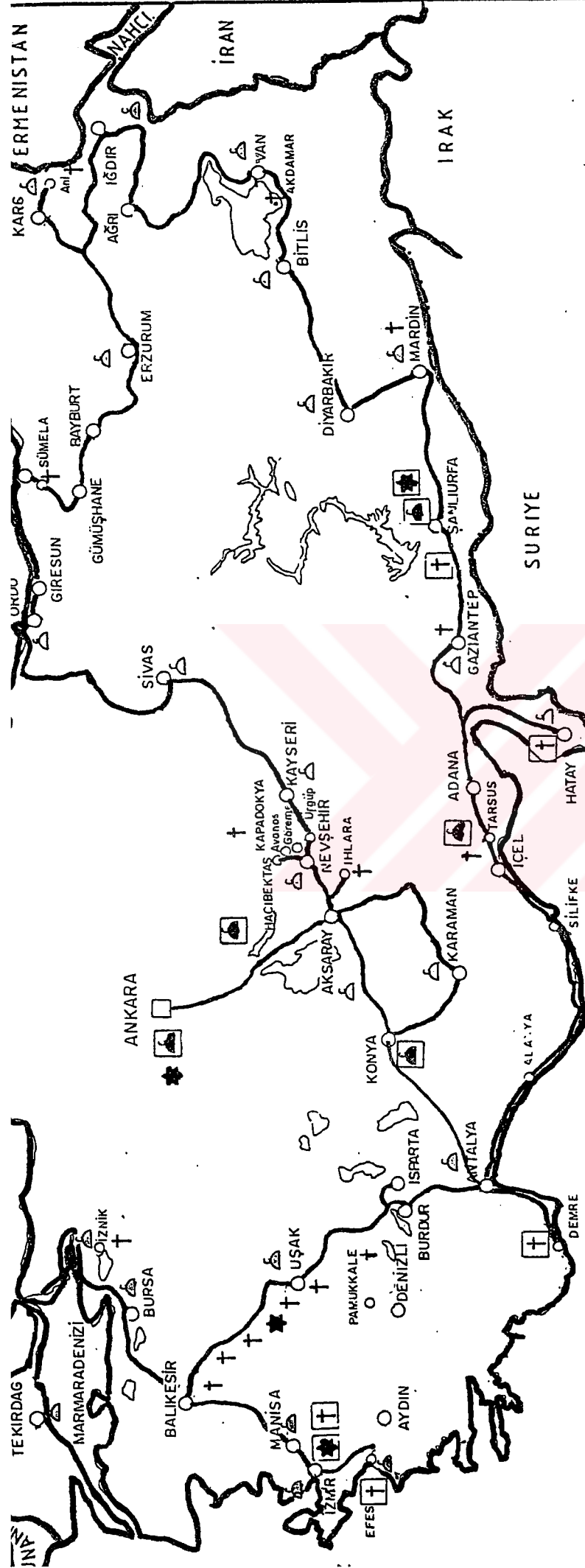
- () Almanya () İngiltere () Fransa () Rusya () İtalya
 () Yunanistan () İsrail () S.arabistan () İran
 () A.B.D () Diğer.....

7. İnanç turizmi kapsamında düzenlediğiniz turlara en çok hangi yaş grubundan turistler katılmaktadır?

- () -20 () 21-30 () 31-40 () 41-50 () 51+

8. Sizce inanç turizminin geliştirilmesi için yapılması gerekenler nelerdir?.....

Not: Eğer varsa, konuyla ilgili tur programınızı anket formuyla beraber postalarsanız sevinirim.

İNANÇ TURİZMİ

A K D E N İ Z

MÜSLÜMANLIKTA

GELENEKSELLEŞMİŞ ÇOKLUK EELLİ TARİHLERDE
YİNELENEN DİNİ SEROMONİLERE KONU OLAN
ZİYARET NOKTALARI.

2.-DERECEDE ZİYARET NOKTALARI
MİMARİ ESTETİK DEĞERİ OLAN DİNİ YAPILAR

HİRİSTİYANLIKTA

GELENEKSELLEŞMİŞ ÇOKLUK BELLİ TARİHLERDE
YİNELENEN DİNİ SEROMONİLERE KONU OLAN
ZİYARET NOKTALARI

2.-DERECEDE ZİYARET NOKTALARI
MİMARİ ESTETİK DEĞERİ OLAN DİNİ YAPILAR

MUSEVİLİKTE

GELENEKSELLEŞMİŞ ÇOKLUK BELLİ TARİHLERDE
YİNELENEN DİNİ SEROMONİLERE KONU OLAN
ZİYARET NOKTALARI

2.-DERECEDE ZİYARET NOKTALARI
MİMARİ ESTETİK DEĞERİ OLAN DİNİ YAPILAR

İNANÇ TURİZMİ TUR GÜZERGAHI

İNANÇ TURİZMİ PROJESİ ENVANTER LİSTESİ

.ADANA

- İslümanlık 1.Ulu Cami ve Külliyesi(Ramazanoğlu Cami) (Merkez)
2.Yağ Cami (Eski Cami) (Merkez)
3.Hasan Ağa Cami (Merkez)
4.Ala Cami (Kadirli)
5.Hoş Kadem Cami (Kozan)
6.Kurt Kulağı Cami (Ceyhan-Kurtkulağı Köyü)

Toplam : 6 eser

.AĞRI

- İslümanlık 1.İshakpaşa Sarayı Cami (Doğubeyazıt)
Hristiyanlık 1.Ağrı Dağı

Toplam : 2 eser

.AKSARAY

- İslümanlık 1.Ulu Cami (Merkez)
2.Eğri Minare (Kızıl Minare) (Merkez)
3.Tapduk Emre Köyü ve Türbesi
4.Kaya Cami(Güzelyurt)
5.Selime Sultan Türbesi (Selime Köyü)
- Hristiyanlık 1.Yüksek Kilise (Merkez)
Ihlara Vadisi
2.Ağaçaltı Kilisesi (Daniel Pantanasa Kilisesi)
3.Pürenli Seki Kilisesi
4.Kokar Kilise
5.Eğritaş Kilisesi
6.Sümbüllü Kilise
Belisırma
7.Yılanlı Kilise
8.Saint Georgios (Kırk Dam Altı) Kilisesi
9.Bahattin Samanlığı Kilisesi
10.Direkli Kilise
11.Ala Kilise
Güzelyurt
12.Kilise Cami (Aziz Gregorius Kilisesi)
13.Aziz Anargiros Kilisesi
14.Şıvışlı Kilise
15.Eski Baca Kilisesi
Selime
16.Selime Katedrali
17.Kale Manastırı Kilisesi
18.Kızıl Kilise (Sivrihisar)
19.Helvandere Kasabası Kiliseleri

Toplam : 24 eser

.AMASYA

- İslümanlık 1.Gök Medrese Cami (Merkez)
2.Burmali Minare Cami (Merkez)
3.Sultan II. Beyazıd Külliyesi (Merkez)

Toplam : 3 eser

.ANKARA

Üslümanlık 1.Hacı Bayram Cami ve Türbesi (Merkez)
2.Arslanhane (Ahi Şerafettin) Cami (Merkez)
3.Karacabey Cami (Merkez)

iristiyanlık 1.Augustus Tapınağı Kilisesi(Merkez)

usevilik 1.Samanpazarı Sinagogu (Merkez)

toplama : 5 eser

.ANTALYA

Üslümanlık 1.Yivli Minare (Alaaddin Cami) (Merkez)
2.Kesik Minare Cami (Korkut Cami) (Merkez)
3.Kale Cami (Sultan Süleyman Cami) (Alanya)

iristiyanlık 1.Aziz Nicolaos Kilisesi (Demre)
2.Aya Yorgi Kilisesi (Alanya)

toplama : 5 eser

.ARTVİN

iristiyanlık 1.Barhal Kilisesi (Altıparmak Kilisesi)(Yusufeli)
2.Hamamlı Kilise (Merkez)
3.İşhan Kilisesi (Yusufeli)
4.Cevizli Kilise (Şavşat)
5.Köprülü Kilise (Şavşat)

toplama : 5 eser

.BİTLİS

Üslümanlık 1.Ulu Cami (Merkez)
Ahlat Kümbetleri
2.Ulu Kümbet
3.Hüseyin Timur Kümbeti
4.Buğatay Aka Kümbeti
5.Hasan Padişah Kümbeti
6.Erzen (Ergin) Hatun Kümbeti
7.Emir Bayındır Kümbeti
8.Keşiş Kümbeti

toplama : 8 eser

.BURSA

Üslümanlık 1.Ulu Cami (Merkez)
2.Emir Sultan Cami ve Türbesi (Merkez)
3.Muradiye Külliyesi (Merkez)
4.Orhan Cami (Merkez)
5.Hüdavendigar Cami (Merkez)
6.Yıldırım Beyazıt Külliyesi (Merkez)
7.Yeşil Külliye (Merkez)
8.Yeşil Cami (İznik)
9.Hacı Özbek Cami (Çarşı Mescidi) (İznik)
10.Çandarlı Kara İbrahimpasha Türbesi (İznik)
11.Şeyh Kutbettin Cami (İznik)

ristiyanlık 1.Ayasofya Kilisesi (İznik)
2.Senato Sarayı (İznik)
3.Hipoje (Yeraltı Mezar Odası) (Elbeyli-İznik)

sevilik 1.Geruş Sinagogu (Merkez)
2.Mayor Sinagogu (Merkez)
3.Etz Ahayim Sinagogu (Merkez)

toplamlam : 17 eser

10.DENİZLİ

ristiyanlık 1.Hierapolis St.Philippe Martyrium(Oktogon)(Pamukkale)
2.Hierapolis Büyük Kilise (Pamukkale)
3.Goncalı (Laodikya) Kilisesi (Pamukkale)
4.St. Philippe Martyrium (Octogon) (Pamukkale)
5.Kilise (Pamukkale)
6.Sutunlu Kilise (Pamukkale)

toplamlam : 6 eser

11.DİYARBAKIR

İslümanlık 1.Ulu Cami (Merkez)
2.Safa (Parlı) Cami (Merkez)
3.Behrampaşa Cami (Merkez)
4.Şeyh Mator Cami (Merkez)

ristiyanlık 1.Meryem Ana Kilisesi (Merkez)

toplamlam : 5 eser

12.EDİRNE

İslümanlık 1.Selimiye Cami (Merkez)
2.Üç Şerefeli Cami (Merkez)
3.Muradiye Cami (Merkez)
4.11.Bayezıd Cami (Merkez)
5.Eski Cami (Merkez)
6.Fatih Cami (Enez Ayasofyası) (Enez)
7.Sokullu (Kasım Paşa) Külliyesi (Havsa)
8.Yıldırım Beyazıt Cami (Merkez)

ristiyanlık 1.Sweti George Kilisesi (Merkez)

Yahüvilik 1.Yahudi Havrası (Merkez)

toplamlam : 10 eser

13.ERZURUM

İslümanlık 1.Çifte Minareli Medrese (Merkez)
2.Yakutiye Medresesi (Merkez)
3.Ulu Cami (Atabey Cami) (Merkez)
4.Üç Kümbetler (Merkez)

Toplam : 4 eser

1.ESKİŞEHİR

İslümanlık 1.Yunus Emre Türbesi

Toplam : 1 eser

5.GAZİANTEP

İslümanlık 1.Şeyh Fethullah Cami (Aşağı Şeyh Cami)(Merkez)
2.Ömeriye Cami (Merkez)
3.Boyacı Cami (Merkez)
4.Ahmet Çelebi Cami (Merkez)
5.Yuşa Peygamber ve Pirsefa Hazretleri Türbesi (Mkz.)
6.Ökkeşiye Hazretleri Türbesi (Nurdağı)

İristiyanlık 1.Rumkale

Toplam : 7 eser

5.HATAY

İslümanlık 1.Ulu Cami (Sultan Selim Cami)(Merkez)
2.Habib Neccar Cami ve Türbesi (Merkez)
3.Kanuni Sultan Süleyman Cami (Belen)
4.Sokullu Külliyesi Cami (Payas)

İristiyanlık 1.St.Pierre Kilisesi (Havari Petrus) (Merkez)
2.Simeon Stilities Manastırı (Samandağı)

Toplam : 6 eser

7.ISPARTA

İristiyanlık 1.Aya Baniya Kilisesi (Merkez)
2.Aya Yorgi Kilisesi (Merkez)
3.Yeşilada Aya Stefanos Kilisesi (Eğirdir)
4.Aziz Paul Kilisesi (Yalvaç)

Toplam : 4 eser

8.İÇEL

İslümanlık 1.Makam-ı Şerif Cami ve Daniel Peygamber Kabri(Mkz.)
2.Ashab-ı Kehf Mağarası (Tarsus)
3.Ulu Cami (Tarsus)

İristiyanlık 1.St.Paul Kilisesi ve Kuyusu (Eski Cami)(Tarsus)
2.Meryemlik (Aya Tekla) (Silifke)
3.Olba Mabnet Kilisesi (Silifke)
4.Meryem Ana Kilisesi (Silifke)
5.Alahan Manastırı (Mut)

Toplam : 8 eser

İSTANBUL

İslümanlık

- 1.Eyyüp Sultan Cami ve Türbesi
- 2.Fatih Cami
- 3.Bayezid Cami
- 4.Süleymaniye Cami
- 5.Sultanahmet Cami
- 6.Mimar Sinan Türbesi
- 7.Sultan Selim Cami
- 8.Haseki Cami
- 9.Yeni Cami
- 10.Şehzade Cami
- 11.Nuruosmaniye Cami
- 12.Rüstempaşa Cami
- 13.Sokullu Mehmet Paşa Cami
- 14.Yeni Valide Cami (Üsküdar)
- 15.Bezm-i Alem Valide Sultan (Dolmabahçe) Cami
- 16.Büyük Mecidiye Cami

ristiyanlık

- 1.Ayasofya
- 2.Studios Manastırı (İmrahor İlyas Bey Cami)
- 3.Kariye Müzesi
- 4.Pammakaristos Manastır Kilisesi (Fethiye Cami)
- 5.Aya İrini
- 6.Pantokrator Kilisesi (Zeyrek Cami)
- 7.Sergios ve Bakhos (Küçük Ayasofya Cami) Kilisesi
- 8.Pantepoptes Manastırı Kilisesi (Eski İmrahor Cami)

sevilik

- 1.Neve Şalom Sinagogu (Beyoğlu)
- 2.İtalyan Sinagogu (Kal de los Frankos) (Beyoğlu)
- 3.Aşkenazi Sinagogu (Beyoğlu)
- 4.Zülfaris Sinagogu (Kal Kadoş) (Galata)
- 5.Ahrida Sinagogu (Balat)
- 6.Yanbol Sinagogu (Balat)
- 7.Haydarpaşa Hamdat İsrail Sinagogu
- 8.Etz Ahayim Sinagogu (Ortaköy)

Toplam : 32 eser

İZMİR

İslümanlık

- 1.İsabey Cami (Selçuk)
- 2.Ulu Cami ve Aydınoğulları Türbesi (Birgi)
- 3.İmam-ı Birgivi Türbesi (Birgi)

ristiyanlık

- 1.Meryemana Evi (Efes)
- 2.Efes Kilisesi (Efes)
- 3.Çifte Kiliseler (H.Loannes) (Efes)
- 4.St.Jean Bazilikası (Efes)
- 5.İzmir Kilisesi (St. Poli Corpo) (İzmir)
- 6.Bergama Kilisesi (Bergama)
- 7.Yedi Uyuyanlar (Efes)

sevilik

- 1.Senora Sinagogu (Merkez)
- 2.Karataş Beth Israel Sinagogu (Merkez)
- 3.Hevra Sinagogu (Merkez)
- 4.Mustafabey Sinagogu (Merkez)
- 5.Sinagog (Bergama)

Toplam : 15 eser

4. KIRKLARELİ

Üslûmanlık

1. Hızır Bey Külliyesi (Merkez)
2. Cedit Ali Paşa Cami (Babaeski)
3. Sokullu Mehmet Paşa Cami ve Külliyesi (Gülbenli)

İrîstîyanlık

1. Ayanikola Manastırı (Kıyıköy-Midyê)
2. Mağara Manastırı (Vize)
3. Kûçûk Ayacofya Kîlîsesi (Gazi Süleyman P. Cami) (Vize)

Toplam : 6 eser

5. KONYA

Üslûmanlık

1. Mevlana Türbesi ve Dergahı (Merkez)
2. Alaeddin Cami (")
3. Aziziye Cami (")
4. İnce Minareli Cami ve Medresesi (")
5. İplikçi Cami ve Medresesi (")
6. Sahip Ata Külliyesi (")
7. Lala Mustafa Paşa Külliyesi (İlgın)
8. Eşrefoğlu Cami (Beyşehir)
9. Nasrettin Hoca Türbesi (Akşehir)

İrîstîyanlık

1. Silles Siyata Manastırı (Sille)
2. Ak Manastır (Haglos kharitan) (Sille)
3. Haghia Eleni Kîlîsesi (Sille)
4. Lystra (Hatun Saray)

Toplam : 13 eser

6. MANİSA

Üslûmanlık

1. Ulu Cami ve Külliyesi (Merkez)
2. Muradiye Cami ve Külliyesi (Merkez)
3. Sultan Cami ve Külliyesi (")
4. İvaz Paşa Cami (")
5. Hatuniye Külliyesi (")

İrîstîyanlık

1. Akhisar Kîlîsesi (Thyateria)
2. Alâşehir Kîlîsesi (St. Jean Kîlîsesi) (Philadelphia)
3. Sart Kîlîsesi (Salihli)

Yusevilik

1. Sardis Sinagogu (Salihli)

Toplam : 9 eser

7. MARDİN

Üslûmanlık

1. Ulu Cami (Merkez)
2. Latifiye Cami (Abdüllatif Cami) (Merkez)
3. Melik Mahmut (Bab Es Sur) Cami (Merkez)
4. Zinciriye Medresesi (Merkez)
5. Kasımiye Medresesi (Merkez)

İrîstîyanlık

1. Mar Yakup Manastırı (Nusaybin)
2. Deyr Ul Zaferan Manastırı (Merkez)
3. Deyr Ul Umar (Mar Gabriel) Manastırı (Midyat)
4. Mar İzozil Manastırı
5. Meryem Ana Kîlîsesi (Midyat)

Toplam : 10 eser

3. MUĞLA

- Üslûmanlık 1.Kurşunlu Cami (Merkez)
- İristiyanlık 1.Aşağı ve Yukarı Kilise (Fethiye)
2.Gemiler Adası Kiliseleri (Fethiye)

Toplam : 3 eser

9. NEVŞEHİR

- Üslûmanlık 1.Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi ve Dergahı
2.Kurşunlu(Nevşehirli Damat İbrahim Paşa)Cami (Merkez)

- İristiyanlık Kapadokya
- 1.Tokalı Kilise
 - 2.Rahipler ve Rahibeler Manastırı
 - 3.St. Basil Şapeli
 - 4.Elmalı Kilise
 - 5.Yılanlı Kilise
 - 6.Karanlık Kilise
 - 7.Çarıklı Kilise
 - 8.Aziz Barbara Kilisesi
 - 9.Durmuş Kadir Kilisesi
 - 10.El-Nazar Kilisesi
 - 11.Saklı Kilise
 - 12.Kılıçlar Kilisesi
 - 13.Meryem Ana Kilisesi
 - 14.Aziz Eustathios Kilisesi
 - 15.Tatların Kilisesi(Kale Kilise)
 - 16.Tağar Kilisesi (St. Theodora)

Toplam : 18 eser

10. NİĞDE

- Üslûmanlık 1.Alaaddin Cami (Merkez)
2.Sungurbey Cami ve Türbesi (Merkez)
3.Hüdavent Hatun Türbesi (Merkez)

- İristiyanlık 1.Gümüşler Manastırı (Merkez)

Toplam : 4 eser

51. ORDU

- Üslûmanlık 1.Atik İbrahim Paşa Cami (Orta Cami) (Merkez)

Toplam : 1 eser

52. SİİRT

- Üslûmanlık 1.Veysel Karanî Türbesi (Baykan)
2.İbrahim Hakkı Hz.Türbesi (Aydınlar)

Toplam : 2 eser

3.SİVAS

Üslümanlık	1.Ulu Cami (Merkez)
	2.Kale Cami(")
	3.Çifte Minareli Medrese (Merkez)
	4.Gök Medrese (")
	5.Ulu Cami ve Darüşşifa (Divriğ)
	6.Kale Cami (Divriğ)

toplamlam : 6 eser

4.TOKAT

Üslümanlık	1.Meydan Cami (Merkez)
------------	------------------------

toplamlam : 1 eser

5.TRABZON

Üslümanlık	1.Büyük İmaret(Hatuniye/Gülbahar Hatun) Cami (Merkez)
	2.Fatih Cami (Panaghia Chrysocephalos Kilisesi)(")
	3.Çarşı Cami (")
	4.İskender Paşa Cami (")

İristiyanlık	1.Ayasofya Kilisesi (Merkez)
	2.Sümela Manastırı (Maçka)
	3.St. Anna Kilisesi (Küçük Ayrasıl Kilisesi) (Merkez)
	4.Santa Maria Kilisesi
	5.Santa Kiliseler Grubu (Dumanlı)
	6.Vazelon Manastırı (Maçka)

toplamlam : 10 eser

6.ŞANLIURFA

Üslümanlık	1.Ulu Cami (Merkez)
	2.Hz.İbrahim Peygamberin Doğduğu Mağara ve Mevlid-i Halil Cami (Merkez)
	3.Balıkli Göl(Halil Rahman ve Ayn Zaliha Gölü)(Merkez)
	4.Hz. Eyyüp Peygamber ve Makamı (")
	5.Hz. Ömeriye Cami (")
	6.Halil-ür Rahman Cami (Döşeme Cami) (")
	7.Rizvaniye Cami (Zulumiye Cami) (")
	8.Eyyüp Nebi Köyü Hz.Eyyüp,HZ.Elyasa,Rahime Hatun Tür.(Viranşehir)
	9.Şuayıp Şehri (Harran)
	10. Ulu Cami (Harran)

İristiyanlık	1.Der-Yakup Kilisesi (Nemrut'un Tahtı) (Merkez)
	2.Deyr-i Mesih (İsa) Kilisesi (Merkez)

usevilik	1.Harran
----------	----------

toplamlam : 13 eser

7.VAN

- İslümanlık 1.Kaya Çelebi Cami (Merkez)
2.Hüsrevpaşa Cami (")
3.Celme Hatun Kümbeti (Gevaş)
4.Aliyar Kümbeti (Erçiş)
- Hristiyanlık 1.Akdamar Kilisesi (Akdamar Adası)
2.Çarpanak Kilisesi(Çarpanak Adası)

Toplam : 6 eser

8.ZONGULDAK

- Hristiyanlık 1.Cehennemağzı Mağaraları (Ereğli)

Toplam : 1 eser

Toplam Müslümanlık : 167

Toplam Hristiyanlık : 129

Toplam Musevilik : 20

GENEL TOPLAM : 316